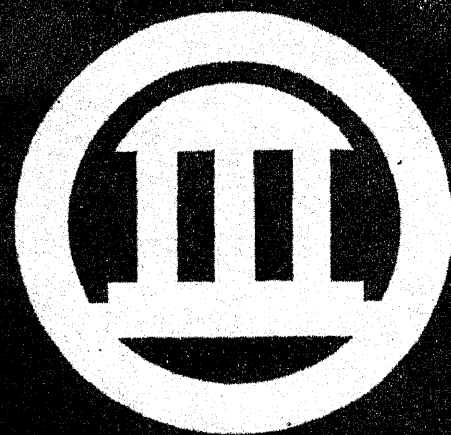

Ü

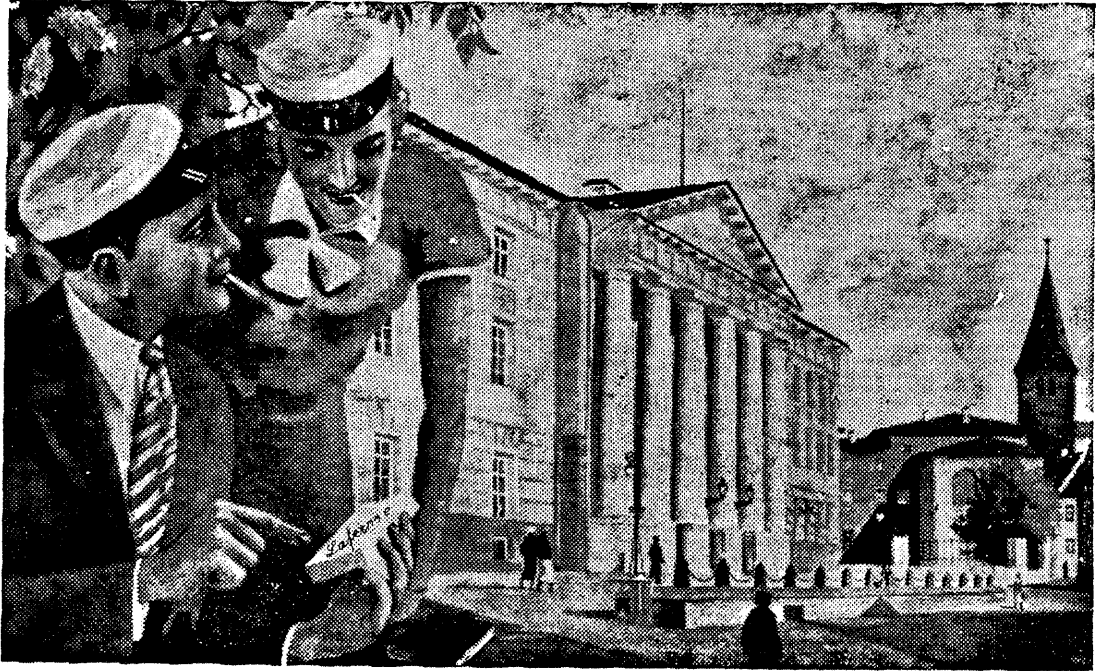
LIÕPILAS LEHT

1914 -
- 1934

1

NÄÄRI KUUL 1934

Ka uuel 1934. aastal jäävad meie paberossid ja tubakad endisele kõrgusele ning rahuldavad nõudlikumatki suitsetajat.

Laferme

Tartu Linnapank

TARTUS, RAEKOJAS, TELEFON 11-32

Võtab raha hoivule

jooksvale arvele, kindla tähtaja peale ja kuude viisi ning maksab ajakoolest protsenti

Annab laene

Toimetab kõiki pangaoperatsioone

Korrespondendid kõigis kodumaa linnades ja rahvarikkamates kohtades maal

SAADAVAL HOIUKARBID

„Üliõpilasleht“
20 aastat

Nr. 1. Jaanuar 1934
XVIII aastakäik

ÜLIÕPILASLEHT

EESTI ÜLIÕPILASKONNA HÄALEKANDJA

Süütame suure lõkke, mille kuma valgustab onne, härras-
maju, katusekambreid. Ta vastuhelk peegeldub sealt
mäetipult, kuhu oleme jõudmas sajandeid kestnud visas
ronimises.

Täna on sõna-püha . . .

Akadeemiline loov ja elustav sõna peab tungima kõikide
kõrvu, kes on oma isamaa head tütreid ja pojad. Meie
ei seisatu, meie liikumine on lakkamatu nagu planeetide
kiirgus. Üliõpilaskultuuri-pühal meie, akadeemilised noo-
red, toome rahvuslikkuse altarile meelsuse- ja tööohvri.
Kui puhuvad tuuled idast ja lõunast, siis meie mee-
kindlus jäägu teravaks nagu kotka pilk, teadvus oma
sihtides selgeks kui teemant. Meie kutset rahvale kannab
mõte: «Tões ja õigluses tõuseme!»

„ÜLIÖPILASLEHT“ EILE, TÄNA JA HOMME.

Edgar V. Saks — „Üliõpilaslehe“ vastutav ja peatoimetaja.

Juubelipäevadega on sageli seoses hädäoht, et nad kujunevad õnsasisuliseliseks sõnadetegevamiseks ja ülistamiseks. „Üliõpilaslehe“ kui ühe vanima eesti ajakirja 20-dat tähtpäeva tahaks näha karmide hinnangute ja kindlate tuleviku suundade fikseerimismomendina.

Asutamise „mõtte algatamine oli nähtavasti mitmelt poolt tulnud, sest aeg oli küps“, lausub üks „Üliõpilaslehe“ rajajaid dr. O. Kallas 14. I. 1934. a. Tartu läkitatud kirjas. Nii astuski „Üliõpilaste Leht“ ellu 1914. a. jaanuaris — käärivate sündmuste eel. Minnes mööda kuivadest ajaloolistest faktidest, ei saa ometi lahti küsimusest: mida taotles ja taotleb selline ajakiri? Kui ollakse astumas „meheikka“, on eriti vajalik ideoloogilistes sihtides ja suhtumises selgusele jõuda. Kas samuda „kultuurapüüete ja teadusliku uurimise jälgimise ning valgustamise teel“, „olla abinõuks üliõpilasprobleemide lahendamisel“, „vahendiks üliõpilaskonna ühinemisel ja üliõpilaskonna kujunemisel“, „üliõpilase elu ja huvide igakülgne peegeldaja“, „jääda ootama üliõpilasperelt oma sisu ja suuna väljendamist“ või lõpuks olla „Tartu Alma Materi ajakiri, mis haarab enesesse meie vaimuelu avaldiste keskuse pea terves ulatuses ja mis oleks käsituskohaks kõigile aktuaalsemaile kultuurprobleemidele ja päevaküsimusele“.

Eelmises lauses on püütud lühisõnaliselt anda kõiki neid deviise, mis on kahekümne aasta kestel „Üliõpilaslehe“ toimetamisel seisnud esikohal. Areng ei ole terviklik ja suunakindel, vaid hüplev, nagu meie paari

möödunud aastakümne ajalugu.

1914. a. tähistatud numbrid pakuvad tõhusa läbilõike tolleaegse üliõpilase vaimsest palgest, tema otsisklustest ja organiseerumispüüetest. Ent juba siis segasid häirivatena terviklust ja pidevat arengut äärmustesse läinud ja ühekülgsed vaidlused kahe organiseerumistüübi vahel. Olukorra teravust tähistab korp. Vironia poolt esitatud protokolldiktaat*), millega ühinesid kõik teised korporatsioonid. Protokoll-diktaadis mainiti, et „kui „Üliõpilaste Lehe“ asutamisel kõigi eesti üliõpilaste organisatsioonide poole pöörduiti ettepanekuga, „Üliõpilaste Lehte“ kui eesti üliõpilaskonda koondavat organit ühise platvormi aatega sihiks ühisel jõul välja anda, liitus Vironia selle toetajaks, kaasomanikuks. Kuid juba teist aastat ilmuv leht ei vasta „koondamisaatele“ ja selle asemel, et luua ühist pinda koostöötamiseks, on avaldatud rida artikleid, mis on sihitud ühe osa lehe toetajate — korporatsioonide vastu. „Kui üleliia teravalt valgustatakse arenevas seltskonnas paratamatuid“ esinemisi organisatsiooni vormides, ligendavaid momente varjule jättes, see koondamise asemel killustab, ülesehitamise asemel lammutab — meid niimoodi aatelisest sihist kaugemale viib.“

Siit järgneb „Üliõpilaslehe“ esimene mõõduandev alusprintsiip —

ERAPOOLETUS,

mille vastu kahjuks küll hiljemgi on patustatud.

Samas protokoll-diktaadis on nagu ennustuslikult märgitud, et „Üliõpilaste Leht“ peaks

muutama „tähtsamaks teguriks Eesti üliõpilaskonna organiseerimise püüdeis“. Siin on „Üliõpilaste Leht“ üle ootuste oma osa täitnud — olles praegu ainsaks üliõpilaskonna vaimlise elu avaldusi väljendavaks organiks, on ta ühtlasi Eesti üliõpilaskonna i s a k s. Saanud tsentraalse tähtsuse ajalooliste sündmuste taustal võib-olla päris juhuslikult, on „Üliõpilasleht“ esimesel aastakümnel etendanud domineerivat osa, kaotanud aga juhtivad jooned teisel aastakümnel, mil sageli üksikud etapid on kandnud informatsiooni bületääni ilmet.

Teine peaprintsiip peab seisma

KOGU EESTI ÜLIÖPILASKONNA ÜHENDAMISES.

Laiadele ringidele kergesti kättesaadavana, saab ta kogu kodumaa akadeemilist peret teenida ühendajana, kultuurtaotluste väljendajana ning teenitajana. Kuigi võib muutuda praegune üliõpilaskondlik esindusvorm, mis on just viimaseil aastail oma liig parlamentaristliku ilmega näidanud ebaproduktiivsust, jääb „Üliõpilasleht“ kui kõiki koondav kultuurne keskus ikkagi püsima ja on teel võtma juhtivamat osa kui organ, mille mõõgaks on sõna.

Siin ehk kerkib üles lisa-probleemina juba minevikus tähelepanu äratanud küsimus, kas „Üliõpilasleht“ peab piirama oma veergusid vaid üliõpilaste huvides või avama need ka laiadele akadeemilistele ringidele. Omal ajal võeti arutusele V. Ernitsa ettepanekul**) ka vilistlas-

*) Tartu Üliõpilaskonna ajalugu, lhk. 223, 224.

**) Tartu Üliõpilaskonna ajalugu, lhk. 225.

kogude osavõtt eesti üliõpilaskonna ühisest ettevõttest ja eriti „Üliõpilaste Lehe“ toimetamisest ning väljaandmisest samade õiguste ja kohustustega, mis üliõpilastelgi... Kuigi peeti soovitavaks säärast ühistööd, arvati siiski, et vilistlastele ei võiks anda juhtivat osa üliõpilaste omavahelistes asjades, kuna vastasel korral muutuks „Üliõpilaste Leht“ „Intelligentsi Leheks“. Vilistlaste osavõttu üldiselt ei pooldatud ja küsimus ei kerkinudki edaspidi päevakorrale.“

Tänapäeval on vanema akadeemilise generatsiooni osavõtt kujunenud iseenesest mõistetavaks, kui arvestada seda, et „Üliõpilaste Leht“ on ikka rohkem ja rohkem tähelepanu kinkimas aktuaalseile kultuurprobleemidele. Viimaseil aastail väljaantud numbrite sisu sirvides, võib leida julgesti 50% vanema generatsiooni akadeemikute artikleid.

Üliõpilaskonna üldtaseme noorenemine ja vähe kompetentne olek kultuurküsimusis on siin õieti üheks põhjuseks, miks just see noorus, kellele ajakiri määratud, ikka rohkem ja rohkem on tagaplaanile jäänud. Kui aga tendents — saada avalikkuses arvestatavaks alma mater kultuurseks häälekandjaks, süveneb, siis seda enam astuvad esiplaanile küpsed valminud jõud.

Tänapäeval seisab „Üliõpilaste Leht“ akadeemilise pere ees mitmeid kujunemisfaase läbi elanud tervikuna. Viimasel viiel aastal on üldilme säilinud täiesti stabiilsena. Sisulise aine valiku ja huvisuundade kõikumine on vaid vähesel määral esinenud, olenedes toimetajate isikuist. Tugeva värvingu annab nagu „Üliõpilaste Lehegi“ ajajärgul, kirjanduse, kunsti, teatri probleemidegi rõhutamine.

Uue täit lugupidamist vääriva joonena on „Üliõpilaste Leht“ ilmes viimaseil aastail

RAHVUSLIKKUSE PRINTSIIP.

Ei saa väita, et varemil ajal seisti kaugel rahvuslikkusest, ent ei tohi ka riivamata jätta, et see esines palju tagasihoidlikumalt kui tänapäeval. Ajuti oli isegi lubatud artiklite võõrkeeltes avaldamine, mida küll tegelikult ei juhtunud.

„Üliõpilaste Leht“ kui akadeemilise haritlaskonna baromeeter on määravaks osutunud rahvuslikkuse lainet kajastanud hoogsamalt kui keegi teine.

Eesti omapärale ja vaimuladile vastava kultuuri loomiseks rajatud võrgus on akadeemilisel häälekandjal kindel osa — vastutusrikas ülesanne! Et oma rahvuse heaks anda maksimaalset, tuleb „Üliõpilaste Lehelgi“ kindla programmi alusel töötada kui seni. Toimetajate alaline vaheldumine on löönud lehe ilmesse lünke. Samuti muutub katkeliseks ühtlane ideoloogiline joon. Kui „Üliõpilaste Leht“ ei taha püsida ainult oma tarbeks väljaantava koduseid pismuresid käsitleva ja informatsiooni pakkuva bülletääni tasemel, siis tuleb hakata mõtlema pidevama ja ühtlasema toimemisele.

Murrangule järgnenud vabariigis üha rohkem maksvusele pääsenud *rahvuslik joon* ei tohi üliõpilasperes muutuda küll soovimiseks, kuid peab jääma üheks aluskaljuks, millele püstitatakse järgnevad ehitised. „Üliõpilaste Leht“ oma arengus on nagu jõudnud ajast ette ja ma mõtlen — ta ei saa elada üle lähemal aastakümnel suuremaid reforme. Ka viimases olulises küsimuses, s. o. Tartu alma mater haritlaskonna häälekand-

Üliõpilaste
praegune peatoimetaja
Edgar V. Saks

jana aktuaalsemate kultuurprobleemide ja päevaküsimuste kajastajaks muutumiseks on alged ning eeldused olemas.

Kui arvestada seda, et meie üliõpilaskond pole põrmugi õpilaskond seiskorras ja isoleeritud aktiivsest loovast kultuur-elust, nagu paljudes teistes maades, siis on ka üsna arusaadav, et Eesti „Üliõpilaste Leht“ peab kajastama selle loova ja võitleva üliõpilaskonna kultuurilisi veendumusi. Tahaksin tähistada tuleviku teed suuremal määral loova omakultuuri teenistusse astumises. Algeid pakub juba käesolev aegki kõige puhtamal kujul vabaduspäeva erinumbrites, viimases kirjanduse numbris jne.

Kuigi etteheited üliõpilaskonna laiemate hulkade vaimlise loiduse kohta on veel paikapidavad ja mõnigi rahvuskultuurilist aktiivsuse näitamist võimaldav üleskutse jääb vastukajata, või ohverdatakse „mugavaile õhtutele“, on ometi kindel, et püstitatud loosung: „arendada laialatuslikku ja aktiivset osavõttu üldistest rahvuskultuurilistest üritustest“, pole ühe-aastaline, mööduva tähtsusega, vaid jääb paikapidavaks suunanäitajana. Aeg ise sunnib eesti üliõpilast joviaalset buršilikust ja sagedaks kippuvat vennastamist vahetama ülesehitava tööga. Siin on tulevikus „Üliõpilaste Lehel“ mitte üks meelsuse kajastaja, vaid ka juhi osa ootamas.

Dr. Oskar Kallas kirjutab . . .

Üliõpilaste Lehe mõtte
algatajaid
dr. O. Kallas.

Londonis, jaanuar 1934.

„... Pöördute minu „kui Üliõpilaslehe asutamise mõtte algataja ja teostaja poole“. Omalt poolt pean seda lauset muutma — kärpima ja loen: „... kui „Üliõpilaste Lehe“ ühe algataja poole“.

Mõtte praktilisel teostamisel ei ole ma palju võinud ühes aidata ja mõtte algatamine on nähtavasti mitmelt poolt tulnud, sest aeg oli küps.

... Minule andis suvel 1912 Bergenis kätte sattunud Norra üliõpilaste leht „Minerva“ tõuke sarnase sideme ellu kutsumist ka Eesti üliõpilastele soovitada.

Ühenduse vajadust Eesti üliõpilaste eri rühmade vahel (Tartus) ja eri linnade (Tartu, Peterburi, Riia, Moskva) vahel olin saanud kogemusi eriti ka „Bergmanni Abiraha“ juhatuses töötades. Nägin, kuidas tõusis arusaamatusi lihtsalt, kuna ei tuntud teineteise tahtmisi-püüdmisi.

Mõni meiepoolne „Minerva“ näis lubavat teineteise — ka sisemise, tutvustamise võimalusi.

Seda ülesannet on „Üliõpilasleht“ püüdnud täita ja selleks talle hääd jõudu ja jatku.

O. Kallas.

Tartus, 10. III 13.

Eesti Üliõpilaste Seltsile

Tartus.

Soovitan Seltsile, kui kõige vanemale ja perekale üliõpilaste ühendusele, järgmist ettepanekut läbiharutamiseks:

Meie üliõpilaste elu on, vistist endiste veel suuremate surveaegade, ja Balti-Saksa tundeviisi mõjul osalt liiga katte alune. Peidetakse, mis peitmise vääriline on; peidetakse ka, kus

midagi peita ei ole, kus just peaks kuulutama. Avalikkuse päikese desinfitseeriv mõju ei pääse üliõpilaste elus mitte küllalt mõjule.

Tagajärjed on kahele poole pahad: Üliõpilaste eneste elus osalt teatud sumbumus, nõnda öelda: tuulutamata toa õhk, ja väljaspoole: rahva osavõtmatus üliõpilaste elust, osalt umbusaldus ja vaenulikkus.

Meie tuhandepäälise üliõpilaste hulk elab üksikult ehk üksikutes salkades, kes teineteist palju ei tea, tunne. Kus ülepää kokkupuutumisi on, sääal on need õige pääliskaudsed, mõnikord koguni vaenulikudki. Ühiseid sihtisi, püüdmisi ei ole tänini olemas, olgu siis argade idudena. Tagajärjeks on teatud lugupidamatus teineteise vastu; mehi ei hinnata sagedasti mitte nende väärtuse järele, vaid selle järele, kus nad liikmeks on ehk mitte ei ole. See hindamiseviis läheb enam ja enam üle ka avalikku elusse, kus ta paha vilja kannab.

Neis nähtustes on midagi haiglast. Nende vastu peaks võitlema.

Teiselt poolt: kui üliõpilased võiksid teineteisega tuttavamaks saada ja mõneski püüdmises ühineda, siis oleksid nad jõud, millega peaks arvama. Nad saaksid oma eripüüdmistes kaugeemale ja tõstaksid nii ka selle rahva tasapinda kõrgemale, kes neid elatab.

Üks abinõu ülemal nimetatud halbtuste kõrvalaasatmiseks ja puudutatud sihtide lähemale püüdmiseks oleks vistist üliõpilaste häälekandja asutamine. Kui see aegamööda meie õppiva nooresoo häälekandjaks laieneks, võiks asi ehk ainult võita.

Jõuab EÜS küsimuse harutamisel otsusele, et oma ajalehe elule kutsumine tarvilik oleks, siis astub ta muidugi teiste üliõpilastega, endiste üliõpilastega ja muudega, keda asi huvitab, mõtete vahetusesse, kuni mõtted vast tegudeni valmivad.

Väljaandmise raskused ei oleks vistist liig suured; iseäranis, kui väikeselt päale hakatakse ja ettevõtet loomulikul viisil kasvada lastakse.

Harutamisele vähem teooriat, kui praksist soovitades

tervitab

Oskar Kallas.

J. K. Omalt poolt saadan siin juures esialgseteks kuludeks 10 rbl. ja maksan esimese üliõpilastele numbri eest, mis mulle enne 1. II 1915 selle lubamise meeldetuletusega kätte tuuakse, 15 rbl. Ei soovi EÜS seda 10 rubla tähendatud otstarbeks tarvitada, siis palun raha E. R. Muuseumile edasi anda,

„Üliõpilaste Leht“ algageadest.

Villem Grünthal — «Üliõpilaste Leht» vastutav toimetaja 1914.—1916.

Mul ei ole neist palju kirjutada ega juure lisada.

Need olid rahutud ajad, kui „Üliõpilaste Leht“ asutati. Maailmasõda oli puhkenud. Ta ligines pikka, kuid järkjärgult kodumaa piiridele. Ajajärgu rasketes ja ikka painavamaks minevates oludes tehti Eestis uusi algatusi ja alustati uusi ettevõtteid. Üks niisugustest oli „Üliõpilaste Leht“. Mõte oli vist juba kaua Tartu üliõpilaste ringkondades liikunud. Nüüd võttis ta kuju, teostati.

Asja algatajate seas, igatahes selle teostajate eesotsas, oli V. Ernits, kes ka muidu nii palju liikuvust ja ettevõtlikkust on avaldanud. Ernits oli ka see, kes muude volitatuna minu poole pööris küsimusega, kas ma ei oleks mitte nõus kavatsetava „Üliõpilaste Leht“ vastutavaks toimetajaks hakkama.

Olin sel ajal ENKS tütarlaste-gümnaasiumi eesti keele ja kirjanduse õpetajaks. See oli aastal 1914. Olin vangistuse tagajärge 1906 Vene poliitilise järelevalvuse ja silmaspidamise alune olnud. Seda olin kuulda saanud. Asjad olid neil aegadel isegi niisugused, et tarvilikuks peeti, Vene salapolitsei poolt teadagi, soome keele kursustele, mida korra andsin, nuuskijaid saata. Üks seesugune, pr. M., salanimiga Maiskaja, istus esimeses reas, otsis tutvust ja püüdis kõikipidi asju jälgida, nagu pärast selgus.

Sellepärast ei keeldunud ma „Üliõpilaste Lehele“ oma nõusolu andmast, seda enam, et tegelikuks toimetajaks V. Ernits hakkas. Ta oli mulle hästi tuttav. Ei kestnudki kaua, siis saadi ametlik luba lehe väljaandmiseks. Sain ta, kui ma nüüd õieti mäletan, ühe kõrgema Vene ametniku

käest. Ta nimi oli v. Tiesenhausen, Balti algupära. Vastav ametikoht asus teispoole Emajõe, valges suures kivimajas, mis sõja aegu kroonu asutuste alla oli võetud. See oli pealt näha korrektne, haritud välimusega härra, kellega ka asja pärast pikemaid seletusi ei sündinud.

Leht alustas oma tegevuse õige väikeselt: kaust, lehekülgede arv oli kasin, samuti tellijate, ja sedamööda ka need allikad, mis tarvitada olid. Tegelik töö oli V. Ernitsa käes. Tellimised ja sellega ühenduses väikesed rahalähetused, eriti vähesed ametlikud kirjad tulid minu nimele. Hiljemini astus A. Reben Ernitsa asemele. Üks suurem koosolekki lehe asjus peeti. Selleks oli sõjaväevõimude käest luba tarvis. Sain sellegi pikema vaevata Tartu selleaegselt komandandilt. Nime ei mäleta enam. Ta ametkond, kus pikk saba ärimehi ja muid asjulisi ootas, asetses Aia uulitsas. Sellel Vene võimukandjal oli moeks, naisseltskonnas nagu ta armastas oma aega viita, tundide viisi lasta inimesi oodata. Kui ta tuli, siis sündis see suure saatkonna ja elevusega. Pilt sellest kõigest on veel selgesti silme ees.

Kui pärast n. k. Kerenski ajajärk algas, lahenesid ka trükiolud. Ma vabanesin siis „Üliõpilaste Leht“ vastutava toimetaja kohustustest. Lehel algas uus ajajärk palju vabamates oludes. Nüüd võib ajakiri juba 20-aastast olemasolu pühitseda. Need on otsekui unenäolises kirjavuses mööda läinud.

Elame jälle kesk keerulisi, rahutuid ja ärevaid aegu. Õhustik on igal pool ränkade elektriliste koormatistega laetud. Vimplid ja lipud sellelgi väikesel laeval,

Villem Grünthal.

mis kodumaad kujutab, pöörlevad ja lipendavad meeleheitlikult. Oleme otsekui suurte tornide aimuses. Lained kaugekaridel ja lähedastel saartel on valged, kurja ilma ennustavad. Õhus viigub ja hundab aegajalt midagi.

Enam kui millalgi enne tundub jälle tarvet mehiseks, kokkumata sõnavõtuks. Aeg on meeletu, demagoogiline, valedest rikas, kehv ülesehitavast, tõsistest sügavatest aadetest, tõelisest aadlusest ja idealismist. Elame kesk kriiskavat valereklaami, kesk häbitut ja häbemata klikivaimulaiutust, enese ja omameeste upitamist ja võltsi kiitmist ja muude halvendamist. See töötab otse teed surmavaks gaasisõjaks saada.

Ja ometi, sünged taevarannad silme ees, vajame kõik enam kui millalgi enne ausat ühismeelt, mehisust, tõeaustust ja selle väikese maalapi armastust, mida kodumaaks nimetame. Ärgu kuuldagu sireenide laulu kaugekaridel Idas, Läänes ehk mujal, üks ta kõik kus. Ainult meie ise ja üksi meie võime täisi oma riigi ja rahva saatusest huvitatud olla ja seda õigesti mõista. Salus publica suprema lex esto! Ärgem olgem utopistid, fantastid, olgem reaalsed ja terved omas elumõistmises. Olgem õiged ja õiglasid teiste ja enestegi vastu. Olgem ausad ja tingimatud tõe suhtes. Nii toimides ei jää me lõpuks hädasse ka kõige raskemates olukordades, kuigi meie kaotus ajuti peaks paratamatu näitama. See maksab mineviku kohta ja

„Üliõpilaste Lehe“ aegne pärandus praegusele eesti üliõpilaskonnale.

Villem Ernits — „Üliõpilaste Lehe“ asutamise mõtte algatajad ja toimetaja 1914.—1915.

„Üliõpilaste Lehe“ aegne (1913—1918) ja praegune eesti üliõpilaskond pole aga igatahes mingisuguses kontrastsuhtes, vaid siin on märgata otsejoonelist pidevust, katkematut arenemisjoont, olgugi eri oludes. Sellele vastavalt on ka praegugi päevakorras küsimusi, millised algatati „Üliõpilaste Lehe“ aegu, kuna nende edasiarendamine kuulub juba praeguse Eesti Üliõpilaskonna ülesandesse. On olemas teatud „Üliõpilaste Lehe“ aegne pärandus praegusele eesti üliõpilaskonnale.

Esimeseks küsimuseks oleks siin kogu eesti üliõpilaste ühendamine üheks perekaks, nagu seda tehti „Üliõpilaste Lehe“ ajal, milline ühendas enese ümber põhimõttelikult kõiki eesti üliõpilasi, ka väljastpoolt kodumaad. See õnnestus isegi tegelikult võrdlemisi hästi, kuna „Üliõpilaste Lehe“ ümber koondusid peale Tartu eesti üliõpilaskonnas üliõpilaskonnade kõik eesti üliõpilaskonnad Peterburist, Riist, Moskvast, üks isegi Saksamaalt.

Praegu on lugu selle poolest halvem. Tartu Üliõpilaskond on omaette seaduse alusel loodud

see maksab samuti edaspidisegi kohta.

Tõelippu kõrgel ja aus pidades ja nii kodumaa tõsist au ja armastust süvendades ei tarvitse „Üliõpilaste Lehel“ kui eesti ülikooli noorsool karta, et tulevik need töötused täitmata jätab, mis ta peale on pandud.

Soovin, et „Üliõpilaste Lehe“ oma kõrget ülesannet vankumata ja vääramata täidab. Helsingis, 14. I 1934.

Villem Grünthal.

tervik ja täidab omi ülesandeid üldtuntud kombel hästi, kuid väljaspoolsed eesti üliõpilaskonnad pole praegu mingisuguses suhtes temaga. Tartu Üliõpilaskonnal on küll välisloime, kuid see peab seni suhteid kogu maailma üliõpilaskondadega, mitte aga eesti üliõpilaskonnadega väljaspool Eestit. Viimast ei tohiks aga unustusse jätta, ja mujal ei tehtagi nii. Saksa Üliõpilaskond on kindlates suhetes välissaksa üliõpilastega; kuulu järele kuuluvat need isegi täielikult üldisse, nii öelda ülemaailmlisse saksa üliõpilaskonda. Ka Poolas peetakse suhteid välispoola üliõpilastega, samuti arvatavasti mujalgi.

Meil ei saa muidugi Saksamaa kombel lugeda väliseesti üliõpilasi Tartu Üliõpilaskonna juriidilisteks liikmeteks, sest seda ei võimalda meie ülikooliseadus ega Üliõpilaskonna põhikiri. Küll aga võib ja peabki Üliõpilaskond kontakti pidama väliseesti üliõpilastega, kas välisloime või selleks eraldi loodava toimkonna kaudu. Selle kaudu oleks võimalik omavahelises ühenduses pidada eesti Üliõpilaskonda ülemaailmlises ulatuses, ühtlasi ka neilt vastavat informatsiooni saada „Üliõpilaste Lehele“, ja viimast tegelikult kogu eesti üliõpilaskonna häälekandjaks muutes ülemaailmlises ulatuses seda ka väliseesti üliõpilaste keskel suuremal määral levitada.

Mul pole praegu täpsat ülevaadet väliseesti üliõpilaskonna suuruse kohta, kuid arvan, et siin on tegemist vahest 200 üliõpilasega ehk ülegi. Minu teada on väliseesti üliõpilaskonnad olemas Varssavis, Gdanskis, Vilnos ja kindlasti ka Nõuko-

gude Venes, võib olla mingi organisatsioonid vahest Ameerika Ühendriigis, mujal arvatavasti üksiküliõpilasi. Näeme, et juba arvuliselt on siin tegemist tunduva suurusega, kõnelemata sellest väliskultuuriliste mõjude mitmekesisusest, mille kaudu väliseesti üliõpilaskonnad meie üldist vaimlist taset võivad tunduvalt rikastada. Teiselt poolt peaks aga nendega sidet just selleks pidama, et neis võõraiski oludes rahvuslikku vaimu ja rahvuslikke kultuurhuvisid alal hoida. Mõlemad ülesanded on küllaltki harrastamisväärased, ja meie ametlikul üliõpilaskonnal tuleb sel alal tegevusse astuda.

Teine ülesanne on samalaadne, kuid juba oma kodumaa piires. Meil on teisigi kõrgemat tüüpi õppeasutisi, ja nende üliõpilaskonnadega tuleks ka suhteid pidada vahest rohkem kui seni. Seegi kontakt võib juriidiliselt olla ainult mitteametlik, ja sel puhul ei maksaks üliõpilase mõiste definitsioonist paragraafilise valjusega kinni pidada, vaid üliõpilaseks tunnustada kõik kõrgemat tüüpi õppeasutistes õpilased, umbes nagu Ameerikas. Siin ei peaks otsustama mitte diplom (see on iga kõrgema kooli sisetamine asi), vaid ühine kõrgemate kultuurhuvide piirkond. See (ühes väliseesti üliõpilastega) looks igatahes eesti kõrgemat kultuuri kõikkülgelt haarava teraviku, mille üksikud osad liituksid selle kaudu tihedamini kokku ja aitaksid meid puhtkultuuriliste abinõudega lähemale tõelikule vabatahtliku kultuurihuvide lähinemise alusel tekkivale rahvustervikule. Kõige selle juriidiliseks keskuseks peaks jääma muidugi Tartu Üliõpilaskond kui

suuruselt ja mõjult domineeriv kindlakujuline eri seaduse alusel funktsioneeriv üksus, kelle ümber koondunud igasugused välissuhted.

Väljendumata peaksid need ühishuvid kõigepealt „Üliõpilaslehes“, milline peaks olema tegelikult kogu ülemaailmlise eesti akadeemilise pere huvide ja püüete esindajaks, kuna üksikud väiksemad rühmad ei suuda meil välja anda omi erihäälekandjaid, nagu see on võimalik suuremate rahvaste juures, kus võib tekkida terve üliõpilasajakirjandus. (Poo-las näit. 20 ajakirja ümber!). Meie „Üliõpilasleht“ võiks aga väga hästi kasvada niihästi väliseesti kui ka teiste Eesti kõrgemate õppeasutiste üliõpilashuvid ja tellimiste arvel. Mil kombel neid tegelikult asjasse kaasa tõmmata, on muidugi eriküsimus, millise lahendab „Üliõpilaslehe“ toimetust ühes Üliõpilaskonnaga.

Päevakorda võiks tulla muidki ühisküsimusi. Nimetan neist ainult näit. andmete avaldamist üliõpilaskäsiraamatus või kalendris, millega käib kaasas loomulikult selle levik niihästi väliseesti kui ka kodumaaliste kõrgemate õppeasutiste üliõpilaste keskel, ankeete ja uurimusi üliõpilaste olukorra kohta üheaegselt kõigis kodumaa kõrgemais õppeasutis ja ka väliseesti üliõpilaste keskel, ühissettevõtteid hõimu- ja välisuuhete, teadusliku ja rahvuskultuurilise töö edendamise alal, lõppeks uue üliõpilaste ja vilistlaste nimestiku (ühes kodukoha aadressidega!) väljaandmist, mida tehti juba „Üliõpilaste Lehe“ aegu esmakordselt, kuid mida peaks nüüd kordama ja edaspidi aegajalt täiendama. Alles see võimaldaks saada niioelda orgaanilise, täielikuma ülevaate meie kõrgema hariduse geograafilise leviku kohta eri maakohtades, ühtlasi võimaldaks luua kindlaid

sidemeid igal pool „omanurga“ akadeemilise hariduse ja isikute vahel, mille tõttu kõrgema hariduse võrk tiheneks üle terve meie kodumaa, omavaheliste suhete loomise ja kõvendamise mõttes. Kuna see nimestik tuleks endisest märksa suurem (sellesse peaks loomulikult võtma peale üliõpilaste ja vilistlaste neidki, kes on katkestanud ülikoolitöö, astudes tegelikku ellu), siis oleks vist kõige praktilisem seda välja anda väiksemate üksustena, maakondadena või isegi individuaalselt piiritletud maakondade osadena, näit. Hiiumaa, Alutaguse jne. Niiviisi võidaks igal semestril välja anda mõni vihik, vahest „Üliõpilaslehe“ ka eraldi ostetavana ja ettetellitavana kaasandena, millised võidaks hiljemini kokku liita ühiseks aadressraamatuks. Edaspidi tuleks seda ainult igal aastal täiendada. See oleks niioelda eesti akadeemilise pere aadliraamat, millisel oleks kahtlemata suur ühendav tähtsus.

Lõppeks peaks päevakorrade tulema ühise suvise eesti üliõpilaspäeva või õigemini üliõpilasnädala pidamine kusagil looduskaunis kohas, näit. Pühajärvel, millisest võiks välja kasvada rahvuskultuurilis-teaduslik eesti üliõpilaste (ja ka Eestist huvitatud välismaalaste, eriti hõimumaade ja naaberriikide) ühine suvisemester, nagu seda algatati juba „Üliõpilaste Lehe“ aegu. Sellega ühenduses võidaks pidada eriorganisatsioonide, liitude jne. omavahelisi suvipäevi, millistele järgneksid kogu eesti üliõpilaskonna ja ta külaliste ühised suvipäevad ja suvesemestri loengud, kus kahtlemata oleksid valmis esinema loengutega rahvuskultuurilisest küsimusist meie riigimehed (käsitledes loomulikult poliitilisigi küsimusi akadeemiliselt seisukohalt), samuti meie avaliku elu erialade juhtivad te-

Villem Ernits.

gelased ja ka oma-, võimalikult välismaalisedki teadusmehed, esinedes orienteerivate ja sihte selgitavate ergutusetekannetega ja laiapiiriliseimate ülevaadetega omalt alalt, lähtudes rahvuskultuurilise terviku seisukohalt, millele järgneksid puhteriteaduslikud kursused juba talvistel ülikooliloengutel.

Juriidiliselt kuuluksid suvipäevad ja suvisemester üliõpilaskonna ettevõtete alla, ega poleks selle tõttu vastuolus ka üliõpilaskonna põhikirjaga. Olemata üliõpilaskonna juriidiline organ — oma laiema koosseisu tõttu ei saakski Eesti Üliõpilaskonna suvipäevad seda olla! — avaldaksid suvipäevad siiski tegelikult tunduvat mõju meie üliõpilaskonna arenemisele ja sisemisele kokkuliitumisele, ühtlasi meie üliõpilaskonna tihedamale liitumisele meie üldisse kultuurellu, samuti sidemete kõvendamisele meie hõimu- ja sõprusmaade üliõpilaskondadega.

See oleks üldjoontes „Üliõpilaste Lehe“ aegse eesti üliõpilaskonna pärandus praegusele eesti üliõpilaskonnale. Oleme mõlgutanud omal ajal ülemal esitatud mõtteid, oleme neist osa teostanudki kitsastel aegadel võõra surve all. Loodame, et meie pärandus leiab täielikku teostamist ja hoogsat edasiarendamist Vaba Eesti üliõpilaskonnas, omariikluse ja omade kõrgemate õppeasutiste kaitse all.

Mälestisvisandeid «Üliõpilaslehe» algusaegadest.

Peeter Treiberg — «Üliõpilaslehe» vastutav toimetaja 1920.

„Üliõpilaslehe“ lugupeetud toimetuse soovi kohaselt andsin teiste asjaomaste isikute kõrval minagi lubaduse esitada selle ajakirja 20. juubeliaasta puhul mõningaid mälestisvisandeid. Kuid alles nüüd, mil olen asunud ilma pikema kaalulemiseta antud nõustussõna lunastama, näen oma hämmastuseks, kui võrra palju on aegade kapriislik kerilaud, lakkamatu hooga esile paisates uusi erakordseid elamusid, aastate jooksul mälust välja tõrjunud või kahvatuks ja ebamääraseks teinud omal ajal intensiivselt üleelatut ja läbitutut. Seepärast vabandagu juba mind need, kellele järgnevad read võiksid tunduda liiga sisuvaestena ja vähepakkuvaina!

„Üliõpilaslehega“ oli mul teatavaid kokkupuuteid juba selle sündimisel. Kui ma 1913. a. sügisel värske üliõpilasena asusin Tartu ülikooli tolleaegse ingliskeele lektori Oven'i kõrgemat kursust kuulama, sattusin praeguses I auditooriumis kõrvuti istuma ühe vanema üliõpilasega, kelle igast taskust paistsid välja käsikirjad, kaustikud, märkmikud jm. ja kelle portfell oli täidetud raamatute ja ajakirjadega õieti mitmesuguseis meie maa-keelise. Kui loengu lõppemisel sobitasin tolle härraga tutvuse, siis selgus, et mul oli tegu Villem Ernits'aga, et ta mahukas portfell sisaldas muuseas Soome ja võib-olla ka mõnede teiste maade üliõpilasajakirjade numbreid (Soome number pealegi Ernitsa enda artikliga) ja et ta pea oli täidetud mitmesuguste ideedega selle kohta, milliste teemade üle ta võiks ja peaks kirjutama asutamisel olevas Eesti üliõpilaslehes. Nii sain ma esimese informatsiooni sellest, et augustis 1913 olevat vastaval organisatsioonidevahelisel nõupidamisel otsustatud

hakata välja andma eesti edumeelsete üliõpilaste häälekandjat. Ent möödus nädalaid ja isegi kuid, hr. Ernitsaga puutusin ma juba üsna sageli kokku Eesti Üliõpilaste Seltsis, millesse ma olin astunud, kuid käsikirjade arv tema mahukais taskuis ei vähenenud ja — igatsusega oodatud „Üliõpilaste Lehe“ esimene number millegipärast ei ilmunud. Alles selle järel, kui ma, pettunud Tartu ülikoolist ja suutmata koduneda selle üliõpilaselu kitsusega, siirdusin Peterburi oma õpinguid jätkama, leidsin 1914. a. alul Peterburi Eesti Üliõpilaste Seltsis äsja ilmunud „Üliõpilaste Lehe“ esimese numbri eest. Ja peagi selgus, et Villem Ernits ei olnud oma kavatsuste suhtes siiski milgi määral kedagi müstifitseerinud. Ta osutas võimeid puistata artikleid kui käisest ja ajal, mil eesti üliõpilased näisid kannatavat mingi düsgraafia all ja neist vaid mõned üksikud näisid oskavat eesti keeles korralikult sulge vedada, üksi täitis mitte ainult ajakirja esimesed numbrid, vaid isegi esimesed aastakäigud oma väsimatu kaastöega.

Siiski oleks ekslik pidada üliõpilaslehe rajamist mõne üksiku isiku kapriisiks, mis oleks tol ajal laiemal üliõpilaspere jätnud täiesti külmaks. Ei — „Üliõpilaste Leht“ vastas täielikult küpsenud tarbeile ja rahuldas eesti üliõpilaselus esilekerkinud aktuaalseid päevaülesandeid. Õigusega väidab Fr. Puksov (Tartu üliõpilaskonna ajalugu, lk. 227), et ajajärk 1913—17 oli üheks tähtsamaks eesti üliõpilaskonna arenguloos. Terve rida olulisi kavatsusi oli päevakorrale kerkinud, kuid nende edukale teostamisele ähvardas saatuslikuks saada eesti üliõpilaste laialipilatus paljude Vene riigi hari-dukeskuste vahel. Neis oludes

omas „Üliõpilaste Leht“ juba informatsiooniandjana ja sidemepidajana otse erakordset tähtsust, rääkimata sellest, et tema veergudel puhkenud vaidlustes korporatsioonide ja seltside idee pooldajad said esmakordselt soodsad võimalused enda südant puistata ja ideelise võitluse alajõudu proovida. Üliõpilaselu puutuvaid üldisi küsimusi võidi ka tsaarivalitsuse umbse tseensuurisurve all küllaltki vabalt käsitleda. Seetõttu ei tule eriliselt imestada, et 1917. a. revolutsiooniga saavutatud mõttevabadus ei mõjunud kuigi elustavalt „Üliõpilaste Lehele“. Just vastupidi: revolutsioonija keerises näisid ennemini ülitähtsaina tundunud üliõpilaselu probleemid minetavat suurema osa oma senisest võlust ja taandusid suuremaulatuseliste poliitiliste suunavõtmiste eest hoopis tagaplaanile. „Üliõpilaste Lehest“ ilmusid sel tormiderikkal ajal vaid paar 1916. aastast võlgujäänud numbrit. Revolutsiooni korra-tusse hääbunud ajakirja viimane kaksiknumber, mis sisaldas muuseas 1. eesti üliõpilaste kongressi kirjeldise, näib omal ajal niivõrra vähe tähelepanu äratav olevat, et see veel 1932. a. puudus Eesti Rahva Muuseumi arhiivraamatukogus ja peaaegu pidi välja jääma hr. Rich. Antik'u poolt koostatud põhjalikust bibliograafilisest teosest „Eesti ajakirjandus 1766—1930“ (ta võeti allakirjutanu näpunäitel alles selle lõppu paigutatud täiendisse).

Selle esimese üliõpilaslehega polnud mul eriti tihedaid isiklikke sidemeid. Saatsin sellele vaid mõnevõrra informatsiooni Peterburi eesti üliõpilaskonna elust, avaldasin selles ühe poleemilise artikli ja 1917. a. üliõpilaskongressil peetud kõne. Küll võtsin aga Peterburi Eesti Üli-

Prof.
Peeter Treiberg.

õpilaste Seltsi esindajana mitmel korral osa Tartus peetud „Üliõpilaste Lehe“ asemikkudekogu koosolekuist, kus teatavasti illegaalselt arutati teisigi tähtsaid eesti üliõpilaskonna elu korraldamise küsimusi. Eriti tuli mul kaitseda Peterburi Eesti Üliõpilaste Seltsi poolt 1916. a. väljatöötatud eesti üliõpilasorganisatsioonide vahekorra kava, muuseas Eesti Üliõpilaste Seltsi vastu, kelle esindajaks olid ka mõned mu koolivennad keskkooli ajast (Artur Luha, Joh. Treumann).

Hoolimata sellest jäin nende ja mitme teise EÜS:i kaasvõitlejaga tihedasse isiklikku kontakti. Kõige pealt kehtib see Joosep Teinmann'i kohta, kellega olin ühest (Vihula) vallast pärit. Käisime koos ministriumikoolis ja Tallinnas keskkoolis, elasime Tallinnas mõne aja ühes korteris ja teotsesime üheskoos põrandaaluses „Lindanisa“ ringis. Kui ma, temast paar aastat vanemana, siirdusin ülikooli, jätsin selle ringi juhatamise Teinmann'i kätte. Hiljemini asemikkudekogu koosolekuil käies kohtasin teda juba Tartus kui üliõpilast ja elasin puhuti (nagu 1917. a. üliõpilastekongressi ajal ja selle järel agitatsioonitoimkonna liikmena) temaga jällegi ühes korteris (vist Holmi tänaval). Joosep Teinmann oli haruldaselt meeldiva iseloomuga, ideede- ja kavatsusterikka peaga ja elastilise mõistusega mees. Ta elas täie hingega ja sügavasti ajaga kaasa ja oskas õhus heljuvaid tarbeid kujukalt ning venvvalt sõnastada. 1917. ja 1918. a. suvel puutusime maal kodus elades sageli kokku, asutasime ühes teiste üliõpilastega Haljala Öppiva Noorsoo Ringi ja soetasime sellele võrdlemisi hea, peamiselt humanitaarteadusliku raamatukogu.

1919. a. sügisel asusime juba mõlemad Tartu. Ma õiendasin omad Peterburis revolutsiooni puhkemise tõttu tegemata jäänud riigieksamid eksternina

1920. a. alul äsjaavatud Tartu ülikoolis ja asusin selle järel kandidaaditööd kirjutama, teotseades samal ajal õpetajana Tartu Õpetajate Seminaris, kus asjaajajaks ja õpetajaks oli preili Ann Tamm. Saatus viis meid kõiki kolme 1920. a. oktoobris uuesti ilmuma hakanud „Üliõpilaslasele“ toimetusse. Eesti riikliku iseseisvuse saavutamise algas meie üliõpilaselus elav ja huvitav periood. Seni laialipilatud eesti üliõpilaskond koonduis nüüd suures enamikus rahvuslikku eesti ülikooli ja rikkatus 1917. a. revolutsiooni, Saksa okupatsiooni ja Eesti Vabadussõja keerisest läbikäinud varaküpse ja rahutult otsisklevate elementidega senisest keskkoolinoorusest. Viimastest ei soovinud kaugeltki kõik tõrkumatult painduda seniste üliõpilastraditsioonide raamide vahele, vaid mitmed hakkasid rajama iseseisvaid radu uute intiimorganisatsioonide tüüpide, hõimu- ja karskusasja ja teistel aladel. Kõige pealt kerkis edasilükatamatu päevaülesandena esile eesti üliõpilaskonna üldise korraldamise küsimus.

Siin pooldasid mitmed minu endised kaasvõitlejad Peterburist, kes olid siirdunud ühes üliõpilasseltsi „Põhjalaga“ Tartu, üliõpilaskonna organiseerimist organisatsioonide föderatsioonina, eeskujuks võttes Peterburis maailmasõja ajal edukalt teotsevad eesti üliõpilasseltside vahelist toimkonda. Eriti agarasti kaitses seda seisukohta elav ja temperamentne Arnold Susi, kellega olin samuti õppinud ühes gümnaasiumis. Selline organiseerumismoodus ei tundunud mulle Tartu oludes otstarbekohasena, kuigi ma olin säilitanud head mälestised Peterburi vastava toimkonna tegevusest. Pooldasin seisukohta, et Tartu üliõpilaskond peab moodustama kõigist üliõpilasist koosneva demokraatliku üliõpilasriigi, mis oleks varustatud teatavate suveräänsete õigustega enda „alama-

te“ suhtes. Sedasama ideed arendas üksikasjaliselt kõige pealt EÜS:is temale omase innu ja hoogsusega Joosep Teinmann, kes sai mais 1920 valitud Tartu Üliõpilaskonna Ajutise Keskesituse esimeheks. Vist lootes minus leida sobiva liitlase võitluses teiste „peterburilaste“ föderatsioonikava vastu, kutsus Teinmann mu 1920. a. sügisel Ajutise Keskesituse otsuse põhjal uuesti käimapandava „Üliõpilaslasele“ vastutavaks toimetajaks. Ajakiri asetaskohale teatava konkreetse eesmärgi — „olla abinõuks üliõpilaskonna probleemi lahendamisel“. Seetõttu seisavad selle esimeses kolmes numbris, mis ilmusid Teinmann'i tegeval ja minu vastutaval toimetusel, organisatsioonilised probleemid rõhutatult esikohal.

Juba esimene number tõi mõlemad (s. t. Teinmann'i ja Susi) Tartu üliõpilaskonna korraldamise kavad ja vastavad selgitavad lisamärkused kummagi kava autori sulest. Järgnevais numbreis jätkus nende kavade ümber kõva poleemika. Sellesse lõin minagi sekka, kirjutades kolmandasse numbrisse, mis ilmus küsimuse põhimõttelise otsustamise hetkeks novembri lõpul 1920, „Mõtiskelu üliõpilaskonnast“. Selles esitasin mõningaid lisaargumente Teinmann'i kava kaitseks ja tõmbasin paralleele „üliõpilaste unitaariigi“ ja moodsa demokraatliku rahvusriigi vahel: „ainult... modernriigi teooria põhimõttele vastavalt organiseerunud üliõpilasriik jaksab saada mõjuvaks ja

kindlaks jõuks, võimeliseks täitma kõik keerulised ülesanded, mis veeretab üliõpilaskonna õlu- le iga päevaga arenev, erinev ja mitmekesistuv elu". Tänu J. Teinmann'i veenmisoskusele ja diplomaatilistele võimetele löi see seisukoht end lõpuks läbi — ja vist ei saa seda kahetseda ükski, kes erapooletu pilguga on jälginud meie üliõpilaskonna senist arengut.

Kui „Üliõpilaslehe“ esimesed numbrid suutsid rahuldavalt seista äsjamainitud suure konkreetse eesmärgi teenistuses, siis saavutati teisi lehe uuesti-ellukutsumisel ülesseatud eesmärke juba hoopis vähemal määral. Kaugeks ideaaliks jäi veel nõue, et „Üliõpilasleht“ haaraks kõike, mis puutub üliõpilaselu ükskõik

missugusel kujul, „et juba lihtsa lehe lahtilöömisega võiks selguda ülevaatlik pilt meie üliõpilaste elust“. Nii nagu omaaegne „Üliõpilaste Leht“, jäi „Üliõpilaslehtki“ oma algusaastail võrdlemisi kuivaks, akadeemiliselt surmtõsiseks ja targaks, ei kajastanud üliõpilaselu eriti laialt ega huvitanud seetõttu laiemaid üliõpilasringe kuigi suurel määral. Pole ime, et ta asja nii olles võitles krooniliste aineliste raskustega. Kuid ei tule unustada, et ka meie ajalehtede toon oli tol ajal palju kuivem ja sisu tunduvalt puisem ning paindumatum kui praegu.

Oleks vist üleliigne rõhutada, et „Üliõpilaslehe“ toimetuse koosolekuil, mis tavaliselt peeti prl. A. Tamme koduses korteris

(Veski tänaval) valitses selle liikmete vahel eeskujuline kooskõla ja et mul oma vastutava toimetaja võimu ei tulnud korragi tarvitada. 1920. a. detsembris toimunud Edustuse valimiste tagajärjel uuendati järgmisel aastal „Üliõpilaslehe“ toimetust ja võeti vastu selle sisu suhtes rida uusi põhimõttelisi aluseid Edustuse poolt. Sellega katkesid minu lähemad suhted „Üliõpilaslehega“, millele hiljemini olen teinud vaid vähesel määral kaastööd. Kuid 1920. a. „Üliõpilaslehe“ toimetamise aegadest olen säilitanud praeguseni parimad mälestised. Eriti unustamatuks on mulle jäänud minu nooreea sõbra ja töökaaslase, varakult hauda varisenud Joosep Teinmann'i üllas kuju.

Peeter Treiberg.

Milline peab olema „Üliõpilasleht“.

Mõningaid äärjooni juubelpäevade puhul.

Richard Janno — „Ül.-lehe“ peatoimetaja 1923. ja 1924.

See küsimus on õigupoolest alati seisnud päevakorras. Varem aegadel rohkem, nüüd vähem. Vaatamata sellele, et „Üliõpilasleht“ praegu on juba omandanud enam-vähem kindlakujulise ilme, on igakordseil toimetajail ikkagi esmajoones südamel valutamas probleem: kuidas korraldada tudengilehe veerge nii, et need kõige otstarbekamalt haaraksid üliõpilashuvisid, et „Üliõpilasleht“ oleks tõeline tudengileht.

Nüüd, kus on käes juubelpäevad ja võib tagasi vaadata mõningaile kogemusele, kerkib see probleem seda torkavamalt esile. On vajalik, et tudengilehe ilme lõplikult kindlaks määrataks. See on suurelt jaolt ka lehe tuleviku küsimus, lähidalt seotud materiaalse alustega ja lehe levikuga. Ainult see üliõpilashäälekandja, mis vahetumalt suudab haarata üliõpilaskonna meeli ja huvipunkte, mis on suuteline põimu-

ma üliõpilaselu organismi harmoonilise tervikuna, on elujõuline.

Kahtlemata on säärane ülesanne kaunis keerukas ajakirjanduslik valem. Siin võib olla palju eriseisukohti ning vaatepunkte, selle järele, kuis ühed või teised huviüksused esile tungivad. Aga on viimane aeg need seisukohad tühjaks vaielda ja tõeraasukesed kokku korjata, et noist üksikraasudest kokku sulatada see, mis „Üliõpilaslehe“ tervisele oleks kõige kasulik.

Kasutan siinkohal võimalust tõmmata mõningaid äärjooni, ilma et tahaksin küsimust täies ulatuses ning tühjaksammutatavalt käsitleda.

Kui omal ajal praegusekujulist „Üliõpilaslehte“ kujundama ning üles turgutama hakkasime, siis seadsime ühe põhimõtte: tudengileht peab olema lustlik. Tõsi küll, akadeemiline töö oma-

ette on ju üks väga tõsine asi, aga noorte inimeste vaim on nooruslik ja see vaim peab ilmtingimatult kajastuma „Üliõpilaslehe“ veergudel, muidu lööb ta sellest kõige olulisemast märgist mööda ja jookseb terve rindega tühja.

Väga palju me tookord sellest tähtsast ülesandest täita ei suutnud, sest olime kõik põhikoelt väga kurjasti targad ja teiseks — jõud ei küünitatud lustimeelt nõutaval määral väljendama. Sest on väga raske, lõbusat ja lustakat vaimu viljelda. Palju kergem on tarka ja tõsist trükkida. Hilisematel aegadel on selles mõttes palju rohkem suudetud ja mõnestki aastakäigust kajastub päris kenakest tudengivaimu.

Aga selge on ka see, et tolele punktile tuleb veel palju rohkem tähelepanu pöörata. Ei olda veel kaugeltki sihtmärgi südamesse jõutud. Peab arvesse võtma, et igat küsimust, ka kõige traagilisemat, võib käsitleda kas rängas

loenguvaimus või jällegi erksa vestluse, elava huumori ja väikse lustakusegi kaudu — kusjuures mõlema meetodiga on võimalik küsimusi kuni põhjani sõeluda. Tohiks olla vaidlematu, et tudengilehele sobib ainuüksi viimane käsitluslaad. Tõsi — see on raske ülesanne, aga meie areneva sulenobeduse juures kahtlematult teostatav. Tuleb ainult vastavas suunas rõhk peale panna.

Tudeng loeb heameelega lehte, kus ta leiab oma vaimu- ja tundemaailma. Ja jätab rahulikult lugemata väljaande, mis pretendeerib küll tema häälekandja nimemele, on aga sama vaimulaadi nagu kõik muud ajakirjad. Ajakirju on ju palju ja kes ütleb, et tudeng ei vali enesele mõnd teist — kui nad kõik on vaimult ja väljenduselt ühe piitsaga löödud?

„Üliõpilaslehe“ sisemine ja välimine ilme peab olema tudenglik, selle sõna nooruslikkuse ja rõõmumeele mõttes — see olgu esimeseks tingimuseks. Ärgu mõeldagu, et sellega oleks agiteeritud mingimoelist kergemeelsust või tühjapääsust, kaugeltki mitte — elav, värske, nõtkes ja nobe on alati päris hinnatavad suurused. Neid suurusi on meie tudengkonnas — kõigile elurähkadele vaatamata — siiski tugeval määral ja olgu tudengileht see paik, kus need suurused täies ilus ilutsevad. Veel enamgi: kui üliõpilased kuidagi peaksid kukalt norutama hakkama ja poole küljega oma elupäevi läbi akadeemia nohistama — siis peaks „Üliõpilasleht“ olema selleks elavaks jõuks, mis noorele vaimule lehelist peale valab.

See olgu öeldud vaimu kohta.

Mis puutub sisulisse külge, siis on siin paljugi piike murtud. Kas „Üliõpilasleht“ peab kajastama ainult neid küsimusi, mis vahetumalt puudutavad üliõpilaselu, või peab ta käsitlema ka üldisi elunähteid? Kas ainult ülikool, tudengkond, organisatsioonid ja akadeemilised ühingud või ka po-

litika, kunst, kirjandus, teater, sport, ühiskond ja muud niisugused asjad?

Allakirjutanu arvates on need küsimused üldse võõriti seatud. Tudeng ei ela ju ainult oma tudengipiirile, tal on ja peavad olema ka muud huvid. Tudeng käib ülikoolis ja käib ka teatris, tudeng kuulab loenguid ja loeb ka ilukirjandust, tudeng mässab oma organisatsioonis, aga käib ka — või vähemalt peaks käima — ka kunstinäitusel. Tudengi mõttemaailm peab haarama elu kõige mitmekesisemaid avaldusi, mõnda neist koguni rohkem turgutama kui muud ringkonnad (hõimuküsimus näiteks) ja on selge, et tudengilehes peab kogu see elu täiemäärselt kajastuma.

Võiks ainult tulla küsimusse, missuguseid alasid esiplaanile nihutada, kuigi võiks läbi saada ka ilma mingi nihutamiseta. Aga ei ole muidugi midagi katki, kui tudengileht puhttudenglikke küsimusi vahest enamalt rõhutab kui muid. Need on ikkagi südamele ja meelele kõige lähedasemad. Kuid oleks ekslik ainult nendele ruumi anda või nendele ülekaalukat tähelepanu omistada.

Põhinõudeks olgu — tudengielu täies oma mitmekülgsuses ja huvipüüdeis tudengilehe veergudele!

Siinjuures tuleb muidugi vastu astuda neile, kes teiselt poolt püüavad teha „Üliõpilaslehest“ mingi kirjandus-kunstilise almanahhi, andes lehes rõhuvas kaalus ruumi sellesisulisele materjalile (vastavad erinumbrid olgu muidugi väljavõtteks). Iga märgatav ülekaal viib ühekülgsusse ja ühtlasi „Üliõpilaslehe“ oma peamäärast kaugemale.

Aga peaasi — käsitluslaad olgu säärane, millele eelpool tähelepanu juhitud. Kõik küsimused võetagu põhjamisele mitte ainult tudengi seisukohast, vaid ka tudengi vaimulaadile vasta-

Rich. Janno.

valt. Ärgu kirjutatagu, näiteks, teatrist mingeid erilisi traktaate, ärgu tehtagu politikast akadeemilist uuringut, ärgu hakatagu kirjandusküsimusis võistleva „Loominguga“! Tudengileht kajastagu kõiki neid asju ainult selt pinnalt, kus ta antud korral liigub, arvustagu, vaielgu, murdku piike — elavalt, kergevaimuliselt, erk-salt ja rühikalt.

Sedakaudu saaks „Üliõpilaslehe“ teha huvitavaks ja tarvilikuks mõnelegi, kes siiani löönud oma häälekandjale käega. Ta muutuks tudengile lahutamatuks komiltooniks akadeemilisel aastail, sobivaks ja lustiliseks ning erksameelseks lauakaaslasteks.

Aga ta saavutaks veel palju muudki — aitaks tudengite seas värskendada esiletikkuvat loidust, turgutaks vaimseid püüdeid, lõöks meeled lahti ja õhutas akadeemilise väe rõõmsamale elutuksele.

Need on muidugi ilusad soovid, mida pole nii kerge teostada, kui siinkohal paberile panna. „Üliõpilasleht“ on aga oma senise elukäiguga näidanud, et ta on võimeline suurtestki raskustest üle saama ja kui praegu võimegi leida mõningaid puudusi ning tühemikke, siis on need ka hea tahtmise juures kõrvaldatavad. Selles mõttes olengi kriipsutanud mõningaid äärjooni ja olen kindel, et „Üliõpilasleht“ — sel või teisel teel — juba lähemal ajal küünitab nende tippudeni, mis kujundavad tudengi häälekandjast väärsed ja võimsa relva meie akadeemilises elus.

Hinnanguid üliõpilasest vabariigi alguaastail ja tänapäeval.

August Oinas — «Üliõpilaslehe» peatoimetaja 1924. a.

Akadeemiline haridus on tavaliselt teatud määrani eliiti kuuluvuse tunnuseks. Ent milise määrani igakord — see on tingitud antud ühiskondlikust eristruktuurist.

Möödunud sajandi kolmandama ja neljandama veerandi vahemail hakkas üle akadeemia läve pääsema ka eestlasi senisest tunduvalt suuremal arvul. See toimus Balti seisusliku ühiskonna raamides, ja akadeemiline haridus ipso facto tähendas sellises olukorras talulapsele siirdumist ühest sotsiaalsest keskkonnast teise, kõrgemasse. Laiade rahvahulkade tollaegne arusaam tunnustas veel seisuslikke ja kutselisi vaheseinu palju suuremal määral kui praegu. Rahvas tunnustas ka eriseisundit, mida saavutasid üksikud ta enda hulgast, omandades kõrgema hariduse. Mõõndi, et „koolitamine teeb saksa“ ja „saksa“ koheldi ka eesti soost pastorit, arsti või advokaati, kellega oli kokkupuuteid. Kuigi sellise „eesti saksa“ eriti kodukoha lähema ümbruse rahvas oma imetlusega segatud kadedustundes võis ka teatud vahet teha tema ja „pärisaksa“ vahel. Ent üldiselt oli ikkagi tollaegne akadeemilist haridust parajasti omandav või juba omav eestlane oma suguvendade sotsiaalse ideaali kehastus ja märgitses sotsiaaldünaamilise tõusu kõrgemat saavutust.

Veel teinegi moment aitas kaasa, et akadeemiline haritlane tollaegsele rivieestlasele paistis nii kõrgena. Rivieestlase hinnang akadeemilisest kodanikust oli suurel määral mõjustatud ka kohalikust balti-saksa hinnangust. Ja Balti saksluse hulgas on akadeemiliselt haritud isik, literaat, olnud võrdlemisi lugupeetavas asendis. Akadeemiline

haridus võimaldas balti-saksa väikekodanlase pojalgi üliõpilaselusel tunda end üheväärsena noore aadlimehega. Balti-saksa kodanlus on uuemal ajal omandanud õieti vähe iseseisvusmeelt. Balti saksluse rahvuslikus mikrokosmoses valitses kuni viimase ajani täielik aadli hegemoonia. Vast alles 1905. a. peale hakkas aadel rohkem arvesse võtma ka oma kodanikusisusest suguvendi. Tugevasti aristokraatlikus õhkkonnas oli akadeemiline haridus balti-saksa „väikesele inimesele“ tähtsamaks vahendiks, et teatava määrani üheväärseks saada tippudega. De facto lõi akadeemiline haridus Baltikumis kodanluse ja aristokraatia vahele kindlama silla, kui tavaliselt mujal. Mis ime siis, et just need balti-saksa „väikesed inimesed“, kellega eesti talupojal ja väikekodanikul oli nii palju kokkupuuteid — mitmesugused vähemad ametmehed, käsitöölised, kaupmehed jne. — et need inimesed ülikooliharidust idealiseerisid ja oma arusaamist ka eesti talumehele sisendasid.

Üldjoontes jäi selline akadeemilise kodaniku kõrgehinnang püsima ka käesoleva sajandi üha differentseeruva olustikus. Muidugi teatud varieerumistega ja muutustega.

Igasugune sotsiaalne, majanduslik jne areng ning muutuvas tingitud ideede ja faktide vastastikusest mõjutustest. Eelmisest ajastust rahva teadvusesse edasi kandunud ideed — üliõpilase kõrgehinnangut — ilmuvad ründama ülemineku perioodil ja iseseisvuse alguaastail terve hulk asjaolusid.

Kõige pealt oli suurenenud üliõpilaste arv. Üliõpilane polnud enam selliseks harulduseks kui varem. 1913 andsid meie

kihelkondadest rekordarvu üliõpilasi Põltsamaa ja Halliste. Ent see arv polnud mäletatavasti palju üle kümne. Peatselt aga võis juba suurematest valdadestki päritolevate üliõpilaste arv tõusta teise või kolmandasse kümnesse.

Kuid mitte ükski üliõpilaste arvuline kasv ei lahjendanud igale üksikule üliõpilasele osaks langevat aupaistust. Oli veelgi rida asjaolusid, mis kiirendasid üliõpilase tähelangemise protsessi. Elukalliduse tõusu ja tarbeainete nappuse ajal oli talumehe varanduslik olukord järsult tõusnud. Ühes sellega tõusis ka talumehe iseteadvus linnaelaniku suhtes. Talumees, kes linnaelanikule, nende hulgas ka linnaharitlasele, müüis mõne puuda jahu või mõne naela võid, tundis end tollaegsetes oludes nagu teatava heategijana. Ka varsti haritlane hakkas omalt poolt kõigest väest end kohandama talumehe maitsele. Vabakutseline haritlane pidi teenistusvõimaluste kindlustamiseks suurema konkurentsi juures hakkama maamehele üha rohkem silmi tegema. Samuti ametmehed, kelle valimine otseselt või kaudselt sõltus maamehe poolehoiust. Maamees märkas, et temale katsuti sõbraks saada ja ta enesetunne arenes sageli kuni üleoleku tundeks.

Veelgi rohkem oma endisest oreoolist kaotas akadeemiline haritlane ja üliõpilane ka linna tulundusalal teotsevate kihtide silmis. Oli parasjagu *gründertum*'i ajajärk. Raha voolas ohtlalt tõusikute ja uusrikaste näpude vahel. Piskust palgast elav haritlane paistis Vähkmanidele hoopis teisejargu suurusena.

Samal ajal kui jõukamad kihid nii maal kui linnas aka-

deemilise haritlase ja üliõpilase hindamisel seisukohti muutsid, vähenes viimaste endine autoriteet tublisti ka kehvema tekihtide silmis. Revolutsiooni loosungid olid vallale päästnud seni rohkem latentse protestivaimu. Ei tahtud enam tunnustada ei varanduslikke ega ka hariduslikke vaheseinu. Samal ajal välised sündmused omalt poolt tumestasid üliõpilase varem häärrasmehelikku eriseisundit. Vabadussõjas sõdisid külge külje kõrval reameestena nii üliõpilane kui talusulane.

Kogu arengu tendents ja üksik-sündmuste mõju oli seega säärane, mis asetab üliõpilase seltskondlikult üha vähem eksponeeritud asendisse. Ons veel tarvis loetella selliseidki kaastegureid, kui „eesti elu“ keskuse siirdumine Tartust Tallinna ja seal uue seltskondliku eliidi moodustumist riigimeeste, diplomaatkonna, äriilma jne. osavõtul. Tudengi isiklik osavõtt igast suursündmusest pole enam nii ilmtingimatu nagu varem. Ei kehti enam põhimõte: „kus pidu iial peetakse, seal näha võite meid.“

Eelpoolmainitud üleoleva suhtumise protsess haritlase Vabariigi algajal on hiljemini küll pidurdunud, isegi lõppenud. Algav kriisiaeg on haritlase seltskondlikku erikaalu jälle tublisti tõstnud. Väik-mannid ja uusrikkad on jäänud pankrotti. Teiste tulundustegelaste vahekasud kuivanud kokku. Põllumees hindade languse tõttu näeb raha harva. Sellisel tagapõhjal paistab teravamini silma palgasaaja haritlase suhteline heaolu. Kui *gründertum*'i ajal vaadati mõnes ringkonnas kaastundliku halvaksapanuga eriti vaimuteaduste õppijaile, siis praegu ei tehta seda enam. Mõõdunud õppetunnid ei ole jäänud kasuta. Kuid teiselt poolt on tööta haritlaste hulk ja praeguste üliõpilaste vähesed teenistus-

võimalused tulevikus põhjuseks, et haritlaste ülalmainitud seltskondliku positsiooni tagasivõitmisest väga vähe profiteerib üliõpilane. Tema majanduslikud perspektiivid ei sisen-da kuigi palju aukartust neile, kelle silmis isiku seltskondliku kaalu määravad eeskätt ainelised võimalused.

Veidi teissuguse kujunemiskäigu, kui üliõpilase seltskondlik hinnang, on läbi teinud üliõpilase sotsiaalne hinnang. Kui üliõpilase isiklik seltskondlik tagasimineki oli alanud juba enne Vabariigi algust, siis sotsiaalse tegurina seisis üliõpilane Vabariigi alguses veel vägagi tähtsal kohal, üsna haripunkti lähedal. Üksikut üliõpilast ei peetud enam meheks, kes seltskonnas võis mängida alati esimest viiulit, kuid üliõpilaskonda, akadeemilisi haritlasi kogu tervikus peeti ühiskondlikult ikkagi veel esimese viiuli mängijaks. Haridus üldnähtena oli veel trump, ka nende silmis, kes oma rahatõusiku uhkuses üksikule haritlasele vaatasid nagu abjakas Kreutzwaldile, et „kui sel Kreutzwaldil raha ei olnud, mis siis santi kiita!“ Laiutati parajasti keskkoolide asutamise ja loodeti rahva „haridusliku tasapinna tõstmiseks“ imesid. „Kultuurisõbralikkus“ oli veel hea toon. Boheemlastegagi peeti seepärast suhteid.

Iseloomustavam näide üliõpilase kui sotsiaalse teguri tähtsusest tolleaegses hinnangus on üks 1920. a. kevadsemestril üleskerkinud projekt, mida kohane on siin aja ja olude iseloomustamiseks meelde tule-tada. See projekt käsitas üliõpilastele riikliku laenu andmist. Projekti algatajaks olid V. Ernits ja R. Peets (praegu arst ja Eesti asekon sul Marra-kešis). Projekt ei näinud ette vähemat ega rohkemat, kui et igal üliõpilasel, kel tarvis, on õigus saada riigilt laenu. Laenu pidi antama õpe-

August Oinas.

taja palgasaures. Millisesse palgaastmesse keegi üliõpilane kuulus, vastavalt sellele pidi ta ka iga kuu laenu saama. Tol ajal oli keskkooli haridusega õpetaja palk 1000—1200 marga ümber kuu. Nii palju oli ka üliõpilasel õigus laenu saada. Perekonnainimesele pidi ühisel alusel õpetajatega lisatama veel perekonna-abiraha suurune summa juurde jne. Peale ülikooli lõpetamist pidi toimuma tasumine osade kaupa teatud aja jooksul. See projekt oli tõsiselt mõeldud ja tõsiselt temasse ka suhtuti. Mitte ainult algatajad ise, vaid ka paljud elukogenumad vilistlased. Meeles on üliõpilaskonna üldkoosolekul kadunud Ed. Juhan-soni (tolleaegse Tartu linna pea abi) sõnavõtt.

Meile, kes oleme teadlikud riigi rahalistest ressursidest, võib selline projekt tunduda fantastilise kurioosumina. Kuid teda tuleb hinnata 1920. a. kevade olustiku seisukohalt. Oli aeg, kus riik elas ilma eelarveta. Poldud teadlikud veel mingisuguste võimaluste piiridest. Arvati, et mida vaja, seda ka saab. Ja igaüks siis esitaski nõudmisi selle kohta, mida pidas vajalikuks. Ning iseloomustav on, et üliõpilasele hariduse võimaldamist peeti niivõrt tähtsaks, et vastukaja võis leida ettepanek, mis tolleaegses „orastele“ elamise õhkkonnas paistis küllalt tunduva riigikassa koormana. Kui siis peatselt minister Kukk esines esimese eelarvega, ja al-koholi müügist saadava 50 mil-

joni marga pärast piike murdis, — siis oli varsti kõigile muidugi selge, et laenumiljoneid üliõpilastele pole kuskilt võtta ja projekt kadus iseendast päevakorralt.

Akadeemilise hariduse hoogne levik on järgnevatel aastatel üliõpilase kui sotsiaalse teguri tähtsust publikumi silmis tublisti tumestanud. Ega nüüdki ei arvata, et kõrgem haridus poleks tarvilik, kuid igasugune hinnang tavaliselt tõstab väärtuses ikka seda, millest tuntakse puudust. Mida ohtralt käes, selle tarvilikkuses pole vajagi olla iga minut teadlik. Teisest küljest on arenev kriisiaeg toonud kaasa koguni teatud hulga meelekibedust üliõpilase kui säärase vastu. Ülikooli väljaminekuid on sageli näidatud kui liialdatud ja riigilaekalt suuri ohvreid nõudvaid. See loob meeleolu. Teiselt poolt on laste koolitamine talumeestelt nõudnud suuri pingutusi, neid sundinud võlgu tegema, mis nüüd tagantjärele talusid raskustesse viivad. Väikesepalgaline koolitatud poeg või tütar muidugi ei suuda nende raskuste ületamiseks kuigi tõhusalt kaasa aidata. Tihti peab ta haritud tööjõu üliküluse tõttu kodutallu tagasi pöörduma ja naabritel on nüüd põhjust vaadelda tema koolitamiseks kulutatud raha kui mahavisatud. Üliõpilase vastu tuntakse inimlikult arusaadavat animositeeti ka vilistlaspiirides, kes girole andmise tagajärgedel praegu võlgades siplevad.

Ent see meelekibedus üliõpilase kui säärase, kui sotsiaalse ühiku vastu, on vaid järelopohmelus äsjasest haridusega laiutamistest, mis nüüd vähenema hakkab. Ongi juba kibeduse haihtumise tunnuseid. Talumees ei saada enam endisel määral lapsi ülikooli, vilistlane ei anna enam endise vastutulelikkusega girosid. See vähendab üliõpilaskonna koosseisust eeskätt seda ainet, kes kõrvaltvaatajale võis paista sotsiaalse toredusena, ülearusena.

Üliõpilase kui seltskondliku ja sotsiaalse ühiku hinnang on tihedasti seotud ka üliõpilase kui poliitilise teguri hinnanguga. Vabariigi alguaastail oli üliõpilasel võimalik etendada kaugelt aktiivsemat poliitilist rolli kui praegu. Vanem üliõpilane pääses Asutavasse Kokku, isegi esimestesse riigikogudesse. Eriti pahempoolsetes parteides võis üliõpilane ruttu pääseda juhtivalegi kohale. Kõige selle tõttu arvestati üliõpilast veel kui poliitilist solisti, kuigi ta poliitikas ei omanud enam seda osatähtsust, mida enne omariigi sündi „seltskondliku tegevuse“ alal.

Erakondade juhtiva koosseisu väljakujunemisega ja juuretulevate jõudude rohkuse tõttu on üliõpilane poliitilise tegelasena tänapäev muutunud harulduseks. Poliitiliselt hinnatakse üliõpilast praegu kui t u l e v a t, mitte kui o l e v a t jõudu. Sellelt seisukohalt on arusaadav ka erakondade püüd omale üliõpilasorganisatsioonide kaudu kindlustada järelkasvu.

Selle viimase püüde tõttu satuvad aga üliõpilased vahel paratamatult poliitilises võitluses kaasrännatavateks, kuigi nad ise aktiivselt poliitikas ei teotse. Paisatakse teinekord väga teravdatki meelepaha üliõpilaste aadressil, kuid igakord ei tähenda see kaugeltki seda, et etteheidete tegija eitaks üliõpilase kui säärase eluõigust ja tähtsust, vaid lihtsalt ei suudeta külma-vereliselt pealt vaadata, kuidas üliõpilase poliitilised sumpaatid on kujunemas vaatlejale ebameeldivas suunas.

*

Üliõpilase kui seltskondliku, sotsiaalse, majandusliku ja poliitilise ühiku tänapäeva positsioon erineb seega üldiselt tunduvalt ta positsioonist Vabariigi algupäevil. Ent need asendid pole pärit eri pindadelt. See protsess, mis üliõpilase igal alal on viinud endisega võrreldes vä-

hem eksponeeritud asendisse — see protsess ei ürgne mitte meie riigi esimesilt eluaastail, vaid sai alguse juba varem. Vabariigi algaastate ja tänapäeva üliõpilaskonna erinevused seltskondlikus, sotsiaalses jm. koordinatsioonisis pole niivõrt kvalitatiivsed kui kvantitatiivsed. On teatud liik muutusi, mis on tabanud akadeemilise haritlase üldist positsiooni, kuid on selle kõrval esinenud ka rida ümberpaigutusi a k a d e e m i l i s e elu sisemisel rindel. Üliõpilane on pidanud loovutama rea oma endisi kohustusi vilistlasele. Ühes sellega ka õigusi. Akadeemilise haritlase ettevalmistusaeg on muutunud pikemaks kui oli varemini. Nagu endisaja romaan abieluga, nii lõppes endisaja üliõpilase elule ettevalmistuse periood viimase eksamiga. Isegi veelgi varemini. Veel Vabariigi alguaastail said kohtadele kõik vanemad üliõpilased, kes ainult ise tahtsid. Nüüd järgneb ülikooli lõpetamisele veel üsna pikk kandidaadi- või praktikandi aeg. N o o r e vilistlase seisus muutub ikka rohkearvulisemaks ja hakkab eriti seltskondlikul alal üliõpilast ikka rohkem ja rohkem tagaplaanile suruma. Ja süvenev stuudium ning kiire spetsialiseerumise vajadus — et osutada konkurentsivõimelisteks ja saada veel vähestele vakantsetele kohtadele — see lubab paljusid alles mitu aastat peale ülikooli lõpetamist hakata mõtlema lõbudele, mida endisaja tudeng pidas enda „inimväärilise“ eksistentsi ilmingimatuks eelduseks.

*

Meie haritlase ajalugu — see on osa talupojarahva ajaloost, kes end ülestöötanud kultuuriliselt ja sotsiaalselt differentseerunud riiki kandvaks organismiks. Madalamad sotsiaalsed keskkonnad hakkasid eraldama enda küljest suurel määral ainet kõrgemateks sotsiaalseteks

Uus vaim.

Jüri Sammul — „Ül-lehe“ peatoimetaja 1921. II p. a. ja 1922. a.

Eesti rahva 700 aastane orjus tekkis ristiusu kuulutamisest saksa rüütlike mõõkadega. Praegu ei kuulutata rahvastele enam ristiusku, vaid rahvuslikku vaimustust. Eks meie näe, et tee, mida mööda aastasade eest Eestini sammus ristiusk, on praegu märgitud kõige tulisema rahvusliku vaimustuse tähistega: Roomas on paavsti asemel uue liikumise kuulutajaks Mussolini, Saksamaal rüütlike kohal pruunarmee Hitleriga eesotsas ja nende järele on koondunud ääretus vaimustuses isamaaline noorus ja suur osa rahvast. Kui Eestis rahvuslik vaimustus õigel ajal ei ärka ja kui meie kaasa ei sammu uue aja vaimuga, võime sattuda teistkordselt ajaloo raste alla. Ja siis oleme lõplikult kadunud.

Mõne aasta eest lõi minu vana koolivend ja tuline rahvuslane dr. Oskar Loorits eesti vanema põlve rahvuslikule leigusele hädakella. See jäi aga hüüdjaks hääleks kõrbes. Meie vanem põlv on oma vaimu kasvatanud ennesõjaaegses Vene ülikoolide õhkkonnas. Kes nendest seal ei olnud sotsialist ja kes nendest ei ole tuupinud II internatsionaali loosungeid, mis nüüd kõikjal pinda kaotamas. Vene sotsiaalrevolutsionäärid rändavad koduta ilma mööda ringi ja

Saksa „demokraadid“ kirjutavad piiri taga raamatuid pealkirjadega „Selbstmord einer Republik“ (Vabariigi enesetapp).

Kuidas võime oodata vanemalt põlvelt, kes kasvanud ekslikus vaimus, uue ajajärgu mõistmist või sellega kaasaminekut. Kas ei tekita see ahastust, kui küsime, milline isamaa-armastus on selle endise riigivanema rinnus, kes Toompeale kõnnib järgmisel päeval pärast riigivanema toolilt lahkumist, paruni volitus taskus, et eesti rahvalt kõrgendatud tasu nõuda meie rahva kõikide põlvede põlise vaenlase kasuks.

Meie küsime, kas on eesti rahva poeg see endine minister ja rahvasaadik, kel samuti paruni volitus taskus ja kes ärdameel-seid kirju saadab võõrriigi rahvasaadikule, et see talle diplomaatilisel teel kaasa aitaks tasunõudmises maa eest, mis eesti rahvas tagasi võitnud, ohverdades omad paremad pojad.

Või kas see ei ole alatu üldhuvide unustamine, kui sotsialist ja „tööliste huvide kaitsja“, puges põlatud ja iganenud kodanlise Balti Eraseaduse raamidesse, istub aastaid miljonilise tasu eest, mitte midagi tehes, vabrikus kinniste väravate taga hoolekandja kohal, kus sajad au-sad töötajad töö kaotanud.

vahel ning ülehüppaja sattus oma endise miljöö silmis õige kõrgesse ja hinnatavasse asendisse.

See tõusuprotsess muutub nüüd aeglasemaks. Praegu on ülikoolis juba küllalt vanema akadeemilise sugupõlve järelkasvu. Sotsiaalne tõus hakkab toimuma lühemate, vähem silmipimestavate hüpete kaupa. Oleme saabumas orgaanilisse, enam reeglipärasemasse arengujärku.

Jüri Sammul

Kui eesti rahva tulevik satuks pikemaks ajaks sarnastesse kätesse, siis on meie vabadus varem-hiljem kadunud.

See isamaa-armastuse lagedus ja rahva üldhuvide ilmne unustamine osa valitsevas ringkonnas on sealt kogu ausalt ja rahvuslikult mõtleja nooruse eemale peletanud. Küll peaks aga sama noorus kaasa minema esimesele kutsele, kui kogunemine sünnib isamaa-armastuse vaimus ja eesti rahva ühtehoidmise tähe all.

Meie, noored, ei tohi unustada ühekski silmapilguks, et elame praegu natsionalismi ajajärgus, kus üksikute riikide uuestisünd aset leidnud patriootilises vaimustuses. Ärgu küsigu vanem põlv meilt programmi, mida nad meile ise aastate jooksul kõik-sugu kokkuvarisenud rühmituste näol esitanud.

Meie lööme lõkkele rahvusliku vaimustuse tuled, mis iseenesest valgustavad teed eesti rahva tulevikule.

Pariis, 26. I 34.

ladestuseks. See toimus palavikulise kiirusega. Kui differentseerunumas ühiskonnas sotsiaalne tõus töolisest ülikooli õppejõuni tavaliselt vajab kuni viis generatsiooni, nagu näitavad hiljutised sotsiograafilis-geneaoloogilised vaatlused Saksamaal, — siis toimus meil sama tõusuprotsess kahe, kõige rohkem kolme sugupõlve vältel. Ülehüppamine vahepealsetest astmetest tegi suuremaks vahemaa ülehüppaja endise ja saavutatava keskkonna

Ühes sellega üliõpilane mine-tabsuure osa oma endisest eriseisundist, kuid mis järele jääb, see kindlustub talle pikemaks ajaks. Juba ongi märgata, et üliõpilase seltskondlik - ühiskondliku väärtuse hinnang meie avaliku elu börsil osutub viimasel ajal kursilangemise tendentsi aeglustumist, isegi pidurdumist. Paistab, et mitte väga kaugele praeguse koteerimise tasemest on võimalik stabiliseerida hinnangut pikemaks ajaks.

«ÜLIÕPILASLEHE» 20 AASTAT.

Ed. Suitska — «Ül.-lehe» praegune tegevtoimetaja.

Eesti üliõpilaste oma häälekandja loomisega on tihedamalt seotud kaks nime — need on **Villem Ernits** ja **Oskar Kallas**. V. Ernits tuli eesti üliõpilaste häälekandja asutamise mõttele 1911. ja 1912. Ungari reisudel, kus ta tutvunes ungari üliõpilaste ajakirjadega ja teiste maade üliõpilasajakirjadega. Soome „Ylioppilaslehti“ (18. I 1913) ilmuma hakkamisel arvustas V. Ernits seda „Postimehes“ (nr. 25 — 1913) ja arvas, et ka meiega eesti tuhandeni tõusev üliõpilaskond häälekandjat tarvitab, kuid et meie veel küpsema, kasvama peame...

Dr. O. Kallas andis eesti üliõpilaste häälekandja asutamiseks reaalse tõe. 1912. a. oli ta Norra reisu ajal Bergenis tutvunenud äsja ilmunud norra üliõpilaste lehe „Minervaga“. Ja 10. märtsil 1913. a. saadab ta EÜS-ile kirjaliku ettepaneku üliõpilaste häälekandja asutamiseks (kiri on ära toodud käesolevas numbris).

Ühtlasi saadab esialgseteks kuluks 10 rbl. ja lubab maksa 15 rbl. esimese üliõpilaste lehe numbri eest, mis talle esitatakse enne 1. II 1915.

Selle ettepaneku kohaselt valib EÜS kohe järgneval koosolekul toimikonna (vilistlased O. Kallas, J. Tõnisson ja kaasvõitlejad E. Juhanson, K. Michelson, J. Vestholm). Komisjoni ülesandeks jääb konkreetse kava välja töötamine ja teiste organisatsioonide esindajatega kontakti loomine selles küsimuses.

Komisjoni esitab teistele Tartu organisatsioonidele õige pea üksikasjalise sisulise kui ka majandusliku kava.

Lehe sisus oli ettenähtud:

„1. Juhtkirjad: eesti üliõpilaste ideaalid (paleused) ja nende tegevuse põhjused, kultuurapüüded, teaduslike huvide süvendamine ja tähelepanu juhtimine meie oma elu teadusliku uurimise ja valgustamise päle, ühistunde elustamine, organiseerimise püüded.

2. Üliõpilaste kirjanduslikkusesse ja kunstilistesse huvidesse puutuvad küsimused (kirjanduse-, kunsti- ja teatriarvustused, maitseharimise küsimus jne.).

3. Teated eesti üliõpilaste elust; organisatsioonid, nende tegevus, küsimuslehed, kõned, kirjanduslik tegevus, osavõtmine kultuura püüetest, üliõpilaste majanduslik seisukord, töövõimalused, tegevuse ala pärast õppimise lõpetamist, iseäranis kodumaal jne.

4. Väljamaade üliõpilaste elu-olu.

5. Teated kõrgemate koolide kohta Vene- ja väljamaal.“

Leht on kavatsatud ilmutada 4 korda semestris 16 leheküljelisena, umbes „Eesti Kirjanduse“ kaustas.

Sellele järgneval Tartu üliõpilaste organisatsioonide omavahelisel läbirääkimisel tunnustati eesti üliõpilaste ühise häälekandja asutamine tarvilikuks esitatud kava piires. Tartu üliõpilaste organisatsioonide poolt saadeti eelnõu tutvumiseks teiste linnade organisatsioonidele.

Mainitud eeltöö tulemusena peeti 19. aug. 1913. Tartus esimene kõigi selleaegsete eesti üliõpilaste organisatsioonide (Tartu, Riia, Peterburi, Moskva) esindajate koosolek üliõpilaste lehe küsimuses.

Sellel koosolekul otsustati Tartus välja anda „esti edumeelsete üliõpilaste häälekandja nimega „Üliõpilaste Leht“. PEÜS-i esindajate poolt rõhutati, et üliõpilaste leht peab jääma „edumeelsete ringkondade ettevõtteks“ — sellest see alapealkirgi.

Lehe nimetusena olid kõne all ka „Üliõpilaste Leht“ (V. Ernitsa ettepanek), „Üliõpilane“ ja „Üliõpilaste Leht“. „Üliõpilaste Leht“ peetakse liiga moodsaks ja otsustatakse nimeks võtta „Üliõpilaste Leht“.

„Üliõpilaste Leht“ nii sisuliselt kui aineliselt juhtiv organ pidi olema kõigi organisatsioonide asemikude kogu (AK), kus igal organisatsioonil on häält proportsionaalselt

liikmete arvule (iga 50 liikme kohta üks). „Ü. L.“ tegev toimetuse valitakse aastaks 3 liikmelisena organisatsioonide üksikute rühmitiste poolt. Seekord suurima rühma moodustasid EÜS, TENÜR, REÜS, Põhjala, Ilmarine (250—300 liiget), korporatsioonide rühma (Vironia, Estica, Sakala, Ugala) liikmete arv oli umbes 115 ja radikaalsed seltsid (Ühendus, PEÜS, MEÜS) moodustasid umbes 200 liikmelise rühma.

Esimesse toimetusse valiti korporatsioonide rühma poolt J. Ainson (Sakala), keskrühma poolt A. Mõttus (EÜS), kelle asemele kohe astus A. Bachmann ja radikaalsete seltside poolt V. Jõuram (Ühendus).

Peetakse vajalikuks, et „Ü. L.“ ilmumist alustaks juba enne jõulu.

Värske toimetuse esimeseks muureks oli vastutava toimetaja leidmine, kellena sooviti näha mõnda vanemat seltskonnategelast. K. Partsi ja dr. H. Koppeliga peetud läbirääkimised ei anna tulemusi ja viimaks saadakse nõusolek mag. V. Grünthalilt.

Esimese numbri ilmumist viivitas osalt kaaneilustise puudumine ja nõnda sai see teoks alles jaanuaris 1914. Seda trükiti 1000 eksemplaris 32 leheküljelisena. Levik oli selles numbril 650 eks. ümber.

Esimest aastakäiku (1914. a. „Üliõpilaste Lehte“ ilmus 32 leheküljelisena 8 numbrit, neist neli kevadsemestril ja 4 sügissemestril).

Esimeses „Ü. L.“ aastakäigus on peamiselt maailmavaatelistele küsimustele pühendatud suurem osa. Kohe nr. 2. alates kujuneb vaidlus seltside ja korporatsioonide vahel.

Märgatava osa I aastakäigu ruumist võtab üliõpilaste ankeedi avaldamine. Kaastöölisist torkab silma õige sagedasti V. Ernits. Kaunis tugevasti on esindatud arvustuslik „Kirjanduse ja teaduse“ osakond ja kunsti ja spordi nurgad ei puudu. Samuti avaldati ül-organide tegevusaruandeid.

Väliselt on I ak. üsna heal paberil ja klišeedki ei puudu.

Toimetuse koosseis valiti uuesti ÜLAK koosolekul 21. sept. 1914. järgmiselt: Keskrühmast — V. Ernits (EÜS); korporatsioonide poolt H. Karro (Ugala) ja radikaalsete seltside poolt — V. Jõuram.

Majanduslikult lõppes esimene aasta puudujärgiga (umb. 300 rubla), milline jaotati üksikute organisatsioonide vahel.

1915. aastal jätkas „Üliõpilaste Leht“ ilmumist eelmise aasta eeskujul, s. o. 8 numbrit aastas (nr. 8 ilmub veel 1916. a. jaanuaris.) Vaidlused korporatsioonide ja seltside küsimuse ümber jätkuvad kahes esimeses numbris ja järgnevalt paelub tähelepanu enam üliõpilaskondlikud korraldamisküsimused. Üliõpilaste maja küsimus võetakse arutlusaluseks ja suvesemester. Mainimist väärib ka 1915. aastakäigu kaasandena ilmunud „Eesti üliõpilaste ja vilistlaste üldine nimekiri“ ja selle kokkuvõtte „Ü. Lehes“. Ka rahvuskultuurilistele küsimustele on antud ruumi paaris numbris.

1915. a. lõpu poole astub ka korp. Estica „Ü. L.“ toetajaks, kes seni on eemal seismud. Majanduslikult ei suudetud ikkagi veel kitsikusest välja jõuda ja puudujääk 140 rbl. loodetakse lehe hinna tõstmisega tasa teha.

„Üliõpilaste Lehe“ 3. aastakäik (1916) ulatub 3 numbriga 1917. aastasse (viimane — nr. 7/8 — ilmub 1917. a. mais).

Numbrit venimist teise aastasse põhjustab kaastöö puudus ja ka aineiline külg ei ole kiita. Küll on esialgu veel nõu harvemalt, kas või kordki semestris, „Ül. Lehte“ ilmutada — kuid see ei saa teoks ja „Ül. Lehe“ toimetuse protokollil raamatust 20. nov. 1917 leiame otsuse, et „Üliõpilaste Leht“ ainelise ja vaimlise kriisi tõttu ajutiselt seisma jääb“.

Järgnevad sündmuste kiired vaheldused, nagu algav revolutsioon, Saksa okupatsioon ja Vabadussõda,

ei ole soodsad üliõpilaselu siseküsimuste arendamiseks ja üliõpilaskonnada paeluvad nüüd juba tegelikud üldpoliitilised küsimused. Seepärast kerib ka üliõpilaste häälekandja küsimus konkreetsemalt päevakorra alle eesti ülikooli loomise järele.

Riiklik iseseisvus ja eesti ülikooli avamine löid Tartu üliõpilaskonnale hoopis uued võimalused ja ka taotlussuunad.

Kui, Vabadussõda lõppenu, 1920. a. kevadel üliõpilaselu raames hakati uuele olukorrale kohanduma — siis

Karl Kirp †
„Ül-lehe“ peatoimetaja 1921. a.

oli esimesi kavatsusi oma häälekandja küsimus. Kuid ei olnud esialgu veel organi, kes üliõpilaste lehe teostamise oma ülesandeks oleks teinud.

EÜS-i algatusel ja Joosep Teimani eestvõttel kutsutakse kokku vahepeal „puhkusel olnud“ Asemikude Kogu uue üliõpilaskondliku keskorgani loomiseks. AK koosolekul koostatakse „Tartu üliõpilaskonna“ põhikiri ja selle organisatsiooni asutamiseks kutsutakse kokku üliõpilaste üldkoosolek 16. ja 17. maiks 1920. a. Sellel koosolekul valitakse Üliõpilaste Ajutine Keskesi-

tus (AKE). AKE-le tehti koosoleku gitamise võimaldamiseks esimeses poolt ülesandeks uute sihtide seljoones üliõpilaste häälekandja ellukutsumine.

AKE järgnevail koosolekuil püstitati põhimõtted, millistel alustel häälekandja pidi ilmuma. Tolle ajale iseloomulised üliliberaalsed põhimõtted ilmnevad ka siin. Artikleid lubatakse avaldada nende algkeeles (eesti, saksa, vene). Kindlalt programmi ei püstitatud, nagu „Üliõpilaste Lehe“ loomispäevil, „Ül. Leht“ pidi haarama kõike, mis puutub üliõpilaselu ükskõik mis-sugusel kujul. Nimeks võeti „Üliõpilaste Leht“, kuna „Üliõpilaste Lehe“ ei peetud „Üliõpilaste Lehe“ järglaseks.

1920. a. oktoobris ilmubki „Üliõpilaste Lehe“ esimene number 32 leheküljelisena. Väliselt on leht muutunud lihtsamaks (rotatsiooni paberil trükitud) ja kaustalt „Üliõp. Lehest“ vähe suuremaks.

„Üliõpilaste Lehe“ esimeses numbris (lk. 2) märgitakse programmiselt „Praegusel kujul välja tulles tahab „Üliõpilaste Leht“ olla vahendiks üliõpilaste ühinemisel ja üliõpilaskonna kujunemisel ning ta ülesandeks on lahendada neid küsimusi, mis viimase arenmiskäik esile toob. Ta ei ole iseendas mingisugune siht, vaid ta vastaku kõigi üliõpilaste tarvetele ja tema ilme määrarajaks olgu nende tahtmised ja nõuded, mis a e g ühes toob.“

„Üliõpilaste Leht“ tituleerib end juba kui „Tartu üliõpilaskonna häälekandja“. Vastutava toimetajana kirjutab alla Peeter Treiber ja tegevtoimetajana: Ann Tamm, Joosep Teiman, Damasius Treude.

„Üliõpilaste Lehte“ kavatseti ilmutada kaks korda kuus — tegelikult aga ilmus 1920. aastakäigust 3 numbrit. Nende kavatsuste pidurdajaks sai esijoones majanduslik külg, sest 1920. aastakäigu levik oli vaevalt 20% ja 3 numbrit olid annud juba 400 kroonise puudujäägi.

Sisuliselt täidavad neid numbreid

päämiselt kirjutised üliõpilaskondlikest korraldusküsimustest.

Ajutise Keskesinduse vahendusel toimusid 10. ja 11. detsembril 1920. a. Edustuse valimised ja 1921. a. alul alustas uus „majesteet“ tegevust. Üliõpilaskonna häälekandja

*Karl Peterson,
„Ül.-lehe“ vastutav
toimetaja
1921. ja 1922. a.*

*August Tammann,
„Ül.-lehe“ peatoime-
taja 1925. a.*

*Erich Siil,
„Ül.-lehe“ peatoime-
taja 1930/31. a.*

väljaandmine tunnistati esmajoones vajalikuks ja seks valiti vastav toimikond koosseisus: esimees Karl Kirp (Ugala), sekretär Marie Reistal (ENÜS) ja laekur Karl Peterson (Fr. Estica).

Toimikonna esimeseks mureks oli majandusliku olukorra selgitamine ja programmi kindlaks määramine. Ajutise Keskesituse „Üliõpilaslase“ äpardumine loeti sõltuvaks just liig hajuvapiiriliseist programmist. Ja toimikond leidis võimaliku olevat lehte uuesti välja andma asuda Edustuse poolt vastu võetud põhimõtete alusel. Edustuse koosolekul tunnistati üksmeelselt omaks „Üliõpilaste Lehe“ põhimõtted. Täiendavalt lisati ainult 2 lauset:

1. „Üliõpilaslase“ ilmub eesti keeles.

2. „Üliõpilaslase“ veerud on suletud omavahelistele tülidele (mõiste kitsamas otsekohesemas mõttes).

Esiknumbris konstateeritakse, et „Üliõpilaslase“ uuesti ilmumisel tahab olla „Üliõpilaste Lehe“ järglaseks, samuti kui Edustus kõikide seniste üliõpilaskeskorraldiste koguvõimu kehastajaks.

Lehe väljaandmisele otsustati mitte enne asuda, kui võlad tasutud. Üliõpilaskonna juhatuse poolt Tallinnas korraldatud peo sissetulek võimaldaski peale küllaltki pikale veninud eeltööde „Üliõpilaslase“ nr. 1. ilmumise 7. mail 1921. Tegevaks toimetajaks oli väljaspool toimikonda Hugo Treial (pääle esimese numbril ilmumist J. Albrecht). Vastutava toimetajana kirjutab alla üliõpilaskonna esimees Karl Peterson.

Leht ilmus kaks korda kuus, ka suvekuud kaasa arvatud. 1921. a. ilmus 13 numbrit küllaltki korralikult (sellesse aastakäiku tuleb lugeda ka jaanuaris 1922 ilmunud 14—16). Kuigi mainitakse lugejate vähesust, konstateeritakse algupoolle siiski ots-otsaga läbi tulemist, arvatavasti aitasid selleks kaasa ka rohkel arvul ilmunud kuulutused.

Väliselt 1921. aastakäik on sarnlev Asemikkude Kogu „Üliõpilaslasele“. Sisuliselt võib märkida Tartu Ülikooli ja üliõpilaskonnaga seoses olevat ajalooliste vaatluste sagedust. Selle aastakäigu üldilmet võiks ni-

metada kuiv-akadeemiliseks. Märkimisväärne on ka Tallinna tehnikumi õpilaskonnast teadete toomine. „Ül.-lehes“ nr. 13 ilmub Tallinna Tehnikumi õpilaskonna tervitus, kus soovi avaldatakse, et „Ül-leht“ oleks ka Tehnikumi õpilaskonna häälekandjaks. Tehnikumi juures valitakse seks otstarbekes eri toimikondi. „Üliõpilaslase“ 1922. aastakäik alustub 15. veebruaril. Toimetuse koosseis on muutunud (juba eelmise aasta nr. 11 saadik): toimikonna juhataja — Jüri Sammul, sekretär Alfred Koort, tegevtoimetaja on endiselt J. Albrecht. 1922. a. jooksul ilmub „Ül-lehte“ üldse viis numbrit. Nr. 5 ilmub 10. juunil ja sügissemestril ei ilmu ühtegi numbrit.

Seekordseks „Ül-lehe“ „puhkusele“ laskjaks on jällegi tellijate ja kaastöölise vähesus. Sisuliselt võib selles aastakäigus leida üliõpilaskonna 1921. a. ankeedi andmete esitamist. Tähelepanu paelub ka Tartu Soome-Eesti üliõpilasklubi toimetusel ilmunud „Soome number“. See on esimene „Ül-lehe“ eriküsimusele pühendatud number ja tähistab üldse hõimuküsimuste käsitlemise algust laiemas ulatuses „Ül-lehe“ veergudel.

*

1. Üliõpilaskonna Edustusel ei jätkunudki enam julgust „Ül-lehe“ väljaandmiseks ja „Üliõpilaslase“ mõte võeti päevakorrale 2. Edustuse (valiti 25.—27. nov. 1922) tegevusse astumisele. „Ül-lehe“ toimikonnale — koosseisus: Rich. Janno, Ernst Raudsepp, Jaan Poska tehakse ülesandeks kiires korras „Ül-lehe“ väljaandmiseks tarvilikke samme astuda. Toimikond võttiski ette rea põhjalikke uuendusi nii „Ül-lehe“ välimuse, sisuajotuse, toimetuse korraldise, kui ka tellijaskonna organiseerimise suhtes. Välimusest võttis „Ül-leht“ praeguse kuju: kaust muutus suuremaks, lasti valmistada uus lehe pea (milline püsis 1932. a. lõpuni), trükiti kahel veerul ja üldse muutus „Ül-leht“ sel perioodil trükitehniliselt rõõmsamaks. Toimikonna koosseisus muudeti senine igav jaotus: toimikond jäi kolmeliikmeliseks — peatoimetaja, tegevtoimetaja, kes sai ühtlasi täieõiguslikuks toimetuse liikmeks, ja toimetuse liige.

Üliõpilaslehe praegune toimetus

*Eduard Sitska,
tegevtoimetaja.*

*Helgi Kõpp,
toimetuse liige.*

*Adolf Lahe,
toimetuse liige.*

Esimene number avaldati juba 12. veebruaril 1923. a. Vastutava ja peatoimetajana kirjutab alla Richard Janno, toimetuse sekretäri Ernst Raudsepp ja Karl Peterson (nr. 7 alates Jaan Poska). Programmiliselt lausutakse selles numbris: „Uus toimetus seab tööle asudes oma esimeseks ülesandeks üliõpilaskonnaga lähema vahekorra loomise. „Üliõpilaslehe“ veergudel peavad üliõpilase elu ja huvid igakülgse peegelduse leidma, „Üliõpilasleht“ on iga üliõpilase leht, iga üliõpilane peab sealt midagi omakohast leidma. Sellepärast otsustas toimetus need kitsendavad määrused, mis viimastel aastatel sisu kontrolli üle üksikute organiseerimiskihtide suhtes maksid, ära kaotada ja igasugune sõnavõtmine igasuguste nähtuste kohta täitsa vabaks jätta, lootes, et meie organiseeritud üliõpilaskond juba üle on jõudnud sellest väiklasest vihajonnluusest, mis ühistöötamisele takistuseks võiks saada.“

See vabaduse printsiip ei osutunud sugugi komistuskiviks „Ül-lehele“, sest 1923. aastakäik on üks erapooletumaid. Üldse ilmus 1923. a. 13 numbrit, 7 numbrit kevadsemestril ja 6 sügissemestril — nii siis suvevaheaeg maha arvatult — 2 korda kuus. See ilmunissagedus on püsinud tänapäevani. Kui üldse rääkida eesti üliõpilaste lehe ilmumisperioodidest (näit. „Üliõpilaste Lehe“ ajajärk 1913—1917, Asemikkude Kogu „Üliõpilasleht“ 1920. a. ja 1. Edustuse „Ül-leht“ 1921—1922), siis kuulub tänapäevagi „Üliõpilasleht“ Richard Janno peatoimetusel 1923. a.

alustatud ilmumisperioodi, sest sellest ajast päälle ilmub „Ül-leht“ järjekindlalt 13 numbrit aastas. Ka teised sel ajal püstitatud uuendused on üldjoontes maksivad olnud tänapäevani — nii toimetuse organisatsioon, lehe formaat, ja mis tähtsaim: majandusliku aluse kindlustamine üliõpilasorganisatsioonide kaudu tellimistega. Esimeses numbris avaldatud ettepanek „tehku iga üliõpilasorganisatsioon oma liikmete kohustuseks tellida „Üliõpilaslehte“,“ leidis seevõrra vastukaja, semestri lõpul oli „Ül-lehel“ juba üle 800 tellija ja esimesed numbrid laost otsas. Majanduslikult suutis „Ül-leht“ end esimese aastaga vajalikult kindlustada (osa eelmise aasta puudujääki kaeti Tallinnas korraldatud peotuludega). Tellijate suurearvuline tõus ei olnud vast ainult „Ül-lehes“ avaldatud üleskutse vili, sest ka sisuliselt on 1923. a. küllalt uuenduslik ja mitmekesine. Sisujaotuselt võime märgata kahe tugevalt esindatud osaga rikastumist: kirjanduse arvustus ja teater, kunst; juba vilksatab „Ül-lehe“ veergudelt ka karrikatuure ja klišeid ja veste on esitatud tusedalt.

1924. aastakäigu esimesele numbrile kirjutavad alla: Aug. Oinas — peatoimetaja, Gustav Saar — toimetuse sekretär ja Adele Jürgens, O. Karo.

Uus peatoimetaja märgib oma programmartiklis: „Üliõpilaslehe“ üheks suuremaks ülesandeks eelolevatel aastatel peaks olema enesele kõlapinna soetamine ka vanemates akadeemilistes ringkondades, sest vilistlaskonna elavamast osavõtust oleneb

palju. On tundemärke olemas, mis lubavad oletada mingi intensiivsema vaimlise käärimise ja otsimise tõusu viimasel ajal üliõpilaskonnas. Et sarnased üksikud virvendused õhu ja vastukaja puudusel ei vaibuks, laiemale maksvusele pääsemata, on tarvilik, et kõigi mõtleivate ringkondade koostöö kaudu tekiks tihedam vaimline õhkkond ja soodsamad tingimised intelligentliku mõtte kasvatamiseks.“

1924. aastakäigul on toimetuse koosseisus sagedasi muudatusi. Nr. 10. alates on vastutavaks ja peatoimetajaks R. Janno (varem Aug. Oinas), tegevtoimetajaks nr. 9. alates Jaan Pert ja toimetuse liikmeks E. Kõstner nr. 8 alates. Sisuliselt on aastakäik õige mitmekesine. Uudusena võib märkida ilukirjanduslike palade ja luuletiste avaldamist. Tellijate arv on vähenenud (umb. 500 tellijat) — eriti korporatsioonide arvel.

1925. a. toimetuse koosseisus on peatoimetajana August Tamman, tegevtoimetaja Jaan Pert, toim. liikmed Edgar Treufeldt, August Palm.

Kuna 5000-liikmelisest üliõpilaskonnast vähem kui 10% „Ül-lehte“ tellib, siis kaalutakse uue „Ül-lehe“ toimetuse poolt igakülgsest võimalusest, et kõiki üliõpilasringkondi ligi tõmmata. Toimetuse poolt töötati välja rida juhtnööre, millised Edustuse koosolekul heaks kiideti:

1) „Ül-leht“ peab olema kogu üliõpilaskonna erapooletu häälekandja.

2) Organisatsioonidevaheliste küsimuste arutamine lehe veergudel

peab sündima korrektse tagasihoidlikkusega, nii et sellesse puutuvad mõtteavaldused kedagi ei haavaks.

3) Artiklid, mis puudutavad ühte ehk teist organisatsiooni või nende liitu, avaldatakse ainult puudutatud organisatsioonide või nende liitude esitajate teadmisel, nii et neil võimalus oleks samas numbris vastu vaielda... mõtetele, mis nende arvates vastuvaidlemist tarvitavad.

4) Pääle artiklite, mis käsitlevad üliõpilaskonnasse puutuvaid ja teda ühel ehk teisel viisil huvitavaid küsimusi, paneb „Ül-leht“ erilist rõhku ülikooli, eesti ja välismaa üliõpilaskondade ja üliõpilasorganisatsioonide ja akadeemiliste organisatsioonidesse puutuval informatsioonile, selles asjas tähendatud organisatsioonide juhatustega ühendusse astudes.“

Töötatakse välja ka üliõpilasorganide erinumbrite tingimused. Seda võimalust kasutab esimesena EÜS, ilmutades heal paberil maitseka, kogult ulatusliku ja sisult huvitava erinumbri 55. aastapäeva puhul. Samavõrra aitasid Veljesto ja Raimla erinumbrid 1925. aastakäigu sisukust tõsta. Üldse möödub 1925. a. erinumbrite tähe all, sest ilmusid veel hõimunumber ja E. Üliõp. Karskusühenduse erinumber. Veel võib 1925. aastakäigus märgata üliõpilasorganisatsioonide paremuse küsimuse päevakorda võttu, seda küll päämiselt org-ide erinumbris. Need sõnavõttud on siiski veel sissejuhatusks järgneva aasta poleemikale selles küsimuses.

Välimuselt on „Ül-leht“ teinud sammu edasi — pool aastakäiku on trükitud juba heal paberil. Kuigi „Ül-lehe“ telliate arv on tõusnud (Üliõpilasseltside Liit tellib in corpore), ei kata „Ül-leht“ siiski veel oma ilmutamiskulusid.

Järgnev aastakäik (1926) ilmub Vilmar Adamsi vastutaval ja peatoimetusel. Tegevtoimetajaks on Jaan Pert, nr. 2 alates E. Raudsepp. Toim. liikmed: J. Libe ja A. Vilms, nr. 2 alates K. Kesä, E. Treufeldt.

Eelmisel aastal alustatud korporatsioonide-seltside poleemika tõuseb 1926. aastakäigus kulminatsiooni ja läbib pea igast numbrist. Aastakäigu üldilme on varjundatud tugevalt kirjandus-kunstiliselt. Lehe välimuses võiks märkida üleminekut kahe veebruariselt kolmeveerulisele murdmis-tehnikale. Majanduslikult on „Ül-

Johan Libe,
„Ül-lehe“ peatoimetaja 1929/30. a.

-leht“ sel aastakäigul vabanenud vanadest võlgadest ja tasub end. Tellijate arv on tõusnud üle tuhande.

1927. a. jätkub V. Adamsi peatoimetamisel, toimetuse sekretäriks on Eduard Roos; toim. liikmed R. Palgi ja E. Kadak. Jätkub „Ül-lehe“ kirjandus-kunstiline, eriti kirjanduslik, orientatsioon. Uue joonena võiks märkida teiste maade ülikoolide ja üliõpilaselu käsitlevaid kirjutisi, ses suhtes tuleb nimetada „Ül-lehe“ Skandinaavia erinumbrit.

1928. aastakäigus on toimetajad esialgu kohad vahetanud: peatoimetaja on nüüd Ed. Roos ja tegevtoimetaja

metaja V. Adams, vahepeal täida E. Roos mõlemaid ülesandeid; toimetuse liikmed on: A. Marmor, H. Raudsepp.

Seda aastakäiku iseloomustab eelmisel aastal alustatud eriline rõhk teiste maade ülikoolide ja üliõpilaselule. Sellelt pinnalt võrsus ka sisukas Poola erinumber. Märkimist väärib Vabariigi 10. aastapäeva number. Silma torkab klišeede rohkus ja klišeede tarvitamine ka kaaneilustisena.

1929./30. aastakäik toimub Juhan Libe peatoimetamisel, tegevtoimetajaks on Karl Mihkla, toimeause liikmed: Marta Osche, Otto Tubarik (hiljem A. Ostrat, H. Rink). Vastne toimetaja võtab arutlusaluseks ka „Ül-lehe“ suuna küsimuse („Ül-leht“ nr. 6 — 1929) ja leiab: „et küsimus ei seisa mitte kõigepealt uues suunas, vaid — otse vastupidi — igasugustest sihilikudest suundadest hoidumises. „Üliõpilasleht“ tahab võita kõigepealt sõpru ja hoiduda vaenlusest.

... „Üliõpilasleht“ ei saa olla ainult õpilasleheks. Eesti üliõpilaskond ei ole nii nagu teistes maades, kindla piirilisel isoleeritud tegusast kultuurelust. Tartu *Alma Mater* haarab enesesse meie vaimuelu avalduste keskuse pea terves ulatuses. Võib-olla kunagi avaldub tarve siin ajakirja järele, mis oleks käsitletus kohaks kõigile aktuaalsemale kultuurprobleemidele ja päevaküsimustele.

1930./31. aastakäigu toimetuse koosseis on järgnev: peatoimetaja — Erich Siil, tegevtoimetaja — Berttram Karro, toimetuse liikmed — Peeter Järve, Jaan Ots,

1930./31. „Ül-lehe“ ilmumisperioodi jooksul võib konstateerida eriti majandusliku külje kindlustamist,

Erni Hiir: **PÕÜRANG** Luuletiste kogu. Hind 2 kr. 80 s.

Kui senini on oodatud pääsu inimkonnale peamiselt ilu ja teaduse kõrgustikelt, siis selles raamatus tõstetakse esile väikesed töönimesed, kelle suurel kohusetundel ja visal elujõul on tõelikkult püsinud kõik kultuurid ja riigid.

August Jakobson: **UHEKSAS LAINE** Romaan. Hind 6 kr.

Autor käsitleb siin revolutsioonist tingitud ja Saksa okupatsiooni ajal süvenenud murranguid agulis. Sündmustik areneb Vene vägede lahkumisest peale, läbi okupatsioonija, kuni iseseisvuse esimeste päevadeni. Siin on värviküllaselt kujutatud Saksa okupatsiooni aegseid sündmusi, iseloomustatud vallutajate vägivaldsust ja tungitud sügavale ajajärgu noorpõlve heroismi, millega tormati lahingutesse noore vabariigi eest.

K/Ü. „LOODUS“, Tartus.

milline võimaldus soodsa majandusliku konjunktuuri (kuulutused) ja „Ül-lehe“ tellijate kõrge arvu (1931-II p. a. rekordarv tellijaid — üle 1400) tõttu.

1931./32. a. on peatoimetajaks — Erika Veidenbaum ja tegevtoim. — B. Karro ja 1932. a. nr. 2 alates Eduard Sitska, toimetuse liikmed — Lilly Mihkels, Jaan Ots.

1932./33. aastakäik toimetatakse sama koosseisuga, ainult toimetuse liikme koha vahetab Meta Lugus L. Mihkelsiga.

1933. a. alates võib märkida „Ül-lehe“ välimuses uuendusi: muudetakse 10 aastat kestnud lehe pea ja kaas.

Käesoleva aasta jaanuariga on möödunud 20 aastat „Üliõpilaste Lehe“ esimese numbril ilmumisest. „Üliõpilaste Leht“ kuulub seega vanimate eesti kultuurajakirjade hulka.

„Ül-lehe“ uue ilmumisperioodi alul 10. a. juubelinumbris (nr. 12/13 — 29. I 24) kirjutab peatoimetaja R. Janno: „Aga öeldakse, et mõte ei sure ja „Üliõpilaste Leht“ mõte oli

eriti visa: maeti maha ja ikka tõusis üles. Nähtavasti oldi kõigi pettumuste peale vaatamata ikkagi teadlik „Üliõpilaste Leht“ tarvidusest.

Tahaks küll loota, et see meie üliõpilaskonna valulaps kord ometi sünnivaludest üle on jõudnud.

Palavam ja kartlikum soov oleks: ärgu jäägu need viimased sõnad sellekordsele „Üliõpilaste Leht“ luigelauluks!

See R. Janno soov on täitunud ja tahame loota, et ta edaspidi maksust ei kaota.

Tagasivaatlevaid mõtisklusi.

E. d. Roos — «Ül-lehe» peatoimetaja 1928. ja 1929. I p. a.

Praeguteostuvat põlvkonda on mõnigikord suuril sõnul nimetatud õnnelikuks. Ta olevat oma elu esimese kolmandiku kestes võinud kogeda ja näha rohkem kui teised kogu oma elu-
ea jooksul.

Ja tõesti, milline kirev on olnud see sündmuste ja kummustuste film, mis on mööda veerenud meie silme eest alates ajast, kui hakkasime vaevalt taipama ja registreerima ja jätkudes nüüdki, kus omame juba mõistvat ja kritiseerivat küpsust.

Peaksime siis olema tänulikud saatusele. Et asetab meid elama keset Maailmasõja keerist ning Vene suurriigi laostumist. Andis vaevalt piisava ea, et kanda vabatahtlikuna relvi Eesti iseseisvuse loomisel. Võimaldas pealtvaatajaks olla punaste ja valgete vendade vaenul, verevalamisel ja hävitamiskirel. Laskis vaimustuda suurest paatosest, paraadikõnedest, helisevaist sõnadest. Ja eks peame talle tänulikud olema lõppeks veel sellegi eest, et nägime järgnevate aastate jooksul suurte sõnade tagant esile nihkuma vägagi mannetuid tegusid.

Küllap me uskusime isegi ja usume vahest nüüdki võivat olla rahul oma ellu sattumise aja suhtes. Õnnelikkuseks aga pole põhjust. Sest jälgigem veidi tasu ulatust, mis see generatsioon pidi ja peab maksma.

Siire noorusaastaist küpsenu ikka on alati ja igäihel seoses paljude kibeduste ja vähemate või suuremate pettumustega. Kahekümneaastane elab kujutelmades, lootustes. Ta aina kavandab, ideaalitseb. Kahekümneaastane elab sõnades, omaenese ja teiste. Teod ei tule arvesse. Siit edasi iga aastaga ta peab astuma samm-sammult lähemale tõsielule ja vastavalt kaugemale kujutelm-elust. Ning

kolmekümne-aastane võib ainult muiata kümnenditaguse enese peale.

Juba tavalikus ajavoolus ja sündmustekehval ajal toimub noore inimese metamorfoos küpsenuks üsna suurte pettumuste ja kibedustega. Puht enese sise-elus juba, ilma et välisilma nähtused, üldhaaravad sündmused mõjuksid kaasa.

Kuid praeguse keskmise põlvkonna küpsimine on sündinud kahe tule vahel. Oleme kannatanud oma eneste pettumuste all, pidanud loobuma suurest oodatust ja rahulduma päris tavalikuga, nii nagu elu on. Ja pealeselle jälginud nii palju kõneldud 700 aasta taguse vaba Eesti uuestisünni esimest poolttest aastakümnet. Selle viieteistkümmene aasta alguse ja lõpu järsk eripalgus on kibedusi tootnud vanemailegi kui oleme meie.

Meenutagem vaid, millise inunuga elasid omariikluse sünni kaasa keskkooli viimaste klasside õpilased ja üliõpilased. Eks olnud nemad esimesi rinde-tõttajaid — vabatahtlikult. Ja sealgi kuulusid esirinda. Nad uskusid kõike, kui kõneldi ilusaid sõnu sellest kaunist ja paljutootavast, mis pidi järgnema iseseisvuse saavutamisele. Kui ägedalt astuti vastu neile, kes julgesid siis kahelda Eesti iseseisvuse põhieeldustes.

Sõda ise ja sellega kaasnevad nähtused on vastupidisest maailmast nooruse idealismile. Vaen, tapmine, elu odavnemine nullini pole vaatepilt kujunemise algul seisvale inimesele. Kes poleks registreerinud siis juhtumeid, kus isale-emale tundus otsekui võõrana sõjast naasnud poeg. Nad olid aastaga küpsenud mitme aasta võrra. Läänud hoolimatuks, jõhkrakski, vastu-panu talumatuks. Aga siiski —

nad olid eluvõimsad, elada-tahtjad, loomissuutelised.

See oli siis, suurte sõnade ja suurte tegudegi ajal. Raskem ja halvem arvati olevat läbi. Minki edasi paljupakkuvate lootustega.

Ja nüüdne diagnoos, tänapäevne vaatepilt neile, kes praegu on juba küpsed eluks, enam-vähem lõplikult teostunud, väljas illusioonide ajast? Registreerigem paari sõnaga meile avarduvaid panoraame, neid nähtusi, mis viimaste aastate jooksul on olnud kaastegevad me siseilma, me vaimse palge viimistlustööl.

Oma riikluse algul olime agarad oma vanemaist vendadest ja isadest sütitatuna jutlustama uskmatuile ja kahtlejaile iseseisvuse hüvesid ja selgitama selle kõige kõrgemal võimalikkust. Nüüd, ja juba mõnd aastat kuuleme neidsamu sütitajaid külvavat kõhklevaid sõnu: me rahvas, me ruumala on väike ja me ise veel kõlbmatud iseseisvuseks... Kellelt langevad vastuvaatlused neile kõhklejaile? Ja kellelt need peavad lange-
ma? Ikka meilt, tookordseilt noortelt, neilt, kellele järjeit korralti: „Eesti riigi ülesehitamine on selle noorsoo ülesanne, kes just praegusel silmapilgul on astumas ellu oma tööjõuga, kes kõige paremini jaksavad künda ja külvata.“ (Üliõpilasleht nr. 3, 1920).

Järgnev põlv peab juba paratamatult astuma eelmise põlve tööd jätkama. Ja aeg oleks lastagi järgmist veidi tööle, lähemale tüürile.

Meisse on jäänud veel usku parema võimalikkusse. Hoolimata sellest, et palju on viidud ummikusse ja mõnd läinud viimatagi, kellelegi tegemata või tahtmata. Kõigil aladel valitseva kriisi eest langeb vastutus praegustele juhtidele, möödunud viieteistkümmene aasta valitsejaile

ja tooniandjaile. Arvustus neile, nende omakasu, taipamatuse, väikluse ja võimuhnuse hinnang järglaste poolt on kibe. Selle sõnastas täie avameelsusega juba mullu üks keskmise generatsiooni esindaja ja ta kaaslased tundsid meeletu häda, et südamed kipitsevad kord väljendati (vt. E. Jalak, ERK nr. 4, 1933).

Tõsi küll, see kirjutis kannatab üldistuse all. Aga parata pole midagi, sest meie ei saa enam eraldada sikke lambaist. Liiga vähe oleme näinud riigi- ja rahvuseausust, riiklikku mõtlemist ja poliitikat. Küll aga tohtu palju isiku ning erakonna poliitikat. Meil pole poliitika maailmas mehi, keda võiksime tunnustada eeskujudena, pole kangelasi, keda austada. Meie oma praeguseis aastais ei vajagi neid enam. Kahju on ainult nooremast generatsioonist. Noorus vajab eeskujusid, tahab jagada oma anduvat austust neile, kelle taoliseks püüab saada.

Ja lõppeks see ala, mis haridust- taotlejaile on loomulikult kõige lähemal. Ülikooli loomis-aastail esitati üliõpilastele nende endi seast ja väljaspooltki nõue: üliõpilane eeskätt töötaja, õppigu. Saagu kultuurikandjaks ja -tahteliseks. Muust hoidku kuni elluastumiseni eemale. Õigustatud nõue. Kes siis veel muu, kui haritlaskond peab teadma enne kõike, et kõrge rahvuslik kultuur on väikerahva eksistentsi tugevamaid aluseid, koguni eeldusi.

Aga küsime siis nüüd, milline on meie hariduse ja kultuuripoliitika. Kui palju on ametlikud ringkonnad osutanud tähelepanu ja arusaamist kultuuriloomingu tähtsusele! See on olnud viimastel aastail korduvalt kõne all. Lõppotsus anti alati üks ja see sama: meie ametlik kultuuri- ja hariduspoliitika on hajuv, suunatu, sageli hariduse- ja kultuurivaenuline. Või siis kultuurivõhiklik. Egas' muidu võidud paar aastat tagasi vaielda selle üle, kas kultuurkapitali summa-

dega soodustada peekonikasvatust.

Veel pahemal järjel kui me noore kultuuri saatus on noorte kultuurikandjate oma. Eelmine haritlaspõlv oma hariduskäiku lõpetades lõpetas ühtlasi raske- ma perioodi oma elust. Avarad tööväljad, aga ühtlasi tasuvad, ootasid ees. Kuid nüüdseil ülikooli-lõpetajail lõpetamismomendiga alates see kibeduse lõpplöök alles tuleb. Neid ei vajata. Haridus on üleaurune. Kolmandik eluaega on valmistatud ette, tehtud kulu ning võlga ja teostub valmimine — siis ei vajata sind kuski. Tahaks rakendada, kasutada aastate jooksul ammutatud, anda mõtet oma olemisele, kuid kus?

Praegu keskeas olev haritlaste põlvkond on tõesti petetud generatsioon. Neil on võimaldunud küll palju näha, palju kuulda, tunda ja tehagi. Kuid vastutasu selle eest ületab saadu. Sest makstud on tagasivõidetamatute väärtustega: optimismiga, usuga ellu, elujõuga, idealismiga.

*

Kuid olgu! Minevikult ei saa midagi tagasi nõuda. Küll võib aga sealt õppida, et mitte korrata senitehtud vigu tulevikus. Mis andsime üleauru, selles oleme mõndaviisi ise süüdlased.

Nii elusttaandunud ja välismaailma vastu huvitundmatult, nagu elasid üliõpilased möödunud aastakümnel, nii tohiks järgnevail aastail vaevalt veel jätkata. „Kas ei ole meie praegu liig passiivsed, tahtejõuetud, olukorraga leppivad? Meie lase endid teistest juhatada, tegevusele ergutada, koondada.“ Säärane küsimus püstitati juba 1920. aastal (G. Härm: „Üliõpilasleht“ nr. 3). See kui ka teised säärased küsimused ja hoiatused jäid tagajärjeta.

Ülikooli algajast alates on meie üliõpilasrahvale pähe tuubitud põhimõte: üliõpilane ärgu segagu end poliitikasse. Seda tõlgitseti nii: see ei puutu üliõpilasse, kuidas valitsetakse

Ed. Roos.

riiki, kuidas jagelevad erakonnad, kes juhivad isamaad. Tema töötagu, lõbutsegu, parlamenditsegu oma edustuses jne.

Eeldades, et „Üliõpilaslehes“ on ikka kajastunud see, mis liikumas üliõpilaskonnas, saame aastakäiku aastakäigu järele lehitsedes kujuka pildi selle põhimõtte teostamise ulatuslikkusest. Kümnekonna aasta jooksul on ainult paarile „haruldasele“ või „julgele“ tulnud tahe riivata mõnekümne reaga poliitikat, valitsuslikku tegevust, erakondi. Muidu vaikus.

Ometi: ülalmainitud põhimõte oli õige, kuid tõlgitsus vale. Edaspidigi peaks üliõpilased eemale jääma poliitikast, s. t. aktiivsest poliitikast. Mitte seganduma erakondlusse, kõigesse sellesse allakiskuvasse, labastavasse. See hävitaks juba noorena ideelisuse, perspektiivi avaruse, sallivuse, see lähmataks vaimesid huvid. Kuid seekorral ei tohi keelduda meie riiklike eluvalduste jälgimisest, arvustamisest, seisukoha võtmisest võimalikult kõrgis küsimusis.

Oleks kogu omariikluse ajal üliõpilased — need samad, kes osutasid üliagarust vabariigi loomisest osavõtmisel — osatanud sama agarust selle vabariigi üleshitustööde käiku jälgides, vigu arvustades, nende hilisem pettumus oleks kujunenud hoopis väiksemaks. Sest egas see, mis hiljem nii üllatavalt vapustas, ei tekkinud üleöö. Vajandus ainult vaatlemist, et pahaendelisi nähtusi silmata siinseal kogu aeg.

Juhan Kana †

In memoriam.

Kolmekuningapäeva hommikul levis kurb teade: ksv. Juhan Kana pole enam elavate kirjas. Raskekujuline südamehaigus oli murdnud edasipüüdva, raugematu eesti mehe ja hea kaasvõitleja. Vaatleme hetkeks väsimatu töömehe vaevarikast elukäiku.

Juhan Kana sündis 22. märtsil 1882. a. Vana-Vändra vallas Pärnumaal Selja talu popsi pojana. Õppis Kadaka külakoolis, Vändra kihelkonnakoolis, Eesti Aleksandrikoolis ja Valga õpetajate seminaris. Siit siirdus ta Peterburi ülikooli.

Oli õpetajaks Valgas Grünbergi eraprofüümnaasiumis, Peterburis olles oli Jaani koguduse pastoriks ja 1907.—1909. a. õpetajaks Keiserliku Filantroopia Seltsi kaubanduskoolis. Siit siirdus A. Janson'i kaubanduskooli, kus oli selle juhatajaks 1914.—1918. a. 1919.—1921. a. oli ta Paide gümnaasiumi direktor. Siit siirdus J. Kana Tallinna, kus võttis agaralt osa seltskonnategevusest. Oli 1. ja 2. riigikogu liige. Oli 1923. a. peale Draamateatri Seltsi esimees. Tegutses ajakirjanikuna,

oli õpetajate nõukogu ja mitmete seltside juhatusel liige. 1928. a. alates oli Tallinna linnanõunik ja linna hariduseosakonna juhataja. 1928. a. astus Tartu

ülikooli majandusteadust õppima, ühtlasi organiseerudes korp. Reveliasse.

Juhan Kana oli väsimatu töömees, kes raudse tahtejõuga rajas enesele teed, ületades ras-

kusi visadusega, mis omane ainult mõningatele. Ta oli mees, kellel igas olukorras jätkus huumorit, head nõu ja lahkeid sõnu. Kodumaa saatus oli tal alati südamel.

Organiseerudes korporatsiooni elatanud mehena, allus ta heameelel konvendi traditsioonidele ja suutis hoolimata oma aastastest liituda intiimseks pereks nooremate ja vanematega. Kõik, kes teda konvendis tundma õppisid, pidid tunnustama, et kuigi ta oli vanem aastatelt, ometi oli noor hingelt — sümpaatne ja üllas, kellel alati jätkus head tuju.

Kesk edurikast tööd viis armutu surma tema ära meie keskelt. 9. jaan. süngitati see tubli kodumaa-poeg ja eestlane viimsele puhkusele kodumaa põue Tallinna Metsakalmistule.

Sinu väsimatu ind edasipüüdmiseks ja sinu noor hing on jätnud kustumatu mälestuse korp. Revelia perre ja kõigisse neisse, kelledel oli kokkupuutumisi sinuga!

Sit tibi levis terra patriae!

E. Ott.

Vaevalt on kuski mujal üliõpilaskond nii osatähtsusetu tegur kui meil. Oleme ju küllalt kuulnud-lugenud üliõpilaste agressiivsusest kord Soomes, kord Viinis, kord Berliinis jne. See pärast ei osutugi mujal kõrgeimat haridust taotlejad nii unustatuks, arvestamatuks.

Ja meid, eesti üliõpilasi, on prozentuaalselt rahva arvule rohkem kui kuski mujal. Aga meid nagu ei olegi. Kunas on üliõpilaskonna nõudeid arvestatud.

Elame murrangu ajal. Kibedus ja rahutus on vallanud kogu maa ning urgitsevad iga üksiku kallal juba aastaid. Uppuja haarab kinni õlekõrrestki. Miks ei peaks siis selle psühholoogia seisukohalt võttes mõistma praegust lootuse meeoleolu ja igatsevaid käesirutusi „teise vabariigi“ poole. Sest eks öelda, et lootust kaotades kaotatakse kõik.

Kas küll peaks praegune keskgeneratsiooni elatuma suurtest lootustest, uskuma, et paljas vorm suudab kõrvaldada kõik

kriisid ja anda äkilise tõuke ja kiire käigu paranemise suunas? Ja et uued juhid, valitsejad on võimelisemad ning ausamad kui vanad? Kas ta kaalub ja vaatlleb kainelt ning rajab lootused alles tõsiasiadele, läbituntud tõdedele. Et ei tuleks kogeda uut pettumuste perioodi.

Õhusoleva laeva päästmine on sageli ainult ühe selgest mõistusest ja kindlast käest.

Kui rahvas on ohus, siis sõltub ta, saatus väitsematuleva põlvkonna võimeist.

Edu aluseks on kvaliteet!

Majanduselu arenguga on kaaslenud riikide püüd — elustada omamaa tööstust, omamaa kapitalidega ja juhtidega. Ka meilgi, Eestis, aastate jooksul ilmneb see tendents — oleme püüdnud vabaneda võõrkapitali võimutsemise alt, loonud ise omale tööstused.

Kodumaa tööstusist puht rahvusliku iseloomuga on E. T. K. omatööstus. Sihiks — tarvitajate varustamine täieväärtusliku kaubaga õiglase hinna ja täie kaalu juures. E. T. K. omatööstus kindlalt on samunud tõusuteel. Praegu on tegevuses E. T. K. omatööstusest järgmised tööstuseharud:

E. T. K. jahuveski. Kuigi asutatud alles 1931. aastal, on levinud E. T. K. jahud laiades hulkades. Valmistatakse: saia-, sepiku-, rukkijahu, odratangu ja kruupe. Saiajahu toorainet saadakse kodumaa nisust. Jahuvalmistamise tehniliste täienduste abil on tõstetud kodumaa nisujahu küpsetusvõime paremate Ameerika ja Vene nisusortide tasapinnale. E. T. K. jahu hädust ja omadusi kontrollitakse sise- ja välismaa laboratooriumides.

E. T. K. kohvitehases valmistatavad kohvisordid on mitmesugused: ubakohv, viljakohv, ubaviljakohv. Toormaterjali valikule pannakse piinlikku rõhku, töömeetodite ja tehniliste seadeldiste moderniseerimine käib käsikäes ajanõuetega. Kohvi hää maitse ja aroomi säilitamiseks erilise sorteerimismasinaga kõrvaldatakse kõdunenud ja mittevalminud kohvioad.

Kohvitööstuse juures töötab veel kamajahutööstus, mis hooajal suudab täita nõudmised kamajahu järgi, milline näib kujunevat Eesti rahvustoiduks, eriti kuumal suvel.

Suitsetajate seas oli kasvanud rahulolematuse tubakatöösturite vastu — kaup ei rahuldanud. Ilmne oli tarvidus tubakasaaduste kvaliteedi tõstmiseks. Sellest haaratuna tekkis E. T. K. tubakavabrik. Valitud eriteadlasiga, ajakohaste masinatega asuti suitsetajate nõudeid rahuldama ja tagajärg — soe vastuvõtt nii E. T. K. paberossile kui ka tubakaile. Asutamiseajast, 1933. aasta juunist, on noor vabrik tubakasaaduste läbimüügil tõusnud suurimate hulka kodumaal. E. T. K. tubakasaaduste häduse kindlustavad hoolikalt valitud tooraine ja tehnilised abinõud. Osa masinaid on ainulaadseiks Eestis. Õhurõhumise abil töötav seadeldis puhastab tubakad tolmut ja teisist tervisele kahjulikest kõrvalainest ja võimaldab ühtlase tubakasegu ühesuguste sortide valmistamiseks. E. T. K. paberossid eranditult on varustatud hügieenilise vatiga.

E. T. K. paberossikestade valmistamisel tarvatakse parimat Soome mais kestapaberit, mis tagab nende vastupidavuse ja sitkuse, kusjuures põlemisel ei anna kõrvalmaitset ega lõhna. Kõik kestad on varustatud tiheda vatiga. Kodumaa-tubakate tarvitajaskonna rahuldamiseks on lastud müügile seniste sortide kõrval veel eriti jämedad kestad — nr. 10.

Omapärasena ja huvitavana ettevõttena võib nimetada E. T. K. Põltsamaa majapidamist — aiandusepuukooli ja veinitehast.

E. T. K. Põltsamaa majapidamise aed 11-hektaarilise maa-alaga on õigusega suurimaks ja eeskujulikumaks kodumaal. Korralikult hoolitsetud viljapuud ja marjapõõsad pakuvad silmale kauni pildi, meelitavad

suvel rohkearvulised ekskursioonid imetlema ja ilis-tama looduse ja inimese koostöö võimsust, ilu. Põltsamaa puukooli viljapuude ja marjapõõsaste istikuid hindavad asjatundjad parimaiks. Tarvitajaskonnale sordiehtsa ja täisväärtusliku juurviljaseemne muretsemiseks E. T. K. Põltsamaa majapidamise juures on laiaulatuslik seemnekasvatuse, kus kasvatamise üle kontrolli toimib Eesti Sordiparanduse Selts.

Veinitehase tooted — E. T. K. veinid — on valutanud Eesti veinituru. Peene maitse, meeldiva aroomiga veinisordid, mis tulevad müügile ainult täiesti valminult, on hinnalt odavad. Seda võimaldab majapidamise äärmine ratsionaalsus, sest tarvitata-va tooraine, õunad ja marjad, saadakse tehase omast aiast, mis ühtlasi kindlustab veini kõrgeima häduse.

Arvutule tarvitajaskonnale on tuntud E. T. K. kalakonservitööstusest: tünni-, toosi-, ämbrikilu, sprotid ja silgud. Suured eeskujulikud tööstuseruumid, kalade valik ja eriteadlased tagavad E. T. K. kalakonservidele kõrge häduse. Seda kinnitab nende levik ka välismaa turgudel: kogukad hulgal kilu ja sprotte on saadetud Inglise-, Prantsuse-, Saksamaale ja Nõukogude Venesse.

E. T. K. naelatehas „Tugev“ valmistab parimat valtstraadist: kandilisi ehitusnaelu, sindli-, pleki-, papi-, krohvi- jne. naelu. Moodsate masinate ja tehniliste seadeldiste abil produktsioon 1933. aastal, võrrelduna 1932. aastaga, tõusis üle 50%. Naeltetarvitusest kodumaal katab E. T. K. üle 1/3. Eriti on toonitatud E. T. K. naelte tugevust ja ühtlast põiklõiget. Tehase täiendusena 1934. aastal asutatud traadipõletamise osakond valmistab põletatud (pehmet) traati, mis vajalik ehituste juures.

E. T. K. plekisepa-töökoja tootena rahva seas on levinud mitmesugused plekknõud, nagu: ämbrid, lüpsikud, piimamannergud, piimakurnad, koorelahutajad, toobid, kopsikud, liitrid jne. Nende valmistamiseks tarvatakse ainult valitud plekisorte. Uudisena põllumajandusele E. T. K. plekisepa-töökoda valmistab viljakuivatamise plekki.

E. T. K. keemiatehase tööväli on avar. Tuleb rahuldada tarvitajate nõudmisi rea keemiakaupade järgi, milledest tähtsamad: saapakreem, veesaapamääre, tavott, värnits, kingsepapigi, kirju seep, pesusooda, poonimisevahad, tint, paberiliim jne. 1932. aastal asutatud tehas järk-järgult on laiendanud tegevust, vastavalt nõudmistele asunud uute produktide tootmisele.

Kauba puhtus, hädus ja täis kaal leiavad pere-naiste juures hindamist. Neile nõuetele vastavad E. T. K. omapakketooted: tee kakao, küpsetuspulber, kaneel, kardemom, vanilliin, vaniljesuhkur, safran, nelgid, piparkoogivürts, pipar, äädikas, sinep, lauasool, söögisooda, vürts, loorberilehed, sahariin jne. Katsete põhjal Inglise Keskühisuse laboratooriumides on kohandatud E. T. K. Ceyloni tee segu keeduvee omadusile — pehmele keeduveele kollases, kargele keeduveele valges pakendis.

Ülaltoodu lubab kindlasti oletada E. T. K. omatööstuse arengu ja edu jätkumist. See puudutab ka igat tarvitajat, kuna sellega kindlustub võimalus — tarvitada häd kaup õiglase hinna ja täie kaaluga.

ESIMENE SUURLOTERII EESTIS

VABADUSSÕJA MÄLESTAMISE KOMITEE
RAHALINE LOTERII

1
KR

1
KR

A. Tõnisson,
KINDRAL-
MAJOR
ESIMEES

PEAVÕIT / ENTI
2 000 000

S. Jõnson,
KINDRAL-
MAJOR
LAEKUR

Sturmt.
KOLONEL-LEITNANT, SEKRETAR
VABADUSSÕJA ÜLERIIKLIKU MÄLESTUS-
SAMB A PÜSTITAMISEKS TALLINNAS.

Võitudeks ja preemiateks 7.225.000 senti.

Peavõit 2 miljonit senti.

Järgmine eelloosimine 1. märtsil s. a.; lõpploosimine 2. aprillil s. a.

Preemiate loosimine 14. märtsil s. a. Kindel preemia iga Kr. 10.— ehk iga teise Kr. 5.— tasujale 20. jaanuarist kuni 10. märtsini s. a.

Preemiateks *reis Kesk- ja Lõuna-Euroopasse* või komplekt põllutöömasinaid ja hulk teisi väärtuslikke asju.

Loteriibüroo asub Tallinnas, Vene t. 1, k. 15, telef. kaitseväge 2-40. — Posti jooksev arve 300.

VABADUSSÕJA MÄLESTAMISE KOMITEE.

EESTIMAA KINNITUS A/S

EKA

VASTUTUSSUMMAD ÜLE 1.500.000 KROONI

Mälestusi „Üliõpilaste Lehe“ ajast.

Artur Luha — «Üliõpilaste Lehe» toimetaja 1916 a.

1916. aastal, mil nende ridade kirjutaja valiti „Üliõpilaste Lehe“ toimetuse liikmeks, oli sellel ajakirjal juba kaks arengu- ning ilmumisaastat seljaga ja, nagu selgus hiljemini, viimane aastakäik sel kujul ees. Asemikekogus 1916. a. jaanuaris tõsteti mõnd päris põhimõttele küsimust ajakirja üldsuna ning sisu kohta. „Ü. L.“ esimeses ja osalt ka teises aastakäigus olid organiseerumisküsimused kõne all olnud, ja kuna korporatsioonid end mitmes kirjutises tundsid puudutatud olevat, siis esines „Vironia“ seletusega, „et niisugune tegevus, mis arenevas seltskonnas paratamatuid erinevusi organisatsioonide vormides üleliia teravas valguses esile toob, ligendavaid momenta varju jättes, koondamise asemel killustab, ülesehitamise asemel lammutab — meid niimoodi ülesseatud aatelistest sihist kaugemale viib.“ Järgnevates läbirääkimistes jõuti seisukohtadele, et ei saa ette kirjutada, millest „Ü. L.“ kirjutada ja millest mitte, temas peaks kajastuma kogu üliõpilaskonna vaimline ilme. Eriti sooviti, et selle lehe veergel teatavaid sihte üles seataks üldiste rahva paleuste kohta, „ei peaks nii olema, et üksikud üliõpilaste organisatsioonid rahvuslist paleust ei tunneks.“ Järgneva aasta toimetusel oli kerge neid juhtmõtteid omaks võtta, kuna need vastasid allkirjutanu isiklikele tõekspidamistele ja vististi ka teiste toimetustele omale. On põhjusi praegu eriti soovida, et eelpooltõdud tsitaat „Vironia“ seletusest kuldkirjaga kirjuta-

taks nii tema esitajate kui vastaspoole südamesse. Tollal ei tulnud neid juhtmõtteid tegelikult rakendada mitte just palju, kuid siiski tuli mõnd artiklit tagasi lükata, mõnd kirjavahetuse teel parandada katsuda, mis ei vastanud ülesseatud soovele.

Kaastöö hulgaga ei saanud „Ü. L.“ algusest peale kiidelda (ega muidu eelmiste aastakäikude tegevtoimetaja poleks sunnitud olnud suurelt osalt ise täitma lehte). Ka sel aastal tuli kaastööd visalt, mille tõttu aastakäik suudeti lõpetada alles peaaegu pooleteise aastaga. Ent „Ü. L.“ toimetuse ülesandeks ei olnudki vaid puhtal kujul toimetustöö: ta oli ühtlasi täitvaks organiks ka üliõpilasteorganisatsioonide asemike kogule, mis tegelikult aastas kord kokku astus ja kus kõne all oli „Ü. L.“ kõrval terve kompleks muid ühisüritusi. Eelm. aastakäikude toimetustöö oli omalt poolt algatanud terve rea selliseid ühisüritusi (teadusliku töö edendamise kapital, suvisemester jne.). Kõnesoleval ajal tuli teostada mõnd „Ü. L.“ toimetuse hooleks jäetud ülesannet. Nii oli soovitud leida moodus, kuidas muuta „Ü. L.“ organisatsioon legaalseks. Toimetustöötas sel otstarbel välja „Osäühisus Üliõpilaste Lehe Kirjastuse“ kavandi. Kuid see ei tulnud teostamisele, kuna raske oli võita terve rida tehnilisi takistusi, üliõpilaste erilisi tingimusi arvesse võttes.

Teine ülesanne kerkis spontaanselt: peale märtsirevolutsiooni 1917 organiseeriti esimene Eesti akadeemiline kongress „Ü. L.“ toimetuse kaudu. Iseloomulik on osutada sellise momendi mõjule teotsemiskiiruse seisukohast vaadates: juba 25. märtsil

astus kongress Tartus kokku ja võrdlemisi rohkearvulise osavõtuga väljastpoolt, kuna muidu asemikekogu koosolekute ettevalmistust tuli alata palju varem. Loomuliku ülesande „Ü. L.“ moodustas siis kongressi ettekannete ja protokollide avaldamine. Sellega kajastus märtsirevolutsioon „Ü. L.“-es ühtlasi nagu põhjenduseks eelseisvale katkestusele „Ü. L.“ ilmumises.

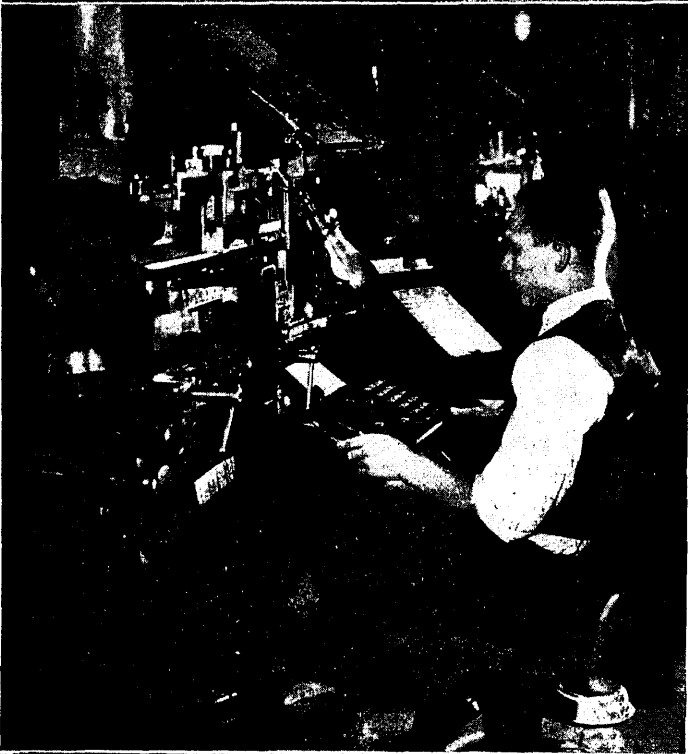
Kui tänapäeval tagasi vaadata „Ü. L.“ ja tema tähendusele Eesti Üliõpilaskonna seisukohast, siis tahaks tunnistada, et ta kõigi puuduste peale vaatamata on teatud ülesande täitnud. Ta oli esimeseks teostatud ühisettevõtteks eesti üliõpilasteorganisatsioonide vahel linnadevahelises ulatuses, tema kaudu püsis kontakt ja koostöö ka teistes küsimustes mitme aasta kestes, tema abil tõmmati koostööle ka need organisatsioonid, kes alul skeptiliselt suhtusid või ligi ei tulnud (viimane aastakäik ilmus igatahes juba kõigi organisatsioonide osavõtul).

Juba sel ajal öeldi nii mitmedki mõtted välja, mis oma aktuaalsust üliõpilaskonna seisukohast ei ole kaotanud: „Üliõpilaste Lehte“ teostades ja propageerides seisis silme ees terviklik, ratsionaalselt kokku liidetud üliõpilaskond nii vahekorra kui ka ühisürituste kaudu. Isegi veel rohkem — lootus, et üliõpilasteorganisatsiooniga kord moodustab eeskujuga või vähemalt hõlbustab tulevast rahvuslikku organisatsiooni, olles endastmõistetavalt oma rahvuse ja rahva teenistuses, vabanenuna võõrapärasest eeskujudest nii sisemiselt kui ka väliselt.

A. Luha.

„Üliõpilaslehe“

„Millal tuleb järgmine „Üliõpilasleht“ — selle küsimusega tuleb toimetajal tihti „tere“ asemel leppida. Igapidi õigustatud küsimus on, sest „Ül-leht“ ilmub 13 korda aastas, aga millal iga number üksikult tuleb — see on vaba. Seesugune küsimus endamisi võib toimetajat aina rõõmustada, sest ta märgib huvi „Ül-lehe“ vastu.

Seks, et värske leht kirjakaasti võiks klõpsatuda, tuleb aga nii mõndagi „toimendada“.

Ülal pildil näiteks ongi näha „Ül-lehe“ toimetus. Toimetuse toas istumine ei lähenda kaugeltki veel lehe toimetamist, seal töötaminegi on ainult osa sellest tööst. Võhikul on üldse raske teha kindlaks, mil toimetajad töös on. Näiteks kohvikus istumine käib igakülgselt ja üsna kindlalt toimetuse töö hulka. Mitte küll seal viksil istumine, vaid nende seas sagimine, kellelt artiklit loota on. Kaastöö rohkeusega „Ül-leht“ vist kunagi ei ole saanud kiidelda, ega saa seda ka mitte tänapäeval.

Raskem peatükk selles „toimendamise“ töös ongi artiklite kokku ajamine.

Näibki sedamoodi, et üliõpilased liiga vähe kasustavad oma häälekandja veerge enda suleosavuse proovimiseks. Kirjutamine nõuab, nagu iga oskusi, pikaajalist vilutamist ja on igapidi põhjust arvata, et sellelaadsed kogemused tulevasesel haritlasel ülearu ka ei ole. Või on tänapäev üldse nii probleemikehv?

Pildil (ülal): „Ül-lehe“ toimetus — vasakul tegevtoimetaja E. SITSKA, paremal peatoimetaja E. V. SAKS ja keskel „Ül-lehele“ vägagi hinnatav külaline: „Ül-lehe“ mõtte algatajaid ja toimetaja 1914.–1915. a. VILLEM ERNITS.

Keskel: Ladumasinal muudetakse tint-tähed tinatähtedeks.

All: „Murdja“ — muidu ontlik inimene ja murdminegi seisab ainult tinaveergude õrnalt lehekülgedeks tõstmises.

sünnimomente...

Juhtub ju vahel sedagi, et postilt on saabunud toimetusele üsna kopsakas ümbrik — siis juba kaastööga — ja tellimata artikliga, ja veel kasutamiskõlvulise! Enamiku selliste kirjade sisuga toitub küll paberikorv — toimetuse inventaris küllaltki tähtis liikuv varandus.

Artiklid tulevad siis enamikus kõik tellida. Kuna aga „Ül-lehe“ honorar ei ole kuigi meelikõitev ja veel kui üliõpilaskonnas ei juhtu olema nobedaid sulamehi — siis on küllaltki jalavaeva, enne kui saad mõne teema „istuma“ panna.

Lubaduste saamine on muidugi jälle hoopis lihtsam kui artiklite kätte saamine. Palja lubadusega aga trükikojas midagi pole teha, öeldakse: „Ändke käsikirju.“

On ka sarnaseid autoreid, kes täpselt lubatud ajaks toimetavad käsikirja toimetusse. Enamiku artiklite saamiseks tuleb aga saapataldadel oma osatähtsust näidata toimetuse töös. Muidugi tuleb anda ikka ja ikka jälle uued terminid „viimane“, „üli-viimane“, „täitsaviimane“ jne.

* * *

Kuid ikkagi jõuab kord nõnda kaugele, et numbriga jaoks käsikirjaline materjal koos on ja võib alata umbes niisugune tegevuse seeria nagu järgnevail piltidel näha...

Alles siis, kui ekspress lehtedega postkontori poole liigub, võib toimetaja kergendusohkega selle numbriga „toimendamisele“ kriipsu alla tõmmata — ja jälle vastu võtta uusi küsimusi:

„Millal tuleb järgmine „Üliõpilasleht“.“

Ülal pildil kiirpress ja all — ekspress.

Keskel on aga studendid, kes ekspediteerivad „Ül-lehte“.

KILDE MINEVIKUST JA TULEVIKUST.

Vilmar Adams — «Ül.-lehe» peatoimetaja 1926. ja 1927.

I.

Sirvin kahte paksu mappi, pealkirjaga „Meie rühm Edustuses“ ja „Üliõpilaslehe toimetaja isiklik mapp“. Setmed viieaastasest tööst Edustuses. Tuulde pillat aastaist. Lehitsen põhikirja, kavandeid, kirjavahetust... Naeratan, enne kui sorteerin neid (enamasti paberikorvi), kuid mu naer on pigemini nukker kui lõbus. Makulatuur... Ent kui palju on põletatud päevi ja öid nende, nüüd tühistena näivate, asjakestega. Näppude vahele juhtub huvitav dokument. Kahe kange mehe, Ed. Kääparini ja A. Taalmanni, ultimaatum „Üliõpilaslehele“. Seegi vist oli tõsine asi?! Hee-hee. See ju mu varudekink „Üliõpilaslehe“ toimetajaks saamisel. Kuid jutustan kõik järjest...

1926. aasta alul usaldatakse (mitmesuguste vilistite hirmuks) „Üliõpilaslehe“ toimetamine organiseerumate juhi kätte. Meie tollaegsed liitlased, korporatsioonide rühm, jätavad mulle toimetuses vabad käed, ja nii avaneb mul võimalus paluda taas lehe juurde endist sekretäri Jaan Pertti, kes mulle paistis silma kirjandushuvilise ja erapooletu inimesena, tugeva isikupärase joonega. Varsti lepime kokku, et teeme „Üliõpilaslehest“ eesti haritlaskonna häälekandja, et püüame võimalikult vähe raisata selle kallist ruumi tühitähjustele (millega üksmeelselt pidasime mittelõppeda-tahtvaid mäletsemisi n. n. organiseerimisküsimuse ümber), vaid viime eesti üliõpilaskonna häälekandja üle paragrahvidelt ideedele, kildkondadelt tervikule, parteidelt sihtidele.¹⁾ Loomulikult pidi ka kirjandus saama aukoha kahe kirjamehe toimetatud ajakirjas. Sellises meeolus asusime uues üliõpilasmajas toimetusele määratud tüh-

ja ärklituppa, milles meid ootas laud, tool ja — sajatuhandeline võlapärandus. Endine toimetaja oli jäljetult kadunud Tallinnasse, toimetus laostunud ja valitses too kaos, mis nii soodne loomistööle. Aga olime alahinnanud mehaanilist kannatusmängu ilma võiduvõimaluseta, mida mul viie aasta jooksul tuli õppida Edustuses...

Vaevalt sain ringi vaadata uuel tööpõllul, sain meelitada Visnapuud — ligi kümneaastase pausi järgi — „Üliõpilaslehe“ veergudele, sain Mägistelt följetonni, sain vaadata paar artiklit kultuurküsimumste kohta ja toimkonnas läbi suruda mõningaid oh-kui-revolutsioonilisi tehnilisi uuendusi (kolmeveeruline trükipilt senise „akadeemilise“ kaheveerulise asemel) — kui ühel heal päeval toimetuse tuppa astub maa-alaliste kogude Edustuse rühm omas täies kahepäises koosseisus ja — toetudes „meie rühmade koalitsioonile“ — nõuab... oma valimiseelse literatuuri „Üliõpilaskogude põhimõtted ja töösitjooned autonoomse ülikooli üliõpilaskonna edustuses“ avaldamist uuendatud „Üliõpilaslehe“ esimeses numbris. Püüan selgeks teha, et selle üllitamine on mõtetu, kutsub välja tagasireageeringuid, osutan, et mina isiklikult ei mõtlegi ilmutada „Üliõpilaslehes“ ei organiseerimatu üleskutseid ega isegi omi luuletisi — „rühm“ jääb nõudmise juurde; minu toimetajaliku keeldumuse peale aga väljub üliõpilaskonna sekretariaadi tuppa, kust mõne minuti pärast tuleb tagasi ja pat-ja-patašonliku tõsidusega ulatab mulle järgmise „ametliku“ kirja²⁾.

Tõsi küll, situatsioon meenutas mulle Gogoli Bobčinski, kes nõuab, et kõigile pealinlastele ja keisrile enesele saaks teatatud, et

ses ja ses linnas elab Pjotr Ivanovic Bobčinski. Kuid arvestage lahkesti, et mõlemad hiljem kuulsaks saanud „rahvaedustajad“ olid Edustuse kardetavamaid kõnemehi-tegelasi, et nende rühm oli parajasti kaalukseliks lõhestatud Edustuses, et minu poolt juhitud organiseerumate liikumist võis hoida koos ja tugevana ainult meie politika edukus, kuna selle vastu juba oli mobiliseeritud nii kohalik ajakirjandus kui ka kunstlikud paralleel-organisatsioonid korruga nii vasakult kui ka paremalt. Parata polnud midagi, rühmajuhit võitis mu inimese ja „Kogude põhimõtted“ lendasid trükikotta märkusega: „petit kompress“. Samal päeval võidurõõmus Kääparin tõi mulle veel viierealise „Teadaande üliõpilastele“ ja ma trükkisin ta nime hoopis lehekaanelegi, mille järele „kogude rühm“ jättis mu rahule. Kuid juba ootasid järjekorras: „Korporatsiooni küsimus“, „Vastuseks korporatsioonide küsimusele“ jne. jne., — vaimutud, tarbetud, sageli kirjaoskamatud, ent vältimatud. Vaevalt kuu aega hiljem Edustuse kombinatsioonid röövivad minult mu iseloomukama sekretäri, sest uues mänguplaanis „koht“ oli määratud teisale.

¹⁾ Võrdle ka J. Perdi „Mälestusi minu päätoimetajaist“. „Üliõpilasleht“ nr. 5 — 1926, lk. 75.

²⁾ Algupärandi annan ühtlasi üle „Üliõpilaslehe“ arhiivile.

V. a. „Üliõpilaslehe“ toimetus.

Üliõpilaskogude rühm Üliõpilaskonna juhatuses avaldab käesolevaga tungivalt soovi, et meie avaldus „Üliõpilaskogude põhimõtted ja töösitjooned“ „Üliõpilaslehe“ s. a. esimeses numbris aset leiaks. Mittevastutulek näitaks vastutulematust meie rühma vastu, kes üliõpilaskonna juhatuses töötab.

Austusega

Ed. Kääparin (allkiri).
A. Taalmann (allkiri).

Aasta hiljem kirjutab uus „Üliõpilaslehe“ sekretär Ernst Raudsepp: „Lehe sisu eest hoolitseb kuidagimoodu harilikult enam ajajärk, kui toimetajad, nagu on praegusegi sekretäri töökogemustest selgunud 1).

2.

Aednik ei saa tekitada ega mõjutada juba võrsunud taimede kasvu. Tema osa piirdub märksa vähemaga: ümberkaevata, siduda taim roguskiga toekese külge, kasta ja kittkuda aegajalt. Aga talvel ei küpse aedvilid.

Aeg oli — öelgem piltlikult — novembrilik. Üliõpilaskonna suurejooneliste algaastaile järgnes langus. Teadlik välispoliitika katkes 2). Tänu Hugo Kukke tublidusele Tartule võidetud SELL-i keskbüroo juhataja koht oli kohe pärast Kukke lahkumist muutunud sinekuuriks ja „algatusvõimeliseima eesti üliõpilaskonna“ prestiižile oli ette näha ränke lööke. Edustus ise ja selle organid bürokradistused ja parlamentusid ikka enam. Suletud uste taga toimus aga seda ägedam parteitülid tants. Üliõpilaskonna hegemoonia oli parajasti ära libisemas EÜS-ilt, mu esimese toimetaja-aasta lõpul (1926) leiab aset esimene ning suurim sisetüli seltside rühmas eneses, mille relvadena võetakse appi kogu eesti ajakirjandus. Sarnadus „suure“ ja tudengkonna parlamendi vahel oli silmator-kav ja mitte ilmaaegu rida mu kaasedustajaid läks Edustusest politikasse (M. Mihkelson, Mekkart, H. Kukke, V. Rooberg, Marmor, H. Raudsepp j. t.). Edustajate kontakt valijaskonnaga muutus ikka vormilikumaks, üliõpilaskonna tõelise siseelu avaldised suikusid; pettumuse ning kibestumuse tuul oli haaranud tundlikumaid ja nägijamaid...

See kõik ei võinud jääda mõjuta ka „Üliõpilaslehe“ ilmesse. Endine („EÜS-i-aegne“) suhteline terviklus oli põhjustanud

Üliõpilaskonna häälekandja eelõitsengu (Janno peatoimetaja aegu), kuid juba 1924. aastast peale „Üliõpilaslehe“ veergudel aina kuhjuvad — ja õigusega — kaebused üliõpilasmassi loiduse ja ideelageduse üle 3). Ka minu kavatsused välja viia „Üliõpilasleht“ parteitülidest tihnikust minigile üldkultuurilisele väljale olid taunitud ebaõnnestumisele selles õhkkonnas, seda enam, et mul organiseerumatusena ei olnud teatud ei kellelegi. Minu aegu kirjandusegi osatähtsus ei olnud vist suurem kui teiste toimetajate aegu, „organiseerumisküsimus“ aga venis endiselt edasi kodukäijana. Ainult pisut korraldada sai: tehnilised parandused tähistasid „Üliõpilaslehele“ ta praeguse väliskuju, niipalju kui lubas tolleaegne veel kindlusetu eelarve; korralik raamatupidamine asendas senist kodusemat asjaajamist; siis lisandusid veel edustuskoosolekute põhimõtteline refereerimine ainult protokollide alusel (enne ilmusid ajakirjandusliku „värvida“ kirjeldused, mis olid saanud rühmade võitlusrelvadeks), suurem erapooletus (kahe aasta jooksul ei lükanud ma meelsuse pärast tagasi ainustki kirjutist, vaid ainsaks mõõdupuuks sai küündivus „Üliõpilaslehe“ tasemeni, ja... kirjaoskus), suurem ruumiandmine organiseerimatute häälele ja sissisõda alaea vastu lehe sisustuses...

Kuid mu suurimaks uhkuseks jääb, et ma võttes lehe üle enam kui sajatuhandelise võlaga, kaheaastase raudse kokkuhoiu läbi viisin selle võla nullini. Aga selle eest tuli ka olla päris „preisi kapraliks“ inimesel, kes meelsamini oleks teinud „Üliõpilaslehest“ bibliofiilse iluväljaande.

3.

Ja mida öelda tuleviku kohta? „Üliõpilasleht“ on üliõpilaskonna peegeldus ja lehe pale sõltub täielikult „valitseva“ üliõpilaskonna palgest.

Vilmar Adams.

Teeksin kindlasti karuteene tudengkonnale, kui suhtuksin pinnaliselt „Üliõpilaslehe“ toimetuse palvesse „kirjutada midagi“ ja — puistanud pisut kiitust ja pisut arvustust praegusele — ilmselt tublidele — töötegijatele — läheksin juubelikombeliselt edasi oma vilistlaspäevakorras või aga teeksin pisut nalja. Kas ma ei peaks pigemini juubeliküünalde süütamise asemel ütleva sellele rahvakihile, kellega olin seotud aastaid ja kes seltskondlikult ning kultuuriliselt on mulle paratamatult kõige lähedam — üliõpilaskonnale, mida arvab vana tudeng ja iseseisev üliõpilastegelane „kogu sellest üliõpilaskonna värgist?“ Ja see ei ole sugugi jonn, kui ta täna arvab umbes seda sama, mida ta arvas aastate eest.

Kas olete mõelnud, kas mõtlete iga päev uuesti, millisel igas suhtes erakorralisel ajal meie elame? Kas te pole imestanud, kui väikest osa mängib meie üliõpilaskond kas või praegusilgi pöördpäevil? Vastupidi enamikule kultuurimaist, meil sootuks puudub üliõpilaskond arvestatava tegurina avalikus elus. Millest see tuleb? Kust selline „erapooletus“ oma rahva saatuse vastu? Või ei ole meie ammu enam maasool? Mõistetagu mind õieti: olen viimane, kes sooviks meie üliõpilaskonna jämedat politisee-

1) „Üliõpilasleht“ nr. 13, 1926.

2) Võrdle mu „Caveant consules“ „Üliõpilasleht“ nr. 10, 1927.

3) Vt. näiteks mu järeלטulija hinnanguid resümee-artiklis „Kaheteistkümnendal astmel“, „Üliõpilasleht“ nr. 8/9 — 1928.

rumist selle sõna tavalises tähenduses. Aga, aga — kas elame kuu peal? Või ei ole see meie rahvas, kes heitleb palavikus, mille tulemus on alles teadmata? Kas võime sellegi asja tõesti jätta vilistlaste hoolde ja ise minna tantsima? Ei, vist on selge, et vana vaimuga edasi ei saa, et ainult tugev ning uuel viisil koondatud rahvatervik võimaldab meil vastu panna survele, mis ikka enam lasub Eestil. Aeg nõuab meilt mitte vähemat, kui uue mentaliteedi loomist. Ning meie üliõpilasseisus ja meie noorus kohustab meid otsima uusi teid, uut süsteemi. Ut korraldust isiklikule, üliõpilaskonna ja kogu rahva elule.

Minu (muidugi „toimetuse poolt mitte jagatav“, kuid aastate peeglis vägagi õpetlikuks saanud ja omamoodi ennustuslik) kirjutus „Vabariik ja üliõpilaskond“ („Üliõpilasleht“ nr. 8/9 — 1928) on esimesi maksva süsteemi iseloomustusi. Enam kui viie aasta eest on siin selge sõnaga ära öeldud, et „meie parteid on vananend“ (lk. 115), on enustet peatset fašistlikku liikumist Eestis (lk. 112), on hurjutet tasumaksmist uussakslastele, nimekirjavalimisi ja muid seike, mis aastaid hiljem osutusid mitte-enamolematuiks-vaieldavaiks ja tõusid päevakorrale ürgjõuga.

Sama ummik, mis üldelus, valitses loomulikult ka tudengkonnas. Kultuurtoimkonna ellukutsumisest üliõpilaskonna juures ei saanud teha juttugi, igas nõudmises tervikulise üliõpilaskonna suunas nähti kitsapiirilisel ainult vastutötamisvääriks... vaenuavaldust olemasolevate ilmeksimatute organisatsioonide vastu. Sealsamas aga, nagu tabavalt nendib praegune ülikooli sekretär dr. Luha¹⁾, „meie organisatsioonid kasvatasid rohkem endile vilistlasi“, kui ühiskonnahuvilisi eestlasi ja „sellega seltsib paratamatult vähene huvi üldiste küsimuste vastu. Kõik pahed, mis Tartu saksa üliõpilaskonnast on imbinud meile ühes rea teistega.“

Ma ei tea, kas ja kuivõrra olu-

kord on olevikus muutunud, kuid meie ei näi siiski liikunud olevat tervikulise eesti üliõpilaskonna poole. Aga kuidas võivad kasvata rahvast tervikulisele eluteostusele ja evida vastutusrikkaid kohti neid, kes ise täispartikularismi. Need võivad anda ainult uusi erakonna ja kildkonna tegelasi piiratud silmaringiga.

Uskumatu, aga tõsi: meie üliõpilane on liitati mineviku „traditsioonide“ kaisus, ja see on ebaloomulik rahva man, kellel ei ole omakultuurilist minevikku. Mitmed raugastunud ringkonnad pretendeerivad meil õige „eestluse“ monopolile, toetudes küsitavale minevikule, aga ma ütlen teile: eestlane olla, tähendab vaadata eestilisse tulevikku! Kuid eesti noorsoo eliit, meie rahva tulevikuootus, seisab praegugi veel vankumatult vanurite vankuval vundamendil. Üliõpilaskonnal ei ole nagu julgust haarata probleeme, millest tiine aeg, — selle aseinel tegeletakse ikka uutest variatsioonides „korpide ja seltside küsimusega“, mille üle vaidlused juba 1916. aastal veneaegne tegevtoimetaja tunnistas „loomuliku lõpuni jõudnuks“²⁾.

Büroo, parlament, parteitamine — kas see on kõik, mida suudab anda eesti üliõpilaskond kui tervik?

Suurte üldsuunitluste puududes lahkus tekitab ikka veel noortes advokaatlikku maailmatunnet, mis huvitet ainult protsessimisest. (Kuid see on alati viljatu). Ühtlasi isiklik eeskuju „kasvatab“ noori ikka veel tolles iganenud ja lootusetus majandusmeelsuses, mille aluseks ei ole loov töö, vaid „koht vilistlase kaudu“, just kui elaksime ikka veel tohtus Vene impeeriumis, kus võisime olla loomlikeks aidameesteks võõrale ja madalalseisvale rahvale.

Armsad nooremad kaasvõitlejad! Senine süsteem pani teile prillide asemel silmile plaastreid. Vaadake ise teravamalt asjade tunma. Peate lakkama mõtlemast surnuis skeemides ja kolkaprintsiibes, nagu „korp“, „selts“

ja kõik aktsidentsid, mis nende ümber. Need vastuolud on tühitähjused ning sageli ainult kujuteldavad, — uskuge kolmekümneaastast, kellel on olnud võimalus näha maailma ja inimesi kaugete üle selle määra, mis saab osaks meie tudengite enamusele ja kes ei ole ühegi partei ega organisatsiooni eksponent. Jääge pealegi eraelus „korpideks“, „seltsideks“ või millekstahes, — aga saage kord ka eesti üliõpilasteks, s. o. kõige pealt oma rahva saatusest huvitet kultuurinimesteks. Organisatsioonide tülidele ja kestade võitlusele aga ärge andke oma nooruse energiat! Kas te ei näe siis, et kui juba otsida rinnet, siis rinne jookseb praegu mitte organisatsioonide vahel, vaid risti ja põiki kõigist organisatsioonidest üle. Et on püsti sõgedus praegu vedada vägikaigast korpide või seltside eest, kui on päevakorras eesti haritlasele hoopis olulisemad asjad: eesti saatus- ja kultuurühisuse tuleviku probleematika. Või tahate ikka veel jätkata pankrottunud Vilistlas-Eestit?

Oleviku tõlgendamine on iga vastutusteadliku generatsiooni otsene kohustus. Oleme arvult väikesed, peame olema suured hingelt. Ainult nõnda sai väike Sparta tugevaks, ainult nõnda tegi alul väike Room ajalugu.

Noored kaasvõitlejad! Ma ei tunne teie palet, kuid usun, et tulevikku on võimeline ehitama ainult noorus, kelle elu on alles ees. Parteid ja parteiidid ei teeni sihte, vaid taktikat, hääletusveskit ja arvamuskäitist. Tõe moonutamine on parteitajate elukutsē.

Teie aga mõelge ise: mitte kildkondadele, vaid sihtidele pühendage oma noorus.

Eestlane olla, tähendab vaadata tulevikku!

Vilmar Adams.

¹⁾ „Üliõpilasleht“ nr. 5 — 1925, EUS-i erinumbri.

²⁾ „Üliõpilaste Leht“ 1916, nr. 1, V. Ernitsa avakirjutis „Üliõpilaste Lehe“ teine aastakäik“.

Naine ja akadeemiline haridus.

Erika Veidenbaum — «Ül-lehe» peatoimetaja
1931. II p. a. — 1933. I p. a.

Kuigi meie vanemad naisüliõpilaste koondised loevad oma iga juba pika rea aastatega, on tütarlaste akadeemiline haridus ja naisüliõpilane mõnel pool seni veel probleemiks. Vähem küll ülikooli ringkonnas või „Üliõpilaslehe“ veergudel enam aga, muus ajakirjanduses ja ilukirjanduses. Kuig statistika näitab Eestis naiste suurt ülekaalu arvuliselt ja ühenduses sellega on selge akadeemiliste kusealade avanemine naistele, siin-seal ikkagi liidetakse naisüliõpilase mõistele midagi hämarat ja problemaatset. Kas või ilukirjanduses: samal ajal, kui hulk naisüliõpilasi innuga töötab teaduskondlikul alal ja üliõpilaskonnas, samal ajal ei väsi eesti ilukirjandus kujutamast haigluseni moonutatud naisüliõpilasi, ei väsi romaanid keerutamast naisharilase eluprobleemi suurema traagikani. Võib olla, asja keskel olles ei märka probleemi. Ometi on liialdus neis asjus päevaselge. Näiteks kas või need mageduseni tüütavad mõnitused, ikka ja ikka jälle korrutatud polemiseerimised naisüliõpilase moraali ümber, mida paremalgi tahtel ei saa võtta tõsiselt, seda enam, et need mõnitused tulevad sealt, kus asja kõige vähem tuntakse.

Selliste targutuste kõrval ei ole vaibunud teine naisüliõpilasi puudutav probleem — küsimus, miks tütarlapsed üldse lähevad ammutama akadeemilist haridust — küsimus, mille tõusmist ei saa pidada õigustamatuks psüühilisi tegureid arvestades; ühtlasi küsimus, milles oma noore kultuurloo kestel oleme mitu korda kaldunud ühte või teise äärmusse.

„Üliõpilaste Lehe“ teises aas-

takäigus a. 1915 Alfred Nirk kirjutab „Peatükk meie naisharilastest“. Kirjutaja heidab ette, et keskkoolidest läbikäinud naisharilased lähevad otsima avaramaid teid Venemaalt koduõpetajatena ja bonnedena, kuna oma rahvas vajab neid. Väljaspool satuvad noored neiud tihti laiadele radadele ja ei olevat haruldane näha „ühes või teises Süda-Wenemaa linnas loomade-maja ehk tsirkuse põrandalt“.

See sõnavõtt juba enne iseseisvuse aega. Lõpeb väitega, et kodumaa vajab haritud naisi. Kas praegu peame asetama uuesti selle küsimuse? Iseseisvuseaastate kestel oleme teinud mõningaid ümberhinnanguid: on möödud need aastad, mil koolis sugereeriti igäühele, et ülikooli edasiõppima minek on endastmõistetav; mil igast lennust suur enamik siirdus lühemaks või pikemaks ajaks Tartu. Mitte palju hiljem tõusid akuutselt päevakorda kutsealalised koolid ja koguni propagandat tütarlaste ülikooli tuleku vastu. Sel ajastul ei puudunud üliõpilase seaski mehi, kes seletasid, et akadeemilise haridusega tütarlapsega abiellumine on võimatus. Ka sellest ajast on jõutud üle. Kõigele vaatamata igal aastal tuleb kaunike rühm tütarlaste keskkoolide lõpetajaid ülikooli ja õpib. Tegelikult ongi asi kujunenud selleni, et naisõiguse teravaid äärjooni võib õigusega pidada juba ajalooks: suur osa erialasid on naistele samavõrra avatud, kui meestele, ehk olgugi siis, et need psüühilistelt eeldustelt on võõramad naisharilasele. Kes kahtleks näiteks veel naiste sobivuses keskkooliõpetaja või arsti kohal? Tõsi küll, juriidilisel alal on end läbi löönud vaid ük-

Erika Veidenbaum.

sikud naised, milline asjaolu kahtlemata oleneb alast enesest. Pea ainuke tööala, mis on täiesti suletuks jäänud eriharidusega akadeemilisele naisele, on teoloogia. Ometi on see ala just üks neid, mis peaks naisharilasele olema samavõrra lähedane ja sobiv, kui näiteks kooliõpetaja kutseala. Ilma et läheneda asjale naisõiguse mõõdupuuga, tahaks uskuda, et naiste pääsemisega pastori kohale meie kirikuelu kord võidab palju.

Üha laienevate tööalade kõrval teiselt poolt on viimased ajad toonud abielunaise vallandamisega esile sellise tõkke, et tahtmatult kerkib vana küsimus „milleks õpivad naised ülikoolis?“

See sotsiaalselt nii paratamatu operatsioon, mis toob üksiku seisukohalt kaasa kibedust küllaldaselt, näib päev-päevalt süvenevat. Ometi tullakse ülikooli ja õpitakse. Küsitagu! On sellelgi olukorral oma parem pool: seda üldsuse seisukohalt. Nii erakorraline ja kibe kui see üksiku seisukohalt tundubki, sel teel haritud naise töö suunatakse eelkõige oma kodule. Tehes kodud erilise hoole objektiks, meie võime saada ehk üle kord sellest meie rahvuskultuuri aluse õnsusest, mis seisab meie puudulikus perekonnakultuuris. Kui sellele sihile on ohverdatud vaevaga saavutatud akadeemiline haridus, siis ei ole vaeva nähtud asjata ka mitte praegustes oludes.

„Ülestõusmine“ „Vanemuises“ 27. I 34.

Dramatiseering L. Tolstoi romaani järele. E. Türgi lavastus.

On õieti suurt eneseusaldust ja vastutustunnet nõudev ülesanne asuda meie lavamaterjali arvestades sarnase teose lavastamisele, kui on seda Tolstoi „Ülestõusmine“. Kas ei ole selle vägagi dramaatilise teose üldnimelikud jooned siiski täiel määral läbi kasvanud puhtvenelise — ainult sellele rassile vahenditult mõistetava elemendiga? Ning see faktor peaks ometi esitama nõudeid nii näitlejaile kui näitejuhile enne kõike vastava temperamendi ja psüühiliste eelduste suhtes. Loomulik see oleks.

„Vanemuises“ käsitletud dramatiseering oli kuuldavasti hängitud Moskva Kunstiteatrilt — seega üks parimaid senimängituist. Kuid ka sel redaktsioonil on oma puudusi. Koguni tunduvad. Näib, et Tolstoi üldse ei kannata nii kergesti transporti biblioteegist lavale. Kogu sündmuste käik ja peategelaste hingeline areng, mis romaani laial taustal tundub inimlikintiiimne ja psühholoogiliselt mõistetav, virilidub rambi valgusel kolme vaatuse kitsasse raami kägistatuna kahvatult kangeks ja ebatõeliseks.

Mis puutub lavastusse üldiselt, siis ei nõua see kuigi suuri võimeid ega erilist fantaasiat. Ning vanemuislaste man oli see ju tükati kordaläinud — anti päris elavaid stseene, isegi tarviline kvantum dramaatilist pinget. Kuid mis puudus — oli

ehtsuse illusiooni taotlus. Ja see tahtiski kogu ettevõtte kiskuda karile. Lõppkokkuvõttes jäi tõelise elamuse asemele vaid mingi imelik muljete virr-varr. Oodatud illusioon purunes. Nähti ainult lava, kus võõrad kujud võõral toonil pildusid tuttavaid mõtteid. Ning kohati oli ebausutavus nii pealetükkiv, et isegi dekoratsiooni vaadeldes ei saanud lahti kujutlusest papist ja lõuendist!

Mängus domineeris üldiselt realistlik element. Kuid kahjuks mitte värske, hingestatud realism, vaid distants teksti ja tõlgitsuse vahel oli paiguti haavavalt silmatorkav. Nii palju kobavaid väärtõone ja läbipaistvalt võltsi ei osanud siiski oodata.

Nimetatu maksab enne kõike peategelaste kohta. Niihästi pr. Türk Maslovana kui Pöder Njehludovina olid kumbi olemoodi raamatud ja ebaehtsad osad lihtsalt ei sobinud. Vaevalt võib mõni siseheitlus, südame-tunnistuse piin või siiras patukahetsus laval nii külmaks jätta kui siin Njehludovi oma. Ei ühtki veenvat tundeirvendust, pisinatukestki seesmist tõtt! Kõik voolas märkamatuult kõrvast mööda nagu leige õhk.

Ja Katarina Maslova? Vähe-malt heast tahtest polnud siin puudu. Kuid asjata! See polnud pr. Türgi osi. Kaugeltki mitte. Tundus, nagu oleks näitlejannat ennastki kohutanud

psühholoogiline kaugus osast, mille eest pugest peitu magusanuva tooni, asjatute pooside ja leplik-naiivi käitumise taha. Siiski korraks suutis ta võita Katarina Maslova. Nimelt vangla stseenis Njehludoviga. See spontaanselt purskuv kibeduste ja viha hoog meelegeite ja loobumise vahemaal oli üllatavalt tõetruu oma elulikkuse, tunnete ehtsuse ja sugestiivse sirgjoonsusega. — Kuid see oli ka kõik. Kahju, et sama mänguhoog ei haaranud näitlejannat lõppstseenis. Sel kujul jäi paljutähendav uuestisünd vaid haletsemisväär-selt lamedaks ja õõnsaks draamaatiliseks efektiks.

Vähem etteheiteid pälvivad kõrvalosalised. Neist ületasid mõned isegi keskmise taseme. Ilmekas ja meeldejääv oli R. Ratasepp prokurörina. Ka Gerassimovitsch (Kruuda) oli päris kordaläinud. Ainult vähem poosi! See mõjus groteskina. Võrratu tüübi lõi Tubin oma vaevalt mainimistväärivast osast. Teisedki osalised olid kuidagi rahuldavad. Kuid ometi tekkis mulje, nagu logiseks midagi ansamblis. Selle tõttu jäi terve lavastuski osalt nagu kokkuliimituks ega suutnud sulada mõjuvaks, kompaktselt tervikuks.

H. S.

A-S.

„ODORI“

kõlniveed ja vegetalik,
„Odori“ hambapasta,
„Bouquet“ ja teised
puudrid,
tindid ja joonistustused

on parimad!

Kogu meie haritlaskond loeb

„PÄEVALEHT“

sest „Päevaleht“ on üleriiklikult levinuim, erapooletu ajaleht tiraashiga 45.000—50.000 eksemplari.

„Päevalehte“ võib tellida kõigis kodumaa postiasutistes ja „Päevalehe“ esindajailt linnades ja maal.

Meie kirjastusel ilmub »LASTE RÕÕM« – kodumaa populaarseim lasteajakiri.

T. E. K. Ü. GRAAFIKATÖÖSTUS

on täielisim tööstus sel alal Eestis.

Trükikoda / Kõitekoda / Tsinkograafia / Litograafia
Offsett-trükk

Hinnad soodsad ning tellimiste täitmise kiire.

Suurimad ning täielisimad

raamatu- ja kirjutusmaterjalidekauplused, kirjanduse- ja paberilaod

SUUR-KARJA 23 ja PIKK 2, TALLINN.

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus — Tallinn, Pikk 2, omas majas

VABRIK: TALLINN, VOLTA 3

ÜLIÕPILASPERE TÄHELEPANU!

SIID- JA VILLASEID KLEIDI,
MANTLI-, VOODRI- JA PESU-
RIIDEID, SUKKI, SOKKE,
PITSE, PAELU, TRIIKOOPESU
J. N. E.

TOODAB SUURIMAS
VALIKUS

A/S. O. KILGAS

Jga nõudlik akadeemik tarvitab ainult paberosse

Mikaado-extra

25 TK. — 35 S.

Võistlemata kõrge kvaliteet. Kestad kahekordse
„Kaljan“ ja „Hygiene“ vatiga.

Tubakavabrik H. Anton & Ko.

RESTORAN

RESTORAN

SINIMANDRIA

TARTUS,
SUURTURG 13, II K. KÖNET. 127

▼ ▼ ▼

Parima seltskonna kohtamine

MÕÖDUKAD HINNAD

TANTS

Austusega
K. JUGAR

KABAREE

Riia Vene Draama võõrusetendused Tartus.

Tartus tuleb tahes-tahmata teatri suhtes kaunikesti paastuda. Vaatamata kahele teatrimajale on siin tegelikult vaid üks teater ja seegi funktsioneerib 4, äärmisel juhul 5 korda nädalas. Seepärast on igasugused külalisetendused päris tere-tulnud. Toovad ju need mitte ainult vaheldust näitlejate nägudes, vaid mis tähtsam, ka vaheldust mängus, mängu stiilis. Selles mõttes oli päris meeldiv ja armas istuda Riia Vene Draama külalisetendustel. Seekord anti tartlastele vaid paar etendust, millistest esimene — A. Suho-vo-Kobõlini „Kretšinski pulm“ võlus enam venelast-vaatlejat, teine — Vicki Baumi „Nooruse vabrik“ — pani kaasa elama eestlast. Esimene on liig spetsiifiliselt veneline ja läinudsajandiline, et meie suudaksime jälgida selle näidendi kõiki kurveid ja tervitada kui lähedast. Miljöö on meile täiesti võõras. Nii näiteks Raspljuevi tüüp — iseenestest huvitav! — on meile arusaamatu. Pealegi pakkus hra Pavlov sageli üle, nüansseerimine muutus monotoonseks ja mehhaaniliseks. Kord näinud seda mängu, võib vaimustuda, kordudes enam ei võlu. Nüansseerimise üksluisuse all kannatas ka pr. Gretši sageli imeteldav mäng. Hoopis ühtlase ansambli mängult ja ka kaasaegsem, kosmopoliitsem, seega mõistetavam oli Vicki Baumi komöödia. Täieline kaasaeg, täieline kõikja-tükk on see „Nooruse vabrik“. Iseenesest on see komöödia kergekaaluline, siiski mitte kohati väga tabavate ja vaimukate sügavustetagi „Nooruse vabrik“ pääsis mõjule eeskätt hea serveeringu tõttu. Libisemiseks, komistamiseks on siin palju võimalusi, milliseist aga saadi meisterlikult üle. Hea kuju, üsna läbi tuntud keskse kuju andis proua Stengel temale omase mängu ja naiseliku võluvusega. Tähelepanav oli hr. De Bur instituudi peremehe-na, kes nüansseeris ohrtrasti ja hoolikalt. Alul vaid segas ta mängus mingi tehtud element. Hra Alekinn noore poisuna naiste lemmikuna oli veenev ja šarmantne. Üldiselt kunstiliselt väga õnnestunud õhtu. Publiku kiiduavaldused ei tahtnud lõppedagi. Akadeemilised kodanikud, kes valdavad vene keelt, võiksid ohrtramini kasutada neid kõrgeväärtuslikke külalisetendusi.

Linda Künnapas.

„Eluohver“. Müsteerium Kainist ja Abelist.

Paul Sepa esimene müsteeriumi mäng „Estonia“ kontsertsaalis
29. detsembril 1933. a.

Sama vana kui usk on ka võitlus usu ja mõistuse vahel — eks kinnita seda ka Vana Testamendi tragöödia Kainist ja Abelist. „Eluohvri“ etendusel mõistsin selle vana tragöödia sügavama tähenduse. Ning kas see, et sümpaatia kaldus nii tugevasti Kainile, kogu sellele „Mustale“ rahvale — et nii Kain, kui ka Lea ja minugipärast isegi Lutsifer, olid nii palju omasemad, elusamad, inimlikumad ja ligidasemad — kas see olenes osade tõlgendajaist, teksti koostajast või pealtvaatajast — on raske öelda. Arvan, kõigest kolmest.

Osade-tõlgendajad olid leitud väga õnnelikult. Kas või juba puht välise tüübi suhtes.

Nii Aabel — suur, rasvane, flegmaatne. On loomulik, et see inimene on rahul ja õnnelik oma usus, et temale on võõrad ning soovimatud kõik otsingud ja ägedamad hingeliigutused, mis paratamatult toovad enesega kaasa ebamugavusi. Abeli osa kandjal oli väga nõrk ning kõlatu hääl, võib olla selletõttu mõjus Abeli usk meile nii väheveenvalt.

Kuid ka tema õde ning naine Silla oli sama magus õrn valge lillekene. Näis nagu puuduks temas üldse elumahl, ainult suhkruvesi selle asemel voolamas soontes.

Adam jättis mulje vanamehest, kes küll on tugevasti kannatanud sisemiselt, kuid hirmust oma naise eest pole julenud puudutada kunagi seda nii hella küsimust — Eeva süü-tegu.

Ning Eeva? Üleni hall meeleheide ning kehastunud süütunne. Eks paluta Kainigi eest nii südantõhestavalt ainult sellepärast, et ta ise end nii sügavalt süüdi tunneb. On ju tema oma kergeusklikkuse ning uudishimuga kaudne süüdlane ka Kaini kuriteos.

Hääd ja iseloomustavad tüübid ka Miikael ja Lutsifer.

Miikael — see suu, mille läbi kõneleb Issand, on ka välimusest ainult tööriist Issanda käes — liikumatu seis ning sama liikumatu, ilmetu nägu — sinisilmaline, kollastest juustest piiratud. Kuna selle vastu Lutsifer tugev ning paenduv, väljakujunenud isik enese ette. Kogu tema sitkest, paendlikust kehast voolab jõud ning hirm, millele Kain ei suuda vastu panna.

Nii siis Kain. Kõhn, soonine keha täis tugevat sisemist elu ja voolamist. Tundus, et selle osa kandja oli tõesti hää tõlgendaja. Mitte vähematki polnud temas sellest rahust ja vagadusest, mis peegeldus Abeli flegmaatses rasvases kogus, vaid ai-

nult elu, ainult tugev vulkaaniline tunne, pingutav mõte. Ning et see mõte oli siiski veel nii tugevalt seotud minevikuga ja traditsiooniga — selles seisiski Kaini nõrkus ja hukatus. Esimene mässaja, „ta oli siiski veel liiga kaheks kärjastatud — ühelt poolt mõistus ning parim äratundmine, uhkus oma kätetööga ning mõistusega saavutatud võitudele, enese jõu tunne, teiselt poolt jumala kui ainuvõimsa olevuse kummardamise traditsioon. Mitte küllalt polnud veel usku enesesse, oli vaja, et seda usku toetaksid ka teised, oli vaja, et oma tunnustuse oleks andnud ka Jumal. Miikaeli suu läbi manitseb Jumal alandlikkuses põlvi paenutama. Kuid kas saab Kain, kes oma mõtte võimu eneses tunneb, alandlikult langeda põrmu Jumala ees, keda ta ei tunne? Uhkelt ja trotslikult tahab Kain Jumalalt poolehoiu võita, nagu mees mehelt tahab ta temalt tunnustuse saavutada. Nagu väike jumal ja looja tahab ta kää sirutada sellele suurele jumalale ja loojale, kelle kätetööd ta imetleb. Kuid Issand ei salli enese kõrval võistlejat, Issand vihkab mõistust. Ta tahab alandlikku meelt ja enesesalgamist, ta tahab näha inimest enese ees põrmus. Ning et see jumal ära pöördub „mehe higi ohvrilt“, mehelikust tugevast palvest — see ajab Kaini meeleheitele. Viha, meeleheide, haavatud uhkus ja enesetunne on see, mis annab talle kätte nua ning paneb purustama Jumala altarit. Ning kui siis teele satub Aabel, et takistada hullunud meest, on paratamatu, et sama nui, mis purustas altari, langeb täie raskusega tema kollastele juustele.

Alles siis, kui tegu on sündinud, toibub Kain ja sügavas valus ning kahetsuses katab kinni oma silmad. Nii leiab teda Ada, tema õde, tema naine ja sugulushing, kes sellepärast on nii kiindunud oma rahutusse venna, et ka tema hinges on kärsitus ja igatsus millegi muu järele, kui see hallilt voolav vagatsete elu pakku suudab. Ada toetusel saab Kain tagasi meelekindluse ning kahekesi lähevad nad kõrbe, vastu uuele elule.

Ühe sõna saab Kain kaasa ühe suure ja sügava õpetuse: „Kes ilma tahab valitseda, peab iseenast valitsema!“ See, kes maailma tahab valitseda, peab valitsema oma ürglisi kirgi, peab eneses hävitama kõik, mis lahkellis on tema piüete ja mõtetega. Ta peab olema vaba ja iseiseiv.

E. Bratka.

„Vaese mehe ututall“ „Vanemuises“

A. Mälgu 4-vaatuslik komöödia.
Lavastaja A. Meering. Deko-
raator V. Haas.

Meister annab mustri, millel on palju imetlejaid, ent ka järeleaimajaid. Suur and loob kooli ja palju väikseid, kas tahtlikult või alateadlikult, sammuvad ta jälgedes. Otse klassilise näite pakub sel alal küll meie viimaste aastate näitekirjandus. Hugo Raudsepp puhus „Mikumärdi“ ellu ja too kuju jäi ning jääb. Autor ise ega ka epigoonid pole suutnud ületada loomingi spontaansuses löödud esimest kirvehoopi.

Komöödias on mikumärdilisus nagu magneetpoolus, mis määrab teiste autorite suleliigutustele suuna. Kas ei ole aga siiski aeg „küps“ moodsa rahvusliku draama ärkamiseks? „Vaese mehe ututall“ „Vanemuises“ kuulub eelpool nimetatud epigoonide seeriasse, kuigi mitte kõige odavamana pärilina.

Siin võistlevad tüse, aga vaene tööinimene ja linnas edevuses rikkinud talutütar — naiskorporant. Objektiks on linnaliselt keigarlik mees — ka üliõpilane. Üpris tavaline süžee, kus ei puudu kolmandas nooruses armunud poissmeeski (R. Raudsepp — Rein Rääbisena) ja elutark sulane, Tiit Nooker (A. Meering).

Maarahvast isa ja ema näol esitasid seekord E. Türk ja L. Tubin.

Komöödia kulminatsiooni punktideks ei kujunenud kolm võistlevat noort ei ka kaks vana, vaid just „kolmandas nooruses“ naaber ja sulane. Neid osalisi oli suudetud üpris hästi kandvas tähtsuses lavateosesse põimida. Tekkis õieti konkurents ja A. Meering Kivimäe vana sulasena tuli võitjaks. Ta ülemängimata asjalikkus ja mõõdukad naljad löid ehtsa, lihas ja veres elust võetud tüübi. Teistest näitlejatest kaldusid „esimesed armastajad“ H. Piller ja H. Aren üliõpilasest talutütre Irmgardina groteski. Mängiti, pealegi Tartus, nõnda nagu poleks üldse korporandist-üliõpilast viitsitud jälgida. Braveeriv poos ja edvistus ei loo tüübist veel üliõpilast! L. Tubin hädise perenaise Miinana esines kujult üpris õnnestununa, oleks vaid pisut vähem olnud juttu kuumast veepudelist. E. Türk'ile on mõnelgi puhul nuhtluseks ta liiga tugev hää ja A. Pulst saunanaise Leenana mõjus tehtuna ning segas ansambli. S. Liiv-Idam Kivimäe talu teenijana, tüseda tööinimesena andis ka lavaliselt nauditava kuju. Vähenõudliku teose kohta osutus lavastus küllalt hoorikkaks, kuid tundus, et on väheseda pipart, mis kõditab publiku naerunärve.

E. V. S.

Edustuse koosolek 5. dets. 1933.

Koos 21 Edustuse liiget. Juhatas R. Tasso, protokollivad ksv. ksv. Soosaar ja Raudsepp.

Päevakorras:

1. Protokoll.
2. Toetusnädala korraldamine I sem. 1934. a.
3. Eesti vaimse kultuuri päevadest osavõtu küsimus.
4. Vastus arupärimisele CIE kongressi asjus.
5. Korp. Fr. Slavia vanuse arvamise küsimus.
6. Kõrgema tehnilise hariduse korraldamise küsimus.
7. Läbirääkimisi.

2.

Ksv. R. Tasso informeerib toetusnädala läbiviimise küsimusest ja esineb ettepanekuga: valida selle läbiviimiseks 5-e liikmeline peatoimkond.

Ksv. H. Ronimois esitab toetusnädala kava.

Ksv. Ots toonitab, et toetusnädala kava tuleks koostada ettevaatlikkusega. Tuleb piirduda vaid nende aladega, mis tulu toovad ja üliõpilaskonna nimele paha ei tee.

Peatoimkonda valitakse ksv. ksv. H. Üksti, H. Ronimois, D. Pasternak, M. Toman, A. Meil, L. Raudsepp ja K. Mädasson.

3.

Hariduse- ja sotsiaalministri poolt on tulnud üleskutse korraldada „Eesti vaimse kultuuri päevad“, mille eesmärgiks oleks propageerida ja demonstreerida meie vaimse kultuuri loomingut kirjanduse, kujutava, heli- ja lavakunsti ning teaduse alal.

„Päevade“ läbiviimiseks otsustatakse valida kolmeliikmeline toimkond: valitakse ksv. ksv. E. Veidenbaum, E. Suurväli, V. Kiršfeldt.

4.

Ksv. Tasso vastab arupärimisele, et 4. ja 9. nov. s. a. kirjades ksv. Paalmann käitab ekskursiooni küsimust ja muuseas ka CIE kongressi, milles mainib, et kongressi töö on 3 päeva võrra edasi lükatud, nii et tema tegelikult polegi hilinenud. Kongressi avamispäevaks oli 23. juuli s. a., kuid saadikute puudusel lükati see

26. juuli peale. Ksv. Paalmann on aga jõudnud pärale 24. juulil s. a. Tema komisiooni avakoosolek oli küll 23. juulil, kuid sinna oli ta määranud esindaja.

Ksv. Olesk: Ksv. Paalmann aruande esitamisega CIE kongressi suhtes on oma kohustuse täitnud. Teen ettepaneku aruanne CIE kongressi kohta vastu võtta.

Ksv. Rebane: Kus viibib ksv. Paalmann käesoleval ajal? Miks pole ta ise ilmunud Edustuse koosolekule asja slegitama?

Ksv. Tasso: Ksv. Paalmanni praegune asukoht on teadmata.

Ksv. Rebane: Jääb mulje, et ksv. Paalmanni esinemine on siiski varju heitnud väljaspool.

Ksv. Tasso: Ekskursiooni asi võiks ära langeda sisuliselt arutusel.

Ksv. Veidenbaum: Aruandega vastatud kujul peaks arupärimine vastatud olema. Ekskursiooni kohta seisukoha võtmine peaks olema liig varajane.

Ksv. Rebane: Ksv. Paalmanni oma huvides oleks vajalik, et ta ise esineks ja selgitusi annaks.

Ksv. Pasternak: Edustus peaks avalikult seltskonnale teatavaks tegema, et kuulused ksv. Paalmanni kohta ei vasta tõele.

Ksv. Rebane: Esitan järgmise ülemineku vormeli: Edustus ära kuulates ksv. Paalmanni poolt ette kantud materjali CIE kongressist osavõtu kohta, leiab neid selgitustena mitte küllaldase olevat.

Hääletusel antakse ksv. Rebase poolt esitatud ülemineku vormeli poolt 7 ja vastu 12 häält.

Kuulutatakse 5 min. vaheaeg. Ksv. Tasso esitab nüüd järgmise ülemineku vormeli:

Üliõpilaskonna Edustus Demokraatlikkude Üliõpilaste Rühma arupärimise puhul ksv. H. Paalmanni esinemise kohta üliõpilaskonna esindajana CIE konverentsil, võtab teatavaks ksv. H. Paalmanni seletused, konstateerib, et ksv. H. Paalmann on hilinenud konverentsile, kuid leiab, et see oli tingitud SELLE Itaalia ekskursiooni ebaõnnestumisest.

Ettepaneku poolt 17 häält, vastu 1.

5.

Korp. Frat. Slavialt on saanud üliõpilaskonna juhatausele kiri palvega: arvestada organisatsiooni vanust asutamispäevast 1. VII 1922. a. Palve rahuldatakse.

6.

Üliõpilaskonna juhatus on võtnud päevakorda kõrgema tehnilise hariduse korraldamise küsimuse.

Ksv. Ronimois esitab järgmise resolutsiooni: Üliõpilaskonna Edustus kaalunud kõrgema tehnilise hariduse korraldamise küsimust, tunnistas end täiesti solidaarseks Tartu Ülikooli Valitsuse seisukohtadega ning peab tarvilikuks küsimuse kiireseleomuliku ja lõpliku otsustamise. Ühtlasi tunnistas õigustamatuks selle senisel otsustamisel ilmenud üksikute ringkondade lokaal-patriotismist tingitud sihilikud küsimuse mõjustamised.

Märkmeid Edustuse koosolekust 26. jaan. 1934.

Koos on 28 Edustuse liiget. Juhatab ksv. R. Tasso.

Päevakorras: 1. Protokoll. 2. Juhatause otsuste kinnitamine. 3. Valimisi. 4. Vastus arupärimisele Itaalia ekskursiooni asjus. 5. Läbirääkimisi.

2.

Üliõpilaskonna juhatause otsustest kinnitatakse: Hõimuklubi palve 100-kroonilise toetuse saamise asjus. Otsustatakse üliõpilaskonna kätte võtta rahvalugemise tööd Tartus 1934. a. Rahvalugemise tööde juhatajaks valitakse ksv. E. Roger. Tervisankeedi läbitöötamise ankeedi juhatajaks ksv. K. Kõiv. Otsustatakse „Üliõpilaslehe“ 20. a. juubelinumbri tarvis toetust anda 150 kr. Otsustatakse anda üliõpilasmaja ruumid kasutada Tartu vaimse kultuuri päevade raamatunäitusele 23., 24., 25. veebruaril.

3.

Üliõpilaskonna abiesimehe valimine. Ksv. Saks: Esitan ksv. A. Morini.

Üliõpilasseltside Rühma soovil kuulutatakse 5-minutiline vaheaeg.

Ksv. Põlde: „Üliõpilasseltside Rühm, tuginedes seniste traditsioonidele, ei leia olevat võimaliku pooldada ksv. A. Morini kandidatuuri põhjusel, et ksv. A. Morin on vahetult seotud aktiivse politikaga.“ Hääletamisel poolt 14 h., vastu 11 h.

Majandustoimkonna juhatajaks valitakse väljaspoolt Edustust ksv. H. Ronimois, majandustoimkonna liikmeks ksv. M. Kruup, kehalise kasvatusse toimkonna juhatajaks väljaspoolt Edustust ksv. M. Olesk, „Üliõpilaslehe“ toimkonna liikmeks ksv. A. Lahe, lugemislaua toimkonna juhatajaks ksv. V. Kirš-

feldt, haigekassa toimkonna liikmeks väljaspoolt Edustust ksv. D. Pasternak, üldtoimkonda ksv. Borohov ja ksv. Morin, toetusnädala toimkonna liikmeks ksv. Pasternak, tööbüroo juhatajaks ksv. E. Ott ja revisjoni kom. liikmeks ksv. Ilves.

4.

Itaalia ekskursiooni arupärimisele vastas üliõpilaskonna juhatus:

„Vastuseks Demokraatlikkude Üliõpilaste Rühma arupärimisele ksv. H. Paalmani osa suhtes SELL Itaalia ekskursiooni ebaõnnestumises — on Üliõpilaskonna Juhatusel selatada järgmist:

1. Ksv. H. Paalmani ülesand E. Üliõpilaskonna esindajana CIE kongressil ei olnud kuidagi seotud SELL ekskursiooniga ega tema ülesannetega selle korraldamisel.

SELL üliõpilasliidu algatusel toimunud Itaalia ekskursiooni korraldamisel ei teetsenud ksv. H. Paalman E. Üliõpilaskonna funktsionäärina, vaid SELL üliõpilasliidu ametnikuna.

Sellepärast ei ole E. Üliõpilaskond vastutav ekskursiooni ebaõnnestumise eest ja ka ksv. H. Paalman pole ekskursiooni ebaõnnestumise eest vastutav E. Üliõpilaskonna esindajana, vaid SELL üliõpilasliidu ametnikuna ning ekskursiooni tegeliku juhina.

2. Käsitades SELL Itaalia ekskursiooni ettevalmistavaid korraldustöid ja selgitades selle ebaõnnestumise põhjusi on selgunud, et ekskursiooni ebaõnnestumine on suurel määral tingitud ekskursiooni juhi lubamatust ettevaatamatusest ja tema poolt oma soomlasest kaaskorraldaja piirritust usaldamisest.“

Esitis võeti vastu.

Järgnes Üliõpilasseltside Rühma deklaratsioon alltoodud kujul:

„Üliõpilaskonna Edustus kaalunud ksv. Hugo Paalmani tegevust SELL'i keskbüroo asjaajajana ja toimunud SELL-i Itaalia ekskursiooni juhina — leiab, et ksv. Paalman:

1) ekskursiooni ettevalmistamisel ja korraldamisel on toiminud lubamatult ettevaatamatult;

2) keskbüroo asjaajajana ei ole küllaldase hoolega täitnud tema peale pandud kohustusi, jättes hooletusse SELL'i keskbüroo asjaajamise.

Ülaltoodud asjaolusid arvestades ei pea Üliõpilaskonna Edustus Eesti üliõpilaskonna huvides soovitavaks, et ksv. Hugo Paalman edasi jääks SELL keskbüroo asjaajaja kohale.“

Koosolek katkestati öösel k. 2.30 ja jätkus 27. jaan. k. 15.30, mil loeti ette lisaks ksv. H. Paalmani alljärgnev kiri ja hääletenamusega võeti vastu seltside rühma esitis.

Tartus, 27. jaanuaril 1934.

Tartu Üliõpilaskonna Edustusele.

Saades Juhatause kirja Edustuse koosoleku edasilükkamise kohta minu ametikoha ja sellele edasijäämisesse puutuvas küsimuses, on mul esitada järgmist:

1. Minu Üliõpilaskonna Juhatause koosolekul esitatud soovi kohaselt lahkusin 22. skp. ajutiselt bürojuhataja kohalt, kuni eelseisva keskbüroo istungini.

Astusin selle sammu järgmistel kaalutlustel:

a) et võimaldada täiesti rippumatut ja erapooletut asjaarutamist ebaõnnestunud ekskursiooni küsimuses, kuna olen ise asjaosaline;

b) et kaitseda Eesti Üliõpilaskonda võimalikkude atakide vastu, mis oleks ehk temale tehtud ühenduses minu isikuga, juhul, kui täidan ka arutamise ajal bürojuhataja koha.

2. Palun Edustust valida erapooletu uurimiskomisjon, kes selgitaks, kas ja kuivõrd on minu tegevus põhjuseks olnud ekskursiooni ebaõnnestumisele, sest seni ei ole Eesti Üliõpilaskonna organite poolt küsimust igakülgsest uuritud ja minule seni esitamata süüdistusi motiveeritult läbi töötatud.

3. Palun ära oodata eelseisva keskbüroo istungi tulemused, kuna teatavasti ei ole ekskursiooniküsimus saanud sealpoolse kontrolli osaliseks. Ometi on viimane ainuõiguslik ja otsustav organ selles asjas. Eesti Üliõpilaskonna eelotsus nõrgendab aga minu enesekaitse võimalust ja jätab ära minu kaitsemise oma kaasmaalaste poolt neiski osades, kus minupoolsed sammud on leidnud väärtõlgitsust teiste üliõpilaskondade juures.

Endastmõistevalt teen omaid järeldused ametikohalt täielikult lahkumise suhtes siis, kui keskbüroos leitakse minu süüri raske olevat.

Palun Üliõpilaskonna Edustust arvestada enda seisukoha vormuleerimisel ka selle asjaoluga, et olen enda 3-aastase ametikestvuse jooksul alati kõik selleks teinud, et hoida alal SELL ühtekuuluvust ja tema üliõpilaskondade head läbisamist. Loen õigusega enda teeneks keskbüroo tegevuse tõstmise hoopis intensiivsemale ja tegevusrikkamale tasemele, kui see on olnud kunagi varem. Üks õnnetu juhtum, ehk ta küll on oma ulatuselt väga raske, ent tähtlikult mina selleks kuidagi ei ole kaasa aidanud, ei tohiks veel anda põhjust lahkumisnõude esitamisele oma üliõpilaskonna poolt, kelle esimeheks olen olnud ligi kolm aastat.

H. Paalman.

Akadeemilise hõimutöö kaitseks.

Anname sõna vaidluskorras Ak. Hõimuklubi juhatajale prl. Ad. Okasele.

„Vaba Maa“ ilmunud kirjutiste „Hõimuklubi teeb lapuat“ (1933. a. nr. 303) ja „Berliin — Lapua — Hõimuklubi“ (1934 nr. 17) puhul olgu eksiarvamiste kõrvaldamiseks järgmine sõnavõtt.

Nimetatud kirjutistes käsitletakse Akadeemilise Hõimuklubi tegevust täiesti sihilikväärtalt, püüdes hõimuliikumist siduda poliitikaga, leiutades isegi Hitleriga tasalülitamist.

Akadeemilise Hõimuklubi kui hõimurahvaste vahelisi kultuursihte taotlev organisatsioon ei ole end sidunud mingisuguse lapuuliikumise ega teistsuguste poliitiliste vooludega. Sellepärast ei saa Ak. Hõimuklubi lapuallikkusest kõnet olla. Samuti on Ak. Hõimuklubi praegune juhatus poliitiliselt täiesti erapooletu.

Akadeemiline Hõimuklubi on palunud kõnelema mitmesuguse poliitilise meelsusega isikuid kui hõimutegelasi. Eestis viibivatele soome üliõpilastele on Ak. Hõimuklubi mitteametlikuks hooldajaks ja nende kaudu ka Soome hõimlastega kontaktipidajaks. Arusaadavalt võimaldatakse neile Eestisse saadetud stipendiaatidele vaba mõteteavaldamine nende esinemistel. Vastupidiselt tegutsemine oleks ebaviisakas ja kõnelejaile haavav. Raske ja ots-

tarbetu oleks ettekannete suhtes sisse seada eelkontrolli ja samuti on naiivne süüdistada Ak. Hõimuklubi kõnelejate riietuse pärast. Kui keegi oma ettekandes väljendabki või riiwab oma kodumaa poliitilist olukorda, siis ei või see olla süüdistuseks Ak. Hõimuklubile, nagu oleks viimane laskunud poliitikasse.

Kahe soome üliõpilase ksv. ksv. Lumme ja Mäkelä ettekanded olid mõeldud informatsioonina Soomest, mitte Ak. Hõimuklubi meelsuseavaldusena. Mis puutub ksv. Mäkelä ettekandesse, kes „Vaba Maa“ teatel olevat „lubamatult teravate sõnadega hukka mõistnud isegi Tartu rahulepingut ja süüdistanud eestlasi selle sõlmimises“, siis on siin „Vaba Maa“ kirjutise autor soome keelest puudulikult aru saanud, sest ksv. Mäkelä ei riivanud siin ühegi süüdistusega eestlasi, vaid avaldas ainult kahetsust, et nimetatud rahulepinguga Soome suure osa Karjala ja Ingeri hõimust Vene rõhumisaluks jättis.

Olgu tähendatud, et möödunud semestri ühel ettekandekoosolekul üks kõnelejaist kaldus teemast kõrvale muuseas tähendusega, et „Eesti on möödunud rahvahäletusega astunud esmajärguliste riikide hulgast teisejärguliste hulka“, väljendades

sellega ainult enese isiklikku poliitilist meelsust.

Päevaleht „Vaba Maa“ põhjendab Ak. Hõimuklubi poliitikasse laskumist sellega, et ta tarvitavat ametlikeks asjaajamisiks venevastast meeleolu tekitavaid Akadeemilise Karjala Seltsi postkaarte. A. K. S. postkaarte on endisil ajal Soomest kingitud Ak. Hõimuklubile paarisaja ümber. Need kaardid oma Kalevala-salmikestega ei väljenda mingit vihaõhutamist Vene vastu. Ametlikus kirjavahetuses Ak. Hõimuklubi neid kaarte ei ole üldse tarvitanud. Et Hõimuklubil rahaküllust pole, siis on ta nimetatud kaarte tarvitanud sõnumite saatmiseks oma juhatuse liikmeile suusõnaliste ja telefoniliste teadete kõrval. Sõbralikud suhted Soome aktiivseimate ja eestisõbralikumate hõimuorganisatsioonide A. K. S. ja N. Y. K. S., aitavad kaasa hõimutöö edukusele ja süvendamisele.

Hõimuaade, rahvuslikkuse teravema väljendusviisina, saagu kogu rahvale lähedaseks, seistes kõrgemal ebarahvuslikust internatsionalismist ja igasugusest Berliiniga või Moskva tasalülitamisest.

Ak. Hõimuklubi sihid seavad esikohale sõpruse Soomega. Pole küll mingit põhjust hakata lähenemistööd tegema Venega. A. Okas.

Tartus, 27. I 1934.

Akadeemilisi teateid.

ÜLIKOOLI LÕPETASID.

Usuteaduskonnas: Alice Kutsar.

Õigusteadusk.: Harald Abram (cum laude), Erika Kulderknup, Leo Schumakov, Aleksander Suk, Kristjan Tults.

Filosoofiateadusk.: Eduard Bakis (cum laude), Ellen Kuutan, Margarita Lensin, Lilli Mihhels (cum laude), Hilda Nigul, Emilie Põderon (c. laude), Salme Schönberg (c. laude), Olga Siivart.

Matem.-loodusteadusk.: Elise Einberk, Elisabeth Girard de Soucanton, Eugen Kiiman (kõik matemaatika alal, viimased kaks cum laude).

Arstiteaduskonnas: Edgar Meyvald, Herbert Pross, Eugen Püss, Larissa Rives, Johannes Saks.

Farmaatsia osak.: Liselotte Gerban, Ellinor Lezius, Heinrich Tekkel, Boris Viitmann.

Põllumajandustead.: Osvald Kiis, Paul Lambing, Gustav Paloots, Johan Parts, Jaan Roots, Artur Rosenberg.

Loomaarstitead.: Mihkel Kuura.

UUS MAGISTER.

Magistri astme filosoofia alal omandas Leida Kant (Kalling). Magistritöö: „Binet-Simoni testide esialgne revisioon vastavalt eesti oludele“.

Käesolevaks poolaastaks määrati õigusteaduskonna juure ajutiseks ülemääraliseks abiõppejõuks rahvusvahelise õiguse alal mag. jur. U. Lender. Õppeülesanne käitisõpetuse alal tehti Tartu panga direktor J. Piirajale, kes hakkab lugema pangaasjandust.

PÄRNUMAA ÜLIÖPILASKOGU tunnustati likvideerunuks.

KINNITATI.

Ametisse kinnitati: aj. ülemääraseks abiõppejõuks arkeoloogia alal edasi mag. R. Indreko; dr. R. Livländer ajutiselt astronoom-observaatoriks, mag. A. Kipper ajutiselt Tähetorni van. assistendiks ja mag. H. Muischnek samuti Tähetorni abiassistendiks; mag. A. Tudeberg kinnitati matemaatika

ja mehaanika instituudi vanemaks assistendiks; sama inst. aj. abijõududeks — Alma Ruubel ja R. Aavakivi; ajutiseks abijõuks tehnilise joonestamise alal kinnitati ins. L. Tepak; agrikultuurkeemia ja mullateaduse abiassistendiks mag. A. Vilpert edasi ametisse; aj. abijõuks muusikaõpetaja juure R. Ritsing.

Teenistusaega pikendati: kohtuarstiinstituudi noor. ass. k. t. A. Lanson'il, närvikliiniku noor. ass. kt. A. Viidik'ul, vaimu- ja närvihaiguste kliiniku noor. ass. A. Kovki n'il; II sisehaiguste kliiniku noor. ass. k. t. E. Püss kinnitati sama kliiniku nooremaks assistendiks. Samuti pikendati teenistusaega operatiivse kirurgia kabinetis noor. ass. dr. Marta Jakobson'il. Veistehaiguste ja sünnitusabi kliiniku aj. noor. ass. kt. M. Kuura kinnitati nooremaks assistendiks. Väikeloomade kliiniku nooremaks assistendiks kinnitati loomaarst H. Kose. Taimekasvatuse kabinetis noor. assist. k. t. ks kinnitati H. Sutter.

VABASTATI.

HSM on otsustanud ülikooli esitisel lubada vabastada ajutiselt ametikohuste täitmisest palka edasimaks-mata:

1) Tartu Ülikooli majanduspoliitika erakorralise professori N. Kõstneri kuueks kuuks edasi, arvates 1. jaanuarist 1934 (viibib tehnilise nõuandjana Bulgaaria Riigipanga juures Sofias).

2) Astronoom-observaatori E. Öpik'ku neljaks kuuks arvates 1. veebr. 1934 (sõidab P.-Ameerikasse Harvard'i ülikooli juure teaduslise töö lõpetamise otstarbel).

Ametist vabastati omal palvel kohtuarstiteaduse instituudi van. ass. dr. med. Aleksandra Ibrusmäär; tema asemele määrati aj. nooremaks assistendiks arst Helene Väär.

TOIMETUSE MÄRKUS:

„Ül-lehe“ 20. a. juubelinumbris toimetuse on võimaldanud endisile toimetajaile täielise sõnavabaduse.

Toimetus.

Ilmub 13 korda aastas. Tellimishind 3 krooni aastas, 1½ krooni semestris.

Vastutav ja peatoimetaja: Edgar Valter Saks. Tegevtoimetaja: Eduard Sitska. Toimetuse liikmed: Helgi Kõpp, Adolf Lahe. Väljaandja: Tartu Üliõpilaskonna Edustus.

„Postimehe“ trükk, Tartus 1933

PAGARI- & KONDIITRIÄRI
Aug. Univer
TARTUS.
Rüütli tän. 16.
Telef. 10-69

Alati saadaval maitserikkad

tordid
koogid
küpsised
kohvisaiad
pirukad
jne.

*
Tellimised täidetakse kiirelt ja korralikult.
*

Tartus, Rüütli tän. nr. 16

Telefon 10-69

August Univer

A/S. Prov. Jul. Lill Tartu

PARFÜÜM
EAU DE COLOGNE

KREEM
PUUDER

KREEM
RASVATA

Soovitame kõrgeväärtuslikke iluravi vahendeid:

Regina-kreem
rasvata

Regina-puuder

Regina-lõhnaõli

UUDIS!

Regina Eau de Cologne

A/S. PROV. JULIUS LILL

Rüütli tän. 10. Narva tän. 6.

Lumivalged

ja terved hambad
kindlustab

hambapasta

KINDLUSTUSSELT'S

«EESTI»

Kodumaa suurim ühistegelise
ettevõtte

Valitsus: Tartus, Suurturg 8
Osakonnad: Tallinnas ja pea
kõigis maakonnalinnades

PÕLLUMAJANDUSLIK KESKÜHISUS

„ESTONIA“

TALLINN, JAANI 6

Ekspord:

VÕI JA PIIMASAADUSED

Import:

PAKKIMISMATERJAL,
PIIMATÖÖSTUSMASINAD
JA -TARBED,
JÕUTOIT

OMAKAPITALID

1.000.000 KROONI

Viide, loka, pitsi, päela
fabrik

A-S.

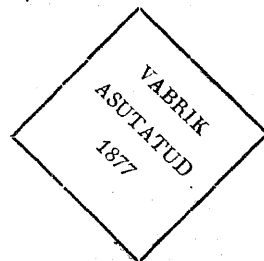
RAUANIIT

TALLINN

PÕHJA PUIESTEE 7

*

Üliõpilastele korporatsioonipaelad

Lugupeetud akadeemiline pere!

Tarvitage ise ja õhutage teisi tarvitama kodumaa tööstuse saadusi, eriti ületamata heast „UNION“ nahast valmistatud „UNION“ jalanõusid, mis kõigil näitustel oma nägususe ja vastupidavuse tõttu tulnud alati esikohale, Londoni näitusel saavutanud Grand Prix.

Naha- ja saapavabrikud

Kohasemaid **kinke** kõige suuremas valikus soovitab

K/M. JOH. ROOSIPUU

Tartus, Suurturg 14 · Narvas, Suur tn. 24

Paberikaubad, kirjutustarbed, reisirõivad, peennahakaubad, seltskonnamängud, parfüümeeria kaubad jne.

Suurem ja täielikum valik

kookidest
tortidest
küpsistest
Alati uudised

Pagari-, kondiitri-
äri ja kohvise

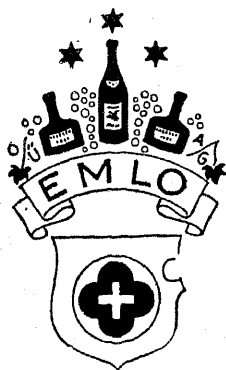
J. Liim
TARTUS - RIIA 11
TELEF. 9-46

Eriti nõudlikule maitsele

vastlakuklid
pritskoogid
keeksid
rummi baabad

Parim ja odavam ostukoht üliõpilasorganisatsioonidele

Likööri- ja napsivabrik

EMLO

Tallinn, Pikk 17
telef. 431-08

LADU:

Tartu, Riia 22-a
telef. 13-65

soovitab oma peenemaitselisi

konjakeid, likööre
ja napse

Saadaval igas veinikaupluses ja restoranis
kogu Eestis

Kondiitriäri ja kohvik
WERNER & POEG

Tartu, Ülikooli tän. 15,
telef. 6-10

Esimese järgu kohvik ja kondiitriäri.

Rikkalik valik kookides, šokoladimaiustes ja jookides.

Šokoladi ja martsipanitehas

Eriala:

Martsipan – maiusasad

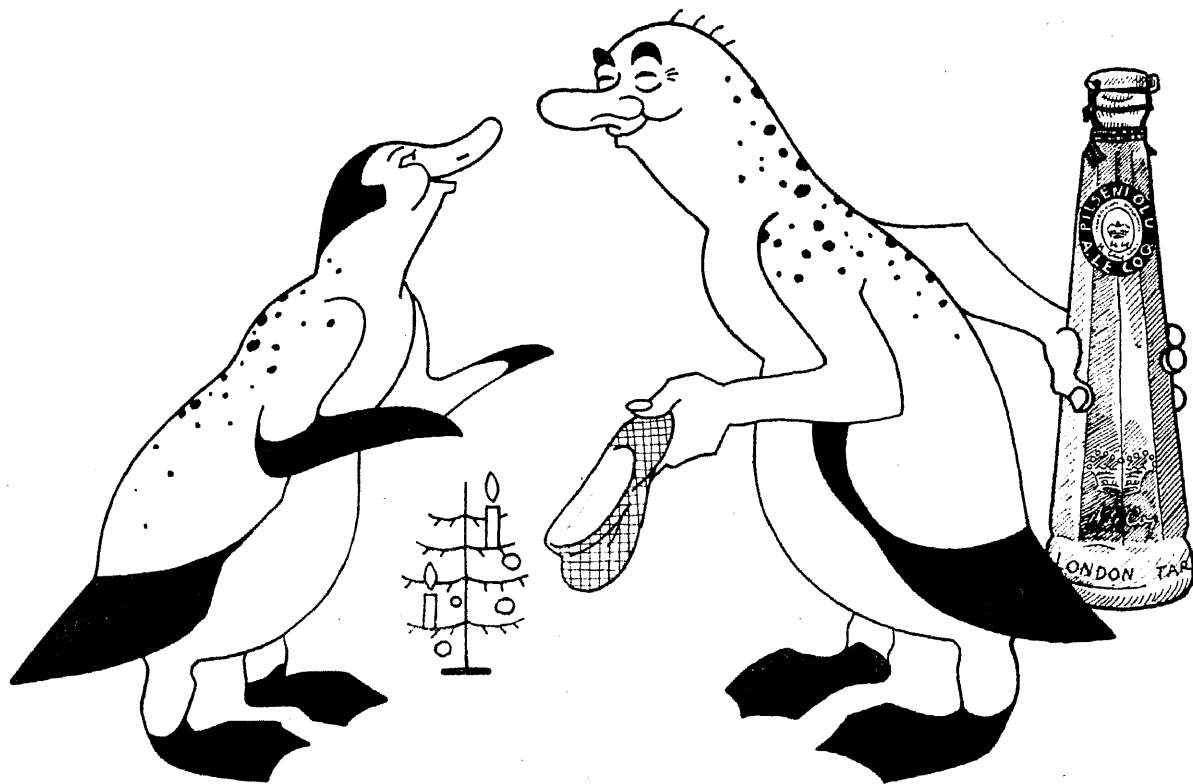

Selle piletiga võib võita igaüks

15.000 krooni

EESTI
RAHVUÜLIÕPILASKONNA
RAHVALINE LOTERIIS

*Meie sõbrad Märt ja Miina - mõlemad ei võta viina
nagu iga maia smokk, joovad ainult „A. Le Coq“!*

A/S. A. LE COQ

BALTI PUUVILLA KETRAMISE JA KUDUMISE VABRIKU A.-S.
OSAÜHISUS „EESTI NIIDIVABRIK“
KREENHOLMI PUUVILLASAADUSTE MANUFAKTUURI O.-Ü.
SINDI TEKSTIILVABRIKUTE ÜHISUS, END. VÖHRMANN & POEG

Ühine müügikoht ja pealadu:

Kaubandus-Tööstuse Aktsiaselts

KREENBALT

Tallinn, S. Karja 13. Tel. 425-14

Pleekimata puuvillaseid riideid:

Mitkal, Bjas, Domestik, Sarge, Bumase, Rips, Grinsbon, Marie, purjeriie, jahukotiriie, valmiskotid jne.

Pleegitud puuvillaseid kaupu:

pesuriie mitmesuguses headuses ja laiuses, siidbatist, pesusiid, voodriinad, käterätikud, laudlinad, salvrätikud jne.

Värvilisi trükitud ja kirjult koetud puuvillaseid kaupu:

igat seltsi sits, Voll-Voile, markisett, päevasärgiriie mitmesug. headuses, tasku-, varruka-, ülikonna-, voodriiided, pea- ja taskurätikud, madratsiriie, tekisatiinid, koetud püksiriided, mööbliriie ja palju muud.

Kunstiidriiet

igat seltsi ja igaks otstarbeks.

Rullnliiti

kõigis numbreis ja värves, nõelumis- lõnga, märkimis- ja klogsepaniiti.

Härradele villaseid kaupu:

suve- ja talveüllkonnariided, smokingi ja fraki crêpefoule, ülikonna voodriiided, serge, alpakka, parimad sügise- ja talvepalituriided, veluurid ja meltonid.

Daamidele:

kostüümi-, mantli- ja kleidiriided kõrges headuses ja suures värvide valikus.

Kaitsevæe, lennuvæe, politsei, raudtee, posti, vangimajade valitsuse ja metsaametkonna vormiriided (diagonaal), kandikalev ja palituriided: parimas headuses.

Villased suurrätid ja voodivaibad rikkalikult valikus. — Villane vatt mitmesug. headuses ja värvis.

Saadaval kõikides paremates riidekauplustes